

**De febribus morbisque malignis et pestilentia necnon de earum causis,
praesagijs, curatione, & praeservatione liber / autore Nicolao
Boccangelino, ... Ad praeclarissimum virum D.D. Franciscum Borgiam.**

Contributors

Bocangel, Nicolas.
Borgia, Franciscus.

Publication/Creation

Madriti : Apud Ludouicum Sanchez, Anno M. D. CIII. [1604]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/jetsj52z>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b30761785>

FEBRIBVS

m:9

MORBISQVE MALIGNIS

ET PESTILENTIA

NEC NON DE EARVM

causis, prælagijs, curatione,
& præseruatione

LIBER

AVTORE NICOLAO BOCCANGELINO,

Cæsareæ Maiestatis Imperatricis Medico,

& Liberalium Artium Magistro.

AD PRAECLARISSIMUM VIRVM D.D.

Franciscum Borgiam, militæ de Montesa Commenda-

tarium maiorem, & à Philippi III. Hispaniarum

Regis potentissimi cubiculo.

MEDICAL

SOCIETY

OF LONDON

CVM PRIVILEGIO.

Madriti, Apud Ludovicum Sanchez.

Anno M. D. CIIII.

BRITISH MUSEUM
SALE DUPLICATE
I 7 8 7

CLARSSIMO HEROI
D. D. FRANCISCO
BORGIAE,

MILITIAE DE MONTESA MAIORI
*Commendatario, & à Philippi III. Hispaniarum
Regis potentissimi cubiculo,*

Doctor Nicolaus Boccangelinus, Cæsareæ
Maiestatis Medicus.

ET V S apud grauissimos autores consuetudo fuit, vir præclarissime, nostris etiam temporibus obseruata, vt siquid in medium allaturi essent, magna cura, et diligentia elaboratum, quasi studiorum, & otij rationem reddituri, vulgi censuram, iudiciumque acre pertimescentes, quod plerumque alienis laboribus (quia æmulari fortè, vel mente & cogitatione assequi non licet) detrahere, obrectareque non cessat, autoris laudem minuens, & in alienos prorsus ab eo sensus detorquens; patronum, & defensorem, Principem aliquem, clarissimumque virum eligerent, cui sua studia & lucubrationes consecrarent, & sub cuius tutela & protectione, eius autoritate, quasi clypeo muniti, maleuolorum ictus non perhorrescerent. Quod equidem non inconsulto, sed summo cum iudicio ab illis factum, mihi persuadeo, cum eum semper suis laboribus, & vigilijs Mæcenatem adscriberent, qui non nobilitate sanguinis solum, sed & omnium bonarum artium genere foret ornatissimus. Ideo qui Philosophiæ operam nauarant, illius studiosis; qui historijs, et rebus antiquorum præclare gestis indagandis, ijs qui illarum lectione oblectabantur, suos peculiare libros obtulerunt. Id enim potissimum cogitabant, vt optimum, sapientissimumque iudicem naëti forent, qui munus sibi dicatum, inscitiae gratia non sperneret, imouero magni faceret.

ceret. *Alexander ille Magnus, incredibilem ex Homeri carminibus voluptatem capiens, tanti ea fecisse fertur, ut oblatam sibi Regis Darij pretiosissimam capsulam, auro & gemmis ornatissimam, Homeri Iliadae custodiendae destinauerit: quo in pretio apud eum esset, ostendens.*

Equidem si de maiorum tuorum gestis, clarissime vir, aut de rebus varia eruditione refertis animum adscribendum appulissim, libentissimo tibi animo meos labores offerrem, quem virtutis, & nobilitatis auitae heredem, & literarum amatorem esse certo scio. Memini enim, cum in Regio serenissimae Principis Ioannae Xenodochio publicae cui-dam Medicinae, & Philosophiae disputationi praeessem, & ipse pro tua in nos humanitate, & benivolentia, honoris nostri causa interesses, & Philosophica quaedam quaestio occurrisset, te ita argute, graviter & eleganter, eaque ingenij dexteritate disseruisse, ut magnam in adstantium animis letitiam, & admirationem concitaris.

Hac igitur animo euoluens, & beneficia à te, clarissimis quae tuis parentibus (quorum laudes, tum quia omnibus sunt notissimae, tum ne tibi assentari uidear, prudens omitto) in me collata perpendens, librum hunc de morbis malignis, & pestilentibus tibi dicare sum ausus, in quo nonnullae, praeter Medicinae difficultates, & varia remedia profligandis morbis proficua, nonnulla quae ad Philosophiam spectant, attinguntur, cuius te studiosissimum esse, nemo ignorat.

Cupere sanè, & vice maximi praemij haberem, gratum tibi meum laborem extitisse, ut ad maiora obcunda (doctissimos, & sapientissimos nostri temporis Medicos aemulatus, qui succisivas, ut aiunt, horas huic rei utilissimè impendunt) audacior efficerer; dum aliorum studia, & cogitationes eo tendunt, ut nobis hisce rebus operam dantibus, ipsi clanculum, & latenter, opibus inhiantes, aegrorum nostrorum curationi se insinuent: quod nescio quo pacto solent obtinere, nostris vigilijs, & laboribus detrahentes. Sed ea est veritatis vis, & robur, ut si quae illorum ambitu nobis aliquantisper ablata sunt, summa postmodum satisfactione restituuntur. Gratissimum tamen ac iucundissimum mihi semper erit, beneuolo à te animo, praclarissime vir, fuisse exceptum. Paruum satis, fateor, munusculum offero, amoris tamen erga te mei, ac voluntatis tibi obsequentissimae symbolum, nemo inficiabitur: quam alijs deinceps lucubrationibus curabo abundantius profiteri. Vale.

DE MORBIS MALIGNIS & pestilentibus, causis, præsa- gijs, & curatione.

De Febre maligna. Cap. I.

CTVRVS De natura malignorum & pestilentium morborum, necessarium fore existimaui, quid malignus, & quid pestilens morbus sit, prius definire, & explicare, ut sic quæ dicenda sunt, melius intelligi possint. Malignus igitur morbus, ut aliqui existimant, est ille, qui cum periculum vite minetur, spem tamen salutis non adimit. Sed cum multæ reperiantur febres, magnæ quidem, sed non malignæ, quæ sua intensione id facere natæ sint, ob id hanc definitionem non admittimus.

Alij verò malignos eos morbos vocant, qui omnibus ritè, decenterque factis non sanantur,

2 De morbis malignis,

vt quædam praua vlcera, quæ neque abstergentibus, neque temperantibus, neque alijs cedunt auxilijs. At cùm plura adsint vlcera, quæ ob intemperiem aut fluxum, citra malignitatem tamen, non cedant remedijs, non videtur definitio tradita sufficiens.

Quòd si dicas, benignos morbos palam operari, furtim verò malignos, & in hoc ipsorum naturam debere collocari: id certè omnino esse falsum, ex eo constabit, quòd multi maligni morbi ex venenosis ictibus, aut prauis humoribus orti, magna, & mali moris inducunt symptomata, quæ palà à Medico percipiuntur, & cognoscuntur. Diuersitas tamen opinionum pēdet ex eo, quòd Galenus vsurpat multoties malignum pro vehementi. Nam. 9. methodi febres ait in biliosis corporibus inedia malignas fieri: quod de vehementia febrium intelligendū est, cùm inedia humidi defectu acriorem & intensiorē reddat bilem: aucto enim calore cum siccitate, febris intensior euadit, non malignior.

Definitio vera maligni morbi.

Morbi maligni descriptio.

Meliùs tamen definitur malignus morbus, vt sit ille, qui sæuiores infert accidentia, quàm pro ratione propriæ essentiæ affectui conueniat: siquidem, vt multi referunt, & nos quotidie experimur, facilem se præbet iste morbus in principio, progressu verò temporis vires alit, & clādestinis

stinis insidijs oppugnat, & nullum de se prius iudicium fieri permittit, quàm exitium parauerit, & oppresserit. Usque adeò incertę eius notitię sunt, vt dum ægro anima est, magnam plerunq; spem Medico faciat: quandoquidem etsi coctionem ostendat humor, tamē febrem fouet, & præter euidentem rationem producit, adeò vt natura eius & effectus nequeant ad manifestas causas redigi. Hęc est natura, & descriptio vera maligni morbi, vt à nonnullis autoribus traditur. Causa verò efficiēs talis malignitatis, sūt omnia illa, quę aut putredinem, aut vstionem efficere possunt, exterius, aut interius; nam nisi huiusmodi præcedant mutationes, non poterunt acquirere qualitatem malignam.

Materialis verò causę sunt etiam omnes, quę *causa.* aptę sunt ex sua natura ad contrahendas tales mutationes, vt partes solidę, spiritus, & humores; præcipuē verò malignitas pendet ex multis inæqualibus, & crassis humoribus, cuius occasione & difficilē dignoscuntur, & curantur. Nam si morbus pendeat ex bile cum pituita, quia agētia inter se opposito modo operantur, bilis celerem habet motum, pituita tardum: bilis acrimoniā inducit, pituita lentorem, &c. Hinc accidētia inter se pugnancia vnum alterum obscurat, difficultatemque in morbi dignotione inferūt:

4 Demorbis malignis,

nam carnes eorum qui his febribus laborāt, statim non ardent, neque tactui mordent, ut quæ ex solabile sincera, aut ex vsta melancholia pendēt. Neque similiter tactui semper mitem calorem repræsentant, sicut quæ ex sanguine, sed primo insultu remissum calorem habere videntur. Si verò diutius persistamus, calorem igneum & exurentem inuenire solemus: quod elegantissimè confirmat Hippocrat. 1. Epid. comm. 2. text. 25. *Continua, inquit, febres omnino nunquam intermittebant, sed inuadebant omnes more febris naturam tertianæ referentis: & vno die aliquantum remittebantur, altero ingrauescebant. Omnium erant, quæ in id tempus inciderunt, violentissimæ, longissimæ, laboriosissimæque: lenes à primo, de cætero in totum semper incresebant: ac decretorijs diebus accedebant, ac peiores inuadebant.*

Quod Galenus in commentario ad malignitatem refert, & ad permixtionem, ut diximus, contrariorum humorum, bilis scilicet, & pituitæ. Sanè, ait, generantur istæ febres non ex succo vno, sed ex pluribus, quorum calidior febrem acutam succendit, statimq; discutitur; quæ dum corpus tenet, contingit frigidioribus corrumpi, ac putrescere, &c.

Nam adeò validæ sunt causæ contrariæ in vñ pugnantes, ut signa pathognomonica obscurantur; cum hæ se habeant respectu morborum ut effectus naturales, prout à suis causis pendent, non

non vt propriæ passiones: sic cùm æqualiter causas pugnant, mistus videtur effectus & obscurus. Septimo enim Epid. inquit Hippocrat. *Februum ardentium, quæ eo tempore vigeant, hæc erat natura. Non erant siticulosi, &c.* Galenus in commento reddit rationem, quia pituita os ventriculi occupando, sitim coërcebat. Febres igitur illæ ardentes malignæ ex permissione duorum & contrariorum humorum proueniebant.

Inter alia verò signa malignitatis hoc vnum est, vt non habeant certum & determinatum humorem, quem sequantur: nam nonnunquàm vtramque bilem, nonnunquam pituitam consequuntur, sæpissime verò sanguinis corruptionem. Et ratio id confirmat, quia cùm maligna illa qualitas, accidens quoddam sit resultans ex praua putredine contrariorum humorum, cùm omnes nostri corporis humores habeant contrarias inter se qualitates, & omnes sint putredini apti, non est cur potius cum vno, quàm cum reliquis habeat analogiam. Cuius opinionis est sapientissimus Doctor Ludouicus Mercatus, potentissimi Philippi Regis nostri Archiater, in libro de febre maligna. Quam sententiam perperam intelligens Theodorus quidam Angelucius libro. i. de natura & curatione malignæ febris, capite tertio ad tertianas nothas
malignas

malignas febres reducit, quasi febres, quæ ex bile vsta fiunt, nō sint perniciosissimæ & malignæ: sicut & febres ex ixoribus humorum ortæ, quæ praua & lethalia inferunt symptomata, quæ ad tertianarum naturam reduci nequeunt.

Sed cū de singulis malignis morbis sit futura nobis disputatio suis proprijs capitibus, vbi de signis, præfagijs, curationeque agemus, operpretium erit de natura pestilentium morborū differere: nimis enim sunt maligni & pestilentes morbi inter se coniuncti, imò cū morbi prauī populariter vagantur, timendum est, ne sensim in pestilentes degenerent: non enim semper fit pestis ex causis vniuersalibus, sed quandoq; sparsi morbi occasionem præbere solent; vt constat ex Hippocrate. 6. Epid. vbi connumerat plures morbos sparsos, & inter se distinctos, quos in pestilentes degenerasse scimus: nam in prauè dispositis corporibus, vt postea dicemus, tantum potest facere aër in primis qualitatibus alteratus, quantum in optimè dispositis pestilens. Et cū his proximis annis ferè per vniuersam Hispaniam, & alias distantissimas regiones, dira huius morbi conditio vagata sit, quæ circa eius naturam, signa, præfagia, & curationem obseruaucrimus, qua poterimus breuitate, exponemus.

Cū glandulæ istæ primū inuaserunt, non
solum

Com. 7. reperitur in
Gal. 6. editionis.

solùm inter vulgares, sed etiã inter grauißimos Medicos controuersum fuit, an ad pestilentes morbos, an ad vulgares essent referendæ? ideoq; non immeritò quæ fuerit altercandi causa, sequenti capite apparebit.

Agitatur controuersia qua fuit inter Medicos circa naturam huius morbi Epidemici, cum primò pestiferi tumores apparuerunt.

Cap. II.

CV M Medicina inter coniecturales artes numeretur, & quotidie, tã in morbis, qui passim à Medicis tractantur, quã in alijs, qui ob symptomatum varietatem noui videtur, multa præter ipsorum spem succedant, analogismo, obseruatione & comparatione vnus ad aliũ vtentes, causam quantunuis abditam inuenire solent: quod antiquis frequenter contingebat, vt de Elephãtiasi, & morbo Telo dicto referunt autores: verũ cum omnino causam naturalem ignorabant, tunc ad Deorum iram totum negotium referebãt. Æschines enim, Orator antiquissimus, de peste, qua Delij laborabant, sic inquit: *Pestifero quodam morbo Delij laborabant, vultus vitilagine plenos, capillosq; albos habebant: ipsorum autem collum & pectus erant tumida. Febres non aderant, neque in-*
signes

signes dolores, neque inferiores partes quicquam permutatae fuerant: atque hæc Apollinis ira sibi contigisse credebant.

*Agatinus
hist. de pe-
ste Franco-
rum ob Dei
iram.*

*Procopius
de pest. que
neque ata-
ri, neque se-
xui peper-
cit.*

Et Gal. i. de morbis vulg. com. i. inquit: *Pestes ad Deos referunt, de curatione earum consulentes.* Non ergo est mirum, cum incipiunt morbi maligni sensim & paullatim, Medicos adhuc doctissimos ambi- gere, & disceptare inter se de natura & morbi conditione, sicut in his quatuor præteritis annis fuit hic controuersum. Sed videamus diuersarum opinionum placita. Cum glandulae cœperunt apparere, multi ex grauissimis Medicis existima- bant, eandem habere naturam cum alijs malignis morbis, ex praua hominum dispositione & apparatu prouenientibus, omnino negantes esse pestilentis naturæ: quorum rationes non abs- re erit, exercitationis gratia, in medium addu- cere. Primò, quoniam eodem tempore inuase- runt alij morbi maligni, specie distincti, vt pun- ticularis morbus, phrenitis, &c. Secundò, pe- stis est epidemia perniciosa, ortum ducens ex in- signi & excellēti putredine, quæ aeri illata, cum eius inspiratio inuitabilis sit, cordis substan- tiam suo contactu alterando, veluti venenum de- truit, cum sit omnium morborum exitialis- simus, & perimere aptus. Quòd verò glandule non sint huius naturæ, ex eo constat, quoniam neque aer praua qualitate fuit vnquam affectus,

neque

neque habuit in se seminaria acutissimæ contagionis. Deficit ergo dispositio ex parte causæ agentis. Tumores etiam qui sub alis & gutture erumpebāt, nō fuerunt lethales, neque alij qui in inguinibus, nisi in subiectis tam prauis succis referatis, vt semel putredinali calore concepto, lethali morbo essent affecta. Tertiō, nam si glandulæ inter morbos pestilentes essent connumerandæ, maximè quia accidentia, quibus vexantur ægrotautes, sunt simillima pestilentibus. Sed quòd id non sit sufficiens, sic constabit. Prauitas symptomatum prouenit solùm ex causæ producētis prauitate & malitia. Sed corpora humana possunt intra corpus generare humores veneno similes. Ergo illi, semel cōcepta putredine, poterūt morbos pesti similes procreare absque peste. Et confirmatur hæc ratio exemplo Critonis: hic enim, vt narrat Hippoc. 1. Epid. com. 2. dolore vehemēti in magno pedis digito affectus, iacuit, eodem die horridus, nauseabundus, parum subcalescēs: nocte desipuit: secundo die tumor toto pede, & circiter talum subruber, atque cum contentione, pustulæ nigræ, febris acuta, valdeque, inquit, infaniuit: ab aluo merè biliosa plura exierunt: expirauit secundo ab initio die. Duo in hac historia sunt consideranda. Alterum est, vt inquit Galenus, mortis celeritas: alterum verò symptomatum

1. Epid. cō.
2. agrotō. 9

tum similitudo cum pestilentibus: verumtamen
 solum ad copiam & redundantiam humorum cau-
 sam istius mortis refert Galenus, qui non fuerunt
 statim sectione venae depositi, aut quia in princi-
 pio non fuerit vocatus Hippoc. aut quia, ut alij
 existimant, Crito sensim & paulatim prauos pro-
 creauit humores, qui celerioris mortis causa fue-
 runt; sicuti frequentissimè videmus multos ho-
 mines repentè mori cibo suffocatos, aut vino re-
 pletos, aut copia crudorum succorum grauatos,
 non solum apoplexia, sed leuium arteriarum ob-
 structione impedita cordis ventilatione. Ergo
 cum ex glandulis multi liberentur, pereant ve-
 rò præcipuè illi qui infra inguina, in suris scilicet
 ipsis vitium contrahunt, non immeritò in indi-
 uiduorum prauam dispositionem potius quàm
 in communè causam est reducenda huius mor-
 bi malignitas.

Quòd si obijciant, ex locis peste affectis ad-
 sportatum fuisse hunc morbum; referunt enim
 ex Flandria ad portum oppidi de Santander, quod
 est situm iuxta mare Cantabricum, quosdam ho-
 mines peruenisse, ex quorum commercio multi
 perierunt; & inde per loca intermedia ad nos e-
 manauit: cum origo & causa mali pestilens sit,
 similiter & morbi ab ipsa causa producti.

Hoc inquam est falsum, quia experientia cõ-
 pertum

pertum est, in multis Hispaniæ partibus, vbi nūquā talis cōmunicatio cognita fuit, aliquos glandulis fuisse molestatos: & quāuis multi videantur perire, id ad inæqualem temporum constitutionem, non ad pestilentem referunt: quanuis tractu temporis talis naturæ fieri posset: vt illa constitutio de qua Hippoc. 6. Epid. Ad eundem modum glandulæ poterunt diuturnitate temporis in pestilentem naturam transire; quam tamen hucusque habere negant. Com. 7.

Alij nouum morbum esse existimantes, ad occultas causas confugiebant, quia pestem sine aëris vitio & corruptione fieri minimè posse arbitrabantur, & cū eodem tempore multos glandulis apprehensos viderent, ad qualitates potius cœlestes, quàm ad inferiores epidemicos morbos reducebant. Neq; defuerunt qui ad ambientis vitium referre prædictos morbos sunt ausi, vt proprio capite constabit.

Vltima opinio, à nobis tenenda, est grauissimæ Doctoris Ludouici Mercati Medicinæ Archiatrib. suo nuper edito, vbi ponit quatuor species pestis, inter quas connumerat eam quæ ex seminarijs contagiosis cōtrahitur, velut fuit hæc, quæ his tēporibus molestauit. Quod probat primò ex origine huius morbi: nam cū certū fuerit ex locis peste coinquinatis ad nos peruenisse

contagiosa seminaria, dicendum profectò est, eandem habuisse naturã cum productiua causa.

Secundò, quia eodẽ tẽpore, quo vulgaris iste morbus cœpit adulescere, innumera Hispaniæ loca hac dira calamitate fuerunt molestata, in quibus nemo sanæ mētis dubitabit pestẽ fuisse causam.

Traduntur cause huius morbi epidemici.

Cap. III.

PRÆCIPUA Et maior errandi causa in opinionibus est, cùm ignoratur natura rei, de qua disputatio oritur: ob id definitiones positæ sunt ad rerum naturas & proprietates indagandas; alioqui non est mirandum, si tam varia placita & sententiæ in dignoscẽda morbi natura oriantur: quapropter operæpretiũ fore existimaui, ab ipsa pestis definitione initium sumendo, causas productiuas huius morbi in medium adducere, vt sic constet, quàm exiguam vim habeant contrariæ oppositiones. Pestes sicut variæ sunt & differentes natura, ita variæ earum definitiones tradi possunt; eam enim quæ ex aëre fit, definiunt autores multis modis. Galenus lib. adscripto Definitionũ Medicinæ, per affectum plurimorũ, qui sub idem tẽpus per vrbes, nationesq; acuta pericula, & mortes infert acutas: aut aëris
versura,

versura, cum anni tempora proprium ordinem non seruat, & plures ab eodem morbo intereunt.

Alij, quod sit morbus communis, complures simul, etiam diuersarum regionum infestans, & maximè contagiosus: vt per hanc definitionem constet quomodo ratio generis non sit speciebus deneganda, & morbi pestilentes contagiosi futuri sint.

Sed re vera prædictæ definitiones, & alię multæ, quæ passim traduntur, potius causam communem pestis, quàm eius naturam explicant. Doctissimus tamen Ludouicus Mercatus, Medicinæ Archiater, pestem ex aëris vitio optimè definit, vt sit epidemia perniciosa, ex sordida & maligna putredine, includens seminaria acutissimæ contagionis, cuius occasione aër venenosus inspiratur.

Cum verò pestis ex seminarijs contagiosis, citra aëris vitium fit, veluti hæc, de qua à nobis futurus est sermo, posset sic definiri, vt sit epidemia ex praua halitus qualitate orta, diuersimodè afficiens, & plurimos perimere apta.

Per epidemiam conuenit in ratione generica cum popularibus morbis, & ab sporadicis & sparsis differt; sed pernicie & prauitate à vulgaribus. Additur Diuersimodè, vt mirum non sit, diuersis morbis pestiferis posse ægrotantes ab vna causa affici.

Similiter ex definitione adducta liquet differentia

14 De morbis malignis,

rentia inter morbum malignum & pestilentem: pestilens enim causam habet comunē vt in plurimum, siue sint causæ superiores cœlestes, aër, aquæ, seminariaue praua, &c. quæ multis communes esse possunt: quod in malignis non est necesse.

In pestilenti præterea si homines incautè se gerant, eodem morbo corripientur: secus in malignis.

Tandem in pestilentibus, carbunculi, tumores, bubones, & alia similia apparere solent, quæ ostendunt prauam & lethalem humorum naturam: quod non euenit in malignis, nisi pestilentes fiant.

Supposita pestis definitione, ad causas huius Epidemię deueniamus, quæ tres præcipuè extiterunt. Prima, à qua originem sumpsit, quæ fuerunt vestes & seminaria illa contagiosa ex Flandris communicata primò locis maritimis, vt cōstitit ex fidissimis testimonijs huius rei habitis.

Secunda causa ad suscipienda seminaria hæc contagiosa, fuit apparatus hominum, præcipuè vulgarium, ob annorum sterilitatem, quando coguntur vesci prauis alimentis.

Tertia fuerunt eclipses Solis & Lunæ, quæ postmodum superuenerunt, non tamen cum omnino prauis aspectibus Signorum, & Planetarum:

rum: nam si hæc omnia vniformiter concurrissent, pestis extitisset vniuersalis & mortifera, sicut alię quę ex causis cœlestibus fieri solent. Imò Fernelius & alij grauissimī viri propriè pestem vocant, cū à cœlesti causa prouenit, sicut fuit illa quæ successit tēpore Marci Antonij, quę totius mundi ruinam minari videbatur. Igitur ob diuersitatem Signorum neque effectus ita vniuersales fuerunt, neque prauī, sed vnusquisque vim astrorū expertus fuit, prout illi prauus correspondebat aspectus ex vario Lunæ motu per Zodiacum.

Et sic in plenilunijs glandulæ & bubones frequentius apparuerunt, ob maiorem illuminationem, quam eo tempore Luna à Sole recipiebat, cuius occasione vehemētius, maiorique cum vi non solum suas qualitates, sed cæterorum orbiū communicabat. Vnde meritò Galen. 3. de Diebus decretorijs capit. 2. de Luna loquens, inquit: *Omnia siquidem quæ facere nata est, vbi falcis figuram representat, languida fiunt: inualescunt omnia, cū plena fuerit, fruges adauget, & maturat, mortua corpora putrefacit, somno sopitis sub eius lumine, aut diutius immeratis, pallorē & capitis grauitatem conciliat.*

Imò cū Lunæ extremitates sursum respiciebant, glandulæ magis iugulum, & alas molestabant: cū verò deorsum, inguina & suras.

Observauimus etiā in hac constitutione, qualitates istas à corporibus cœlestibus productas maximam habuisse analogiam in partibus naturalibus, & in his in quibus sua deponere solent excrementa, & quo erant corpora puriora, aut prauis humoribus referta, contingebat his morbis pestilentibus, malignis aut simplicibus affici.

Quòd si istes, cœlestia corpora ad vitam & conseruationem & perfectionem à Deo concessa, non verò ad perniciosos morbos & pestilentes procreandos: imò si hoc esset verum, sequeretur, eo tempore aërem prauam qualitatem habiturum, cùm facillimo negotio transeat in naturam causarum alterantium.

Ad hoc dicendum est, ætherea corpora non influere in hæc inferiora qualitates primas & malignas, vel pestilentes, per se, cùm sint ad generationem, vitam & custodiam destinata, & vt mûdus hic inferior regi & gubernari posset: verum cùm eminenter perfectiori que modo continerent omnes qualitates horum inferiorum, quatenus forma cœli est reliquis sublunaribus præstatio, ex vario orbium motu producuntur dictæ qualitates in mistis, & ob maiorem aut minorem dispositionem introducitur hæc aut illa forma, ad quam necessitati præexistens corrumpitur; cùm vnus generatio, sit alterius corruptio. Imò ex va

rio Lunæ motu per Zodiacum prauis aspectibus & coniunctionibus præcedentibus, contingere solent innumera pestilentium morborum genera, nonnunquam in hominibus, quadrupedibus, volatilibus, fructibus, aut leguminibus; imò & in vnoquoque genere, magis fœminæ aut mares, pueri aut senes, affici solent, cum corpus à corpore, nutrimentum à nutrimento differat.

Solum pisces his pestilentibus morbis non esse obnoxios contendit Arist. 8. de historia animal. cap. 19. ait enim: *Morbis pestilens nullus incidere piscibus videtur, qualis plerunque hominibus, & quadrupedum equis, & bobus, & reliqui generis nonnullis accidit, &c.*

Quod sequenti cap. cõfirmat: *Flumiatile inquit, & lacustre peste quidem & ipsum immune est, sed nonnulli morbi incidunt proprij.* Quæ verba Philosophi intelligenda etiam sunt, cum aëris vitio fit pestis; secus cum alijs de causis. Ex quibus constat solutio dubitationis: neque sequitur similiter, aërem corruptionem à qualitate illa passurum; cum illa nō sit aëris corruptiua, sicut huius aut alterius subiecti: cum nulla sit agentis actio, quæ non sit in ordine ad subiectum benè dispositum. Vt tamen constet ea quæ dicta sunt de eclipsibus, signis, & aspectibus, placuit ipsos in hoc capite describere.

18 De morbis malignis,

Primus eclipsis fuit Lunæ anno. 1598. die vige-
sima Februarij, in tertio gradu Virginis, iuxta
caudam Draconis, hora tertia auroræ, & 46. mi-
nutis: & perduravit spatio trium horarum, & v-
nius quartæ partis. Color eius niger, ruffo aliquã
tulum admixtus.

Eodem anno, Sabbato septima die Martij suc-
cessit Solis eclipsis à parte eius Septétrionali per
vndecim puncta, & quinque minuta iuxta caput
Draconis, in 18. gradibus Piscis. Cœpit eclypsari
hora octaua & 14. minutis auroræ, vsque ad deci-
mam horam & decem minuta. Habuit Iouem in
aspectu quadrato; & in signo Piscis propria eius
domus: cuius occasione ipsius effecta, vt dictum
est, non potuerunt esse ita perniciofa.

Similiter hoc anno eclipsim Lunæ passa est. 16
die Augusti iuxta Draconis caudã, in 24. gradi-
bus Aquarij: fuitq; totalis. Cœpit hora quarta, &
43. minut. auroræ. Duravit horas quatuor, & 43.
min. Color ipsius niger; rubro non nihil admix-
tus. Effecta huius Saturnum sequi nō fuit dubiū,
cū in signo Aquarij præcesserit; quod est ipsius
domus.

Tandem anno. 1599. successit vltimus Lunæ
eclipsis, totalis, iuxta caudam Draconis, in 22. gra-
dibus Leonis, hora tertia & 45. min. auroræ: per-
duravitq; vsque ad septimam & 26. minut.

Et præter hoc aliæ adfuerunt coniunctiones, & aspectus cœlestes, diuersas corporis partes respicientes.

Quibus præhabitis, constat, rationes primæ & secundæ opinionis exiguam vim habere ad probandum id quod nituntur. Nam primæ conuincerent, si aeris labes extitisset epidemiæ causa. Secundæ verò falso nituntur fundamēto, dum arbitrantur, ob id nouum futurum esse morbū, quia cū absque aeris corruptione pestem esse non posse existimarent, vt supposebāt, & alias inculpabilem vniuersaliter reperissent, cogeantur occultis astrorum qualitatibus tribuere pestilentes & communes morbos: quasi ex alijs causis fieri non possent. Sed vt funditus eluceat veritas, rationibus vtriusque opinionis breuī satisfaciemus. Alios morbos peste vagante, non tantū prauos, sed tutos & citra periculum in idē tēpus posse inuadere, constat ex Hippoc. *Multa, inquit, febriū aliarū genera vagabātur, tertianarū, quartanarū, &c.* Sed in peste aeris præsertim quare frequentius alij morbi cessent, c. 9. dicemus. Secundi argumenti robur cōstabit capite sequēti. Sed obiter dicemus, quòd quanuis tumores & morbi pestilētes, qui annis superioribus molestarūt, ambientis prauitate & vitio inflicti non fuerint, vt probabimus neq; Matriti, aut Toleti, tot periclitati

*Soluuntur æ
gumēta pr
mæ opinio
nis.*

*3 Epid. tex
64.*

riclitati sint, ad multitudinem, & copiam reliquorum, qui ab eis euaserunt, facta comparatione, id est extrinsecum naturæ & essentiæ pestis: nā solum de alicuius rei essentia est, quod constituit eam in esse talis, & ab alijs distinguit: sicuti de ignis forma in materia, medijs dispositionibus, philosophamur. Nā sicut illius esse nō cōsistit in plurimorū lignorū combustionem, sic nec pestis natura in multorū læsione, sed in perniciæ corruptionis venenatæ. Ad quod respiciēs Eustachius Rudus, vir nostra ætate doctissimus, inquit: *Finge, quòd in tota ciuitate vnicus homo reperiat, in quo vera pestilentis morbi essentia reperiat, vnà cū suis prauis symptomatibus essentiam insequentibus: nullū dubium, quòd is homo pestilenti morbo & peste laboraret, & tamen morbus is epidemicus & popularis nō esset. Quod si inibi plures homines rperirentur, & incautè ij se gererent, proculdubio citò vagaretur, diffundereturq, & popularis fieret, adeo vt si non actu, potestate tamen & aptitudine sui natura popularis est. Remanet igitur, pesti esse accidens extrinsecum, plures periclitari: quod neque his temporibus defuit, nam præter similis morbi affectionem, maior pars eorum quibus in femoribus pestiferi tumores apparuerunt, interiit. Quibus & alijs rationibus constat, ad communitatem hominum referendam non esse pestem, præsertim cum sit*

Lib. 3. de hu
mani corp.
effectib. c. 3.

ex seminarijs cōtagiosis . Itaq; ad obiectionē dicimus, verū esse, aërem nō cōtraxisse corruptionem, neque à seminarijs contagiosis, neq; ab alia causa vniuersali, sed ob id non sequi, ad naturam pestilentium morborum non esse reducendos; quia idem effectus potest à pluribus causis produci.

Quare autem glandulæ in proprio emunctorio non fuerint tam prauæ naturæ, quàm illæ quæ infra inguina inuaserunt, inferiùs apparebit.

Circa illud verò de symptomatum prauitate, ad indagandam naturam morbi, dicimus non esse assumendam pestis naturam, nisi ex propria ipsius idea, & characterismo: & quia his temporibus visi sunt morbi eiusdem naturæ cum tumoribus, carbunculis, & alijs accidentibus, quæ morbos pestilentes consequuntur, ob id ad pestis naturā ipsos referre conuenit.

Neque tamen negamus, ex causarum inæqualitate, aut copia humorum malignos & exitiales morbos quotidie fieri posse; sicut Critoni, & alijs contingit, citra pestem tamen: sed non licet inferre idem in hac constitutione, vbi præter apparatus interfuerunt aliæ causæ constitutionis pestilentis, & plures vno lethali morbo affecti.

Quòd si aliqui citra seminariorum contagionem fuerunt glandulis apprehensi, non mirum:

nam

nam tunc aspectus prauus correspondens naturæ, aut prauitas apparatus, potuerūt id genus morbi inferre. Secundæ opinioni sic satisfacimus, dicentes, morbum hunc popularem, non fuisse nouum, vt aliqui etiam existimarunt. Primò, ob causas dictas, quæ cū conspicuæ sint, nō est rationi consentaneum ad occultas confugere.

Secundò, quia symptomata omnia à nobis obseruata fuerunt reliquis cōstitutionibus similia.

Restat modò videre, an tres dictæ causæ vim habuerint corrūpendi aerē, ita vt putredinē subierit in substantia, an alterationem in qualitatibus: quod sequenti capite apparebit.

Nunquid in hac constitutione aer fuerit prauæ qualitate affectus. Cap. IIII.

VA L D E Controuersum fuit, an in hac constitutione aer contraxerit prauam & venenosam naturam; an verò in temperie solū fuerit permutatus?

Omīssa Stoycorū & Peripateticorū de tēperie aeris prolīxa quæstione, id, quod vnanimi cōsēsu ab omnibus Medicis cōceditur, tenētes, ipsū summè humidū, in calore verò temperatū cēsemus: cū facillimò negotio à causis frigidis refrigeretur, & à calidis calefiat. Hic cū purus & naturalis est, vitā cōseruat, cordis ardorē refrigerat, spiritibus

bus omnibus materiã subministrat, quibus & vita conseruatur, & actiones omnes perficiuntur. Oppositum, cum putredinem cõparat, cõtingit, nam pestifer, venenosus, lethalisque efficitur.

Quæritur igitur in hoc præsentì cap. an aer putredinẽ istã in substantia comparauerit, an verò solùm intèperiem humidam & calidã? Nã quibusdã videri posset, tres causas à nobis dictas in vnum conspirantes substantiam aeris corrumpere potuisse, vt communis morbus comunẽ posset habere causam.

Cõfirmariq; posset hoc ex eo quòd morbi eodẽ tẽpore populariter & cõmuniter grassantes, eiusdemq; naturæ, necessum fuisset, vt vnã haberent causam productiuam. Sed eodẽ tempore ac epidemicus hic morbus Matritum exercebat, innumera loca pestẽ ex aeris corruptione cõtraxerunt. Igitur vna erat omnibus causa. Id ipsum confirmabant accidentia, tumores, & reliqua symptomata, quibus tam hi, quàm illi moriebantur, simillima inter se; & curandi methodus vna eademq; in omnibus.

Veruntamen certũ est, aerem neque ex causis cœlestibus, neq; inferioribus vitium in substantia cõtraxisse. Primò, quia cum aer stabilem, firmãque naturam non habeat, vt constitutionẽ efficiat pestilentẽ, opus esset magna & diuturna causa,

24 De morbis malignis,

sa, quæ materiam corruptionis subministret. Sed tres dictæ causæ id facere non possunt, neque simul, neque seorsum: aspectus enim pravi hæc aut illa corpora malè disposita solum alterant, respiciuntque: morbosus apparatus passiuè se habet: & respectu indiuidualis naturæ & temperamenti, hoc aut illo morbo quis affici potest, sed vt sit pestilentis cōditionis, nō est necessariū: semina-ria contagiosa tardè, & lentè operātur. Ergo quātum spectat ad tres dictas causas, certum est aërē corruptionem in substantia passum non fuisse.

Quod confirmare possumus experientijs, obseruationibusq; maiorum nostrorū. Primò, quia pestis ex aëre est valde contagiosa, & temporis momento plures interficit, dum solita negotia obeunt, & per plateas, porticusve deambulant; nullo dolore præcedente, imò frequentissimè absque aliquo signo extrinseco moriuntur, syncope, aut animi deliquio ipsos comitante: quæ cum nō successerint in hac Epidemia, nō est certè existimandum ex aëris infectione & inquinamento prouenisse.

Item ex Gal. sententia primo Epid. comm. i. *Pestis ex aeris vitio tam inuadit biliosos, quàm pituitosos, iu- uenes quàm senes, fœminas quàm viros; qui prauo vtuntur cibo, quàm qui delicato; tam qui mazam, quàm qui panem comedunt.* Et ipse alibi idem confirmans, cōparat pestem

pestem feræ venenosæ, quæ non paucos tantum misere perdit, verum totas civitates depascitur: immutat enim aerem malo quodam modo, ut homines interficiat, qui cum respirationem evitare non possint, contagium miseri evadere nequeunt: attrahunt enim in se ipsos aerem illum infectum, tanquam presentaneum aliquod venenum, &c.

In peste similiter, quæ ex aeris vitio fit, legumina, arbores, & fructus, & reliqua quæ aeris beneficio gaudent & crescunt, aere putrido, crasso & caliginoso marcescunt & corrumpuntur. Quod Virgilius significavit. 3. Æneid. dum recensens pestem quandam, dicit:

Tum steriles exurere Sirius agros:

Arebant herbae, & victum seges agra negabat.

Idem contingit in carnibus, vinis, & reliquis, quæ aeri per noctem exponuntur, statim enim foetorem contrahunt.

Neq; tam valida permutatio in aere fit, eiusq; substantia, quin præcedant signa aliqua insignia in maioribus luminaribus, Solis præsertim, ut innumera exempla testantur: ex recentioribus vero anno. 1544. præcedente Solis eclipsi cum pravis aspectibus, post multa bella, incendia, maximasque ruinas, tam crudelis pestis fuit subsequuta, ut paucissimi ab ea liberi evaserint.

Ex coniunctione similiter Saturni & Martis cum pravis Signis in Virgine & Geminis, præsertim

fertim cum à Ioue & Venere non impediuntur, pestilentes constitutiones resultant: influunt enim calorem & humiditatē, cuius occasione vapores multi & calidi, exhalationesq; eleuātur, & vi & efficacia Martis in suprema aeris regione inflammantur, & variæ meteorologicæ impressiones sequuntur: apparent enim ignes adstātes, ab Arabibus Afahub dicti: nam repræsentatur oculis impressio ignea, columnæ similis, aut alterius figuræ: nonnunquam verò ignes apparēt moti, aut volantes; quæ omnia aduentantem pestem ostendunt; vt cecinit poeta:

Lucanus.

Ignota obscuræ viderunt sydera noctes,

Ardentemq; polum flammis, cæloq; volantes

Obliquas per inane faces, orinemq; timendi

Syderis, & terris mutantem regna cometem.

Præter hæc, tam in Autūno, quàm Hieme, alijsque temporibus sunt communia quædam signa aeris corruptionē minātia: sicut cum oritur Sol clarus, & conturbatur die alio, alteraturq; aer ad frigidum, vel calidum: humidum, vel siccū, magis in vna, quàm in altera hebdomada, ob inæqualitatem vaporum qui aeri permiscuntur.

Sed quis, quæso, prædictos ignes adstātes aut motos in tota præterita constitutione vidit, auiūq; interitū in aere, impressionesque alias Vere, aut Autūno præcedētes ad Hyemem & Æstatē?

Nam

Nam etsi eclipses his proximis annis præcesserint, non tamen concurrētibus in vnū Martis & Saturni aspectibus in prauis Signis, sed intercedentibus alijs, quæ maleuolum aspectū impediēbant: vt ex figuris eclipsium, & signis cap. præcedenti positis, constabit.

Sed quod neq; causæ inferiores, quæ pestē futurā minari solēt, præcesserint, probatur: nam inter has præcipuæ sūt terremot⁹, vt anno præsertim. 1228. & 1450. euenit, nā pauca tēporis interca *Supplem²*
pedine sauiſsimæ pestes subsequutę fuerūt post *Chro. lib.*
prædictos terræmotus. Aliquādo verò nō ita e- *13. & 15.*
uidēter aer interclusus spirat, nā exhalationes illæ, quæ in cauernis terræ præerant, sensim exeūt, & aerē prauo quodā modo inficiūt; quē cū quadrupedes diutiùs inspirēt & suscipiāt, moriūtur.

Et multa quæ in latibulis abscondita erant, vt serpentes, & alia venenosæ naturæ, in superficie terræ apparere solent, quæ similiter à nobis nunquā visa sunt, sicut neq; ranarum aut vermiū copia. Neque etiā aperta sunt loca aliqua communia aerem foetidum continentia, vt cloacæ, aut vbi aquæ putridæ & foetentes erāt collectæ, vt sunt aquæ stagnatæ, aut paludosæ, ac alia, quæ solent antecedere, & comitari causarum inferiorum cōstitutionem, aerisq; putredinem in substantia.

Ex supradictis facile est obiectionib⁹ adductis initio capitis satisfacere. Cōmunis enim & epidemicus hic morbus communem habuit causam, vt fuerunt aspectus Solis & Lunæ: sed quia ipsorum vis non poterat aërem transmutare, solum analogiam habuerunt in his subiectis, quæ ob prauum apparatus vitiosis succis erant referta, aut quæ contagiosis seminarijs participabant.

Quod si in aliquibus Hispaniæ locis controuersum fuit de aëris in substantia corruptione, nō est certè mirum, si omnibus causis à nobis dictis concurrentibus in eisdem locis, quæ etsi in principio non potuissent aërem transmutare, successu tamen temporis, aut quia incautè se gessissent homines, causisve alijs extrinsecis, aërvaporibus multis postea coinquinatus labem contraxisset; sicuti in illa constitutione Hip. 6. Epid. com. 7. vbi Gal. in cōmento ait: *Atque hucusque vulgaris hic morbus erat: nunc verò pestilens est factus, cum multi mori cœperunt.*

Restat modò videre, an in solis qualitatibus vitium aër contraxerit, calidior & humidior factus, vt aliquorum grauissimorum virorum fuit opinio. Videbatur enim id rationi cōsentaneū, ob multas aquas & humiditates præcedētes, quæ putredini materiā suppeditare potuerunt annis elapsis.

Nobis tamē revera aliter videtur. Et probatur, quia istæ qualitates in aëre tantam permanentiā & durationem habere non potuissent. Nam etsi plures præcesserint aquæ: sed non tam cōtinuæ & sine ventis, vt in intervallis non posset aër in pristinum statum redire: cū proprium sit aeri versus quodlibet extremum facilè vergere.

Sed quòd aquarum constantia sit necessaria, vt aër calidior & humidior permaneat, constat ex communi omnium Doctorum doctrina, & consensu, Hip. præsertim, & Gal. 2. Epid. commē. 2. in principio: nam postquam dixerat Hip. *In Cranone carbunculi aestivi: pluebat per æstus larga aqua, & præcipuè flante Austro.* 3. Epid. com. 3. subiungit: *Annus erat Austrinus, pluviosus, sine flatibus perpetuò.* Vbi non solum requiritur aquarum multitudo in constitutione calida & humida, sed talis ventorum natura, quæ in eadem temperie cōspiret. Nam quanvis tempus esse calidum, frigidum, humidum, aut siccum, proveniat ex accessu, aut recessu Solis: aquarum tamen diuersitas præcipuè pendet ex ventorum natura, concurrentibus etiam aspectibus orbium, vt copiosius his quàm alijs pluat mēsis: ob id propter maiore vel largiore aquā, aut minorem, sed continuam, superueniente magno calore, redditur aër calidior & humidior: nam imbres solum largi, sed ex intervallis

30 De morbis malignis,

uallis longis, non valent constitutionem calidā, & humidam reddere; idcirco notanda sunt illa verba Hippocr. *Pluebat per aestus larga aqua flante Austro*: flatus enim omnes in quatuor distribuuntur genera, ob varias eorum temperies: quia Austro inest vis calefaciendi, & humectandi, sicuti Boreæ refrigerandi & siccandi: & sic de alijs est existimandum.

Et quemadmodum flāte Austro redditur aer humidior & crassior, inopia similiter vētorū deterrimus fit, & putredini paratus, defectu optimæ ventilationis & motus: non quia motu calorem & raritatem comparat (aqua enim motu nō calefit) neq; similiter ex eo quod aer motus prauis impressionibus suscipiendis minus paratus sit, sed quia melius sic expurgatur ab excrementis, quādo per ipsum aerem vnde quaq; permeāt venti: experiētia enim videmus quotidie cōclusum aerē grauitè olere, apertis tamen fenestris, flāteq; vento, statim expurgari. Hæc igitur sunt quæ in calida & humida constitutione obseruantur: quæ certè non præcesserūt his præteritis annis: nam quādo magis morbus hic inualecebat, vt præsentī hoc anno 1599. constans fuit, & sine aquis, flabraq; Aquilonis spirarent, quæ potius naturam & vim habent expellendi prauos aeris halitus, quā inducendi calidam & humidam

midam intemperie: quinimò semper clarus, nitidusq; & purus perseverauit.

Accedit, quòd nulla ex primis qualitatibus auctis potest contagiosos morbos, & pestilentes inducere, sed propria natura morbi isti fuerunt contagiosi: non ergo ex intemperie calida & humida fieri potuerunt, nisi ad apparatus & corporum prauam dispositionem referantur: sicut in carbunculis illis descriptis à Gale. qui nò alia potius ratione Æstate proueniebāt, quàm quia tritici penuria, herbis elixis, & leguminibus homines erāt satiati: in quibus aer citra intemperiem pestilentes morbos potuisset excitare: sicut contingit in his qui prauas domos inhabitant.

Lib. de succorum bonitate & vitio.

Quod confirmat Galenus i. de different. febr. cap. 4. ubi probans primò aeris caliditatem non esse morbis pestilentibus generandis sufficientē subiungit, Nisi putrida exhalatio inficiat, & hoc aut à corporibus multis minimè in bello crematis, aut prauis exhalationibus & foetidis: & sic referens historiā Thucydidis, In tugurijs, inquit, suffocatis Æstatis tempore habitantium corpora corruptio afficiebat. Additq; Gal. Quia humores corporum victus prauitate erant putredini obnoxij. Hinc febribus pestilentibus origo data est.

Neque his contentus subiungit: *Fortè autem propter continuitatem ex Æthiopia quadam putredinis effluere*

xere contagia. Inferiùs verò agens de calida & humida intemperie, quam morbis pestilentibus generandis aptissimam esse ait, non absolutè id docet nisi in subiectis, qui humiditate excremento sa constabāt, minimè verò in tēperatis hominibus, & qui moderatis laboribus & victu mediocri utebātur: ergo calida & humida intemperies, quantum est ex se, non est causa productiuapestilentium morborum.

Ex his luce clariùs constat, calorem tantū fuisset causam veluti motiuam: ex Æthiopia verò cōtagia, & corporum impuritas præcipua. In his tamen aër quacunque intemperie affectus, nō per se, sed ex accidenti, morbos pestilentes inducere potest; frigidus per spirationem prohibendo ne prauī vapores exeant: sicut calor fundendo & liquando, ipsos mouet.

Quod nostris temporibus successit in aliquibus Neapolitani regni ciuitatibus anno Domini 1563. & 1581. Cœperūt primò morbi sporadici & maligni: tandem pestilentes: conuocatisque omnibus Medicis, vt de natura & remedijs morbi consulerent, omnes fuerunt vnius sententiæ, aërem immunem à corruptione & intēperie fuisse: idque referebant in annorum sterilitatē, quo tempore homines fame compulsi coguntur vesci pessimis alimentis: facta tamen liberaliori prouisione,

uisione, morbi illi finem fecêre. Quibus rationibus addamus, innumera loca calida & humida in Hispania istorum morborum fuisse experta; vt Valentina ciuitas, aliaque maritima, quæ ob analogiam temperamēti idem passura videbantur.

Similiter qui calido & humido temperamento constant, aut qui sanguine abundant, citius morbis dictis fuissent apprehensi, præsertim dū ob causas nō naturales languida facta corpora minus possēt resistere causis externis alterantibus.

Ex dictis constat, aerem in hac constitutione nullam contraxisse labem in substantia, aut qualitatibus, sed ex contagione vnius corporis ad aliud præcipuè morbos pestilētes increuisse: præsertim vbi similitudo, aut sympathia interueniebat; & inter plura experimenta, quæ in medium adducere possemus, tantum referam duas historias, quæ inter visendum ægrotantes mihi eueniunt his proximis diebus.

Vidua quædam iuuenis natiuo temperamento biliosa, ascititia verò melancholica, iuxta templum D. Ludouici decumbebat, meque accersiri iussit, vt illam & duos filios viderem. Laborabat feбри putrida continua ex tertianarum genere, cum vehementissimo capitis & lumborum dolore, nausea, anxietate, & præcordiorum

*Exemplis
probat
morbū hūc
esse conta-
giosum.*

E æstu:

34 Demorbis malignis,

æstu:vrinæ subiugales: huic subortus fuit bubo pestilens in dextro inguine, parū infra flexurā, breuiq; temporis spatio filijs communicato pestifero morbo, vnā cum ipsis interiit.

In Italorum etiam Xenodochio Mediolanēsis quidam, temperamento calido, & humido, mediocriter carnosus, cūm lucri causa vestes cuiusdam contagiosi hominis emeret, iacuit febre acutissima correptus. Sequentē noctem habuit molestissimam; alterq; amicus istius & cōciuis, eodem ferē temperamento cōstans, qui omnibus eius necessitatibus occurrebat, eodē pestilēti morbo fuit apprehensus. Secunda die à morbi insultu sub axillis parvæ glandulæ, sed dolorificæ apparuerunt, cū non exigua cerebri læsione, statimq; ipsos ad D. Antonij Xenodochium deferri iussi, & pauco temporis spatio trāfacto, ambo è vita decesserunt.

Ex quibus & alijs historijs ab alijs Medicis obseruatis, nō dubium est, quin morbus iste ex sua natura contagiosus sit, præsertim vbi intercedit analogia, & temperamentorum sympathia & similitudo.

Sed horum occasione non abs re erit cōtagij naturam explicare, ab eius definitione initiū sumentes. Contagiū variè definiri solet; vt sit corruptio corporis in totum, vel in parte, ab vno
in

in alterū transiens, corruptione in particulis clā
facta; aut deterrima halitus qualitas, ex maiori
materiē elaboratione orta, diuerso modo apta af-
ficere. Sed meli⁹ definitur, vt sit similis ex vno in
aliud deducta pernicies: & quamuis ex putrida,
aut corrupta materia proficiscatur, potissima ta-
men cōtagij ratio cōstituta est in comunicatio-
ne, à qua aliquid cōtagiosū dicitur, quatenus id
quod pręter naturam in eo est, alteri impertitur.
Hinc venena contagione non interimere dici-
mus, quia qualitates quibus alterare possūt cor-
pora, ipsis contagiosæ nō sunt, neque pręter na-
turam. Secus contingit in commorsis à cane ra-
bie affecto; quia cōmunis vtriusq; est rabies. Ad
imprimendam tamen actionem, & perniciē rei
contagiosæ, in subiecto requiritur dominium,
& robur supra passum bene dispositū, siue quod
imprimitur, actu, aut virtute in causa contineat-
ur, aut se habeat veluti principiū motus: vnde
contagiosi, & pestilentes morbi distincti, & di-
uersi sunt vario gradu contagij, & causis referun-
tur diuersis. Sed hoc videtur esse contra doctri-
nā Aristotelis, dicentis: *Cur morbus pestilens solus*
ex omnibus vitijs precipuē afficiat eos qui ad laborātes eo
morbo precipuē accesserint? Dicim⁹, ibi egisse de mor-
bo contagioso communi, vt est pestis: nam sub-
dit: *An quod is solum omnium morborum cōmunis om-*

Definitio cō-
tagij vera.

Cōtagiosū
denomina-
tur à cōmu-
nicatione, si-
cut à putre-
dine putria-
dum.

Venena cur
non interi-
unt conta-
gione.

1. sect. pro-
ble. 7.

36 Demorbis malignis,

nibus hominibus est, &c. Alios enim esse morbos cōtagiosos, docet. 7. prob. Hoc autem quod communicari dicimus ab vno ad aliud, aut immediate fit, aut aliquo interueniente medio. Immediate, cum duo corpora se tangunt, vt pomum putrefactum aliud sibi contiguum afficit; aut contagiosus contactu inficit aliū. Corpuscula enim, aut seminaria porositatibus, osculis ve venarum quæ cuti terminantur, adhærent: in ea enim extrema vasorum definunt: aut calor putredinali, & contagiosa qualitate præditus, alteri corporis sani vnitur, & illum vitiat, contagiumque hoc dicitur per contactum, proprius loquendo. Mediate verò, fomite videlicet, aut ad distans: interuenit enim tunc medium aliquod commune agenti, & patienti, vt aer, qui nonnunquam deseruit solum vt medium: aliquando alteratione praua, aut corruptione mutatur. Fomes tamen dicitur, quodcunque natum est seruare, & retinere in foraminibus & porositatibus illud quod contagione posset inficere, vt linum, vestes, & similia; non aurum, aut ferrum, ob solidam substantiā. Et vt possit producere fomes in alio subiecto, medio aere, contagiū, opus est, vt moueātur materiæ illæ in foraminibus contentę: quod præsertim fit à calore putredinali, non à mediocri, neque à comburente: quia ille resistit contagioni:

Contagium
immediate
quomodo
pducatur.

Contagium
fomite quomodo
afficiat.

gioni: hic dissipat seminaria, & vapores; sicut frigiditas vires coercet cōtagij, vt videbimus: quia fomes habet se passiuē ad contagiū, quatenus, vt diximus, in eo recipiūtur aliqua, quæ quo magis elaborata sunt, postmodū difficilior separantur: vt fumus semel in pariete receptus: quare non mirum est, si talem efficaciam habeāt, vt incautē materias fomitis pertractantes, simili afficiantur pernicie, ac corpora è quibus effluxere, interueniente tamē debita approximatione, & tempore sufficienti, ac tacito consensu, ex Arist.

In fine sequentis capituli.

7. prob. 4.

Vltimò euenit, ad distans aliquid infici, cū scilicet vis hæc contagiosorum corporum, & vaporum ab eis prodeuntium, aeri permiscetur, iteratur, & fouetur, vt postmodū cōtinuitate partium aer validè inficiatur, & summè contagiosus reddatur: tunc enim ad distantissimas vsque nationes transit: vt in vasta illa pestilentia, de qua Lucretius:

Contagium ad distans explicatur quomodo offendat.

Finibus in Cecropis funestos reddit agros,

Vastauitq; vias, exhausit ciuibz urbem.

Nam penitus veniens Ægypti finibus orcus

Aera permensus multum, camposq; natantes,

Incubuit tandem populo Pandionis.

Sed si id quod cōtagio communicatur, est res

Contagium cum sit res preternaturalis, queritur an sit morbus, causa, aut symptoma.

præter

præter naturā: igitur aut est morbus, illiusve causa, aut symptoma. Non morbus, nam in motu esse non habet, & sicut sanitas non potest ab vno in alium transire, præter quàm quòd contagiū, tam viuentibus, quàm vita carentibus cōpetit.

*Symptoma
sequitur
morbum, vt
vmbra corpus
opacum.*

Neque similiter est symptoma, nā sequitur morbum, vt vmbra corpus opacum. Remanet, vt sit causa præter naturam: vt halitus, vapor, spiritus, aut incorporea qualitas, prout disponit malè subiectum, vt id quod vitiosum est, & prauū in corpore, recipiatur in ea parte, vbi ea qualitas habet analogiam.

Dubium.

Solutio.

Verū pestilens morbus, citra cōtagionem productus, poterit contagione rursus aliud inficere? Hoc profectò non est inconueniens, quia contagiosa qualitas potest pluribus de causis produci, vt diximus cap. 3. morbumque ab eis natum non implicat similem esse alijs contagione productis: vt animalia quæ ex putredine terræ fiunt, ab alijs eiusdem speciei generatione productis non differunt: eodem modo morbi pestilentes etsi frequentius contagione producantur, sine ea fieri aliquando possunt, magis, aut minus, pro differētia, & vi contagionis. Idē apparet in mixti productione, quod nonnunquam (exempli gratia) ex elementorum congressu

*Sicut basiliscus diro
& venenoso spiritu
ab oculis prodeunte
statim interimit: tardius
aspis, & scorpio:
eodē modo contagiosi
morbi.*

gressu fit, generaturque planta: altera autem eiusdem speciei generatur seminis virtute: in quo euentu causæ omnino sunt diuersæ, effectus tamen vnus: quemadmodum ignis ex alio igne, aut ex silice, collisione productus.

Ex quo colligo, quod cum in humoribus talis est dispositio, vt possit ex ipsis pestilens qualitas produci, tunc absque contagio fiet pestilens morbus, quanuis rursus hic homo sic affectus possit transmissione vaporum, aut exhalatione, aut physico contactu alios inficere: citius tamen, aut tardius, ob maiorem aut minorem in patienti corpore apparatus. Viridia enim ligna difficilius ab igne, quam sicca transmutantur. Imò in Syria & Constantinopolitana vrbe, alijsque partibus Imperij Hotomani, frequentissimè pestilentibus morbis capiuntur, absque contagij suspitione.

Vtrum tamen omnis contagio putrefactio quædã sit: & de analogia contagionis, lege Fracastorium libro decimo de contagione capit. 8.

& 9.

Quid

40 De morbis malignis,
*Quid presagiendum sit circa huius epidemici
morbi durationem. Cap. V.*

CV M His proximis & præteritis annis, aduentante Autumno, magisq; Hieme, sæua huius morbi conditio cessare videatur: incunte autem Vere, & Æstatis principijs, veluti reuiuiscat & ingrauescat, & maiores viresumat: dubitare meritò possumus, an idem sequentibus annis futurum sit, & veluti puncticularis morbus, sic bubones & carbunculi introducti certis temporibus molestant.

Respondetur, suppositis his, quæ circa causas huius epidemici morbi diximus, sperandum esse, diuino fauente numine, morbum hunc popularẽ non ita dirẽ esse reuersurum (faxit enim Deus, vt in totũ cesset) si naturalibus causis fidẽ adhibere volumus. Prætereà neque tam cõmunem, neque adeò prauam naturam habiturum, est existimandum.

Primò, quia sicut particulares morbi suas habent ætates, & tempora; sic & constitutiones omnes pestilentes. Solo hoc differunt, quòd quæ ex cõtagione, aut seminarijs prauis fiũt, lōgiores multo sunt, & tardiùs finiũtur: & sic initio cùm morbus incepit, vt primis duobus annis, parum molestauit: quibus transactis, vehementiùs sæuijt.

uijt. Vere autē præterito ad finem Augusti maiori sæuitia vires exercuit.

Secundò, mutationes illæ, & figuræ prauæ corporum cœlestium iam præterierunt, aut parum superest: nam, vt Astrologorū fert opinio, effectus eclypsum Solis & Lunæ finientur vltimis diebus Nouembris huius anni 1599. Licet non desint aliqui, qui eorum effecta vsque ad annum 1600. prorogari existiment. Et quamuis sequenti anno eclypsis Solis posset pestilentes morbos suscitare; sed quia Iouis sequitur naturam, potius sanitatem, & malignorum morborum depulsionem, & optimam ventorum naturam pollicetur, quàm pestilentium.

Ioānes Stadius mathematic. fol. 665.

Igitur sicut positis causis omnibus ad vnum effectum concurrentibus, sequitur statim effectus; sic ipsis ablatis, cessat: & quia corpora cœlestia, vt dictum est, tempore plenilunij magis molestabant, quàm in coniunctione, cessante prauo influxu oppositione Lunæ producta, sperandum est omnia in melius versura.

Seminaria similiter contagiosa, vt vestes, & reliqua quæ in ædibus ægrotantium morbis pestilentibus inuēta fuerunt, vsta & cremata sunt.

Corpora ob timorē melius custodita & præparata sunt, & minus circa res non naturales delinquent; præsertim ob magistratuum curam &

providentiam in Reipublicæ gubernatione. Omnia enim hæc simul in vnum collecta sperandum est multum profutura.

Quæ verò sit causa, ut tempore Hyemis cesset isti morbi, est, quia substantia quæ per contagiū communicatur, siue vapor sit, siue exhalatio, frigiditate ambientis debilitatur, & coercetur: Æstatis autem tempore, ob intensum calorem, cōsumitur, & veluti evanescit. Frigidus itaque aer, aut summè calidus, contagioni aduersatur, etsi corpora prauis humoribus referta istis temporibus deterius se habeant, ob apparatus: nam frigus cōdensando, & prohibēdo exitū vaporū, calor autē fundendo, possunt ipsorū corpora putredini aptiora reddere, morbisq; pestilentibus.

Cur constitutio hæc epidemica sauius hoc anno

1599. Matritum molestauerit. Cap. V I

SI Verum est, ut nos superius diximus, epidemicum hūc morbum tres habuisse causas, in dubium reuocari posset, cur potius hoc anno, quàm reliquis præteritis grauior & lethalior extiterit: siquidem ab eisdem causis effectus eodem modo dimanare debent.

Huius certè euentus multas fuisse causas non est dubium: nam sicuti tres dictæ vim habuerūt inferēdi malū, ita quæ à nobis tradētur, non solum

solum conseruandi, sed augēdi vim habuerunt.

Prima, quia cū innumera Hispaniæ loca fuerint peste affecta, vt se tueri possent, clanculum huc peruenerunt: quorum commercio increuit contagium.

Secunda, multi pestilentem bubonē, aut glandulam occultantes vsque ad vitæ extremum, ne forsan ad Xenodochium deferrētur, materiam similiter cōtagioni suppeditauere; nam cū adstantes incautē se gererent, postea eodem morbo fuerunt apprehensi.

Tertia, excrementa contagiosorum hominū pro foribus & vijs publicis expulsa, non exiguū damnum induxerunt, prauos illos & pestilētes vapores suscipientibus.

Quarta, multi incautē se gerētes, in cibis præsertim horarijs & fructibus, nā præterquāquod facile putredinē cōparant, suspectis temporibus vehemētius alterāt, ob minorē resistētiā virtutis.

Quinta, situs huius Xenodochij D. Antonij intra urbem contenti; nam per vicinas domos, continui ratione, vapores contagiosos communicari erat necesse.

Hominum similiter plurimorum tanta copia, qua hoc oppidū plenuū existit, innumeraque domicilia, vbi multi habitant, quorū graueolentia paratissima est ad pestilētes morbos procreādos.

Quare potius inguina frequentius alijs partibus afficiuntur.

Sed dubium est, quare ferè in omnibus ægrotis frequentius inguina istis glandulis malignis fuerint molestata, superiores verò partes carunculis.

Respondetur, quòd cùm alimentorum confectio, & dispositio, ad naturalem facultatē, quæ in hepate residet, spectet, & hæc prauitate alimentorum languida fiat, cùm introducitur qualitas praua & maligna in humoribus, tunc tentat se exonerare natura ad sua emūctoria, quæ inguina sunt, excrementa deponendo, aut paullo inferius; quod multo deterius est: nam quòd partes ita languidæ & imbecilles, ut sunt adenosæ, sibi transmissum excrementum recipere nolint, argumentum non leue est, humores deterrima qualitate esse præditos: ad quem motū deorsum concurrit grauitas ipsa humorum, qui ut plurimum pituitosi, aut melancholici existūt; & cùm crassitiem habeant coniunctam, simulq; lentorem, ob maiorem moram quā in parte efficiūt, minus auxilijs cedunt, & ferè nunquam euadūt, nisi citissimè succurantur: idq; non alia de causa, nisi ob dictam moram, quā venenosa illa materia, ob terrestres, crassas & lentas partes obtinet: sicuti immaniores sunt dysenterix, quæ ex falsa fiunt pituita, quàm ex alio humore, qui minus detineatur.

Quòd

Quòd si cōtingat in partibus supra hepar tenuiora excrementa hac mala qualitate affici, ad superiora trudet natura humorem, glandulæq; ex his productæ ob maiorem tenuitatem, quam humores habere solent, qui sursum feruntur, cedunt faciliùs medicamentis; cui rei maximè fauent aspectus cœlestes cum his causis concurrētes, vt magis hæ quàm aliæ partes molestantur.

Carbunculi similiter cū ex adusto sanguine, feruidoq; fiant, igneumq; elementum in ipsis dominium habeat, hinc frequentius partes superiores, quàm inferiores afficiunt.

An possit morbus pestilens citra febrem invadere & interficere. Cap. V I I.

VIDE TVR Fieri non posse, quin citra febrem possint perire hoc morbo correpti: nam istæ glandulæ, & reliqui morbi pestilentes pendent ex prava humorum corruptione, qua comparatur calor maior, quàm pro natura, in corde, qui febris est. Ergo ea debent affici huiusmodi ægrotantes. Opposita tamen sententia verior est, quia cū venenosa qualitas, quæ in morbis pestilentibus viget, sit cordi aduersissima, & in exigua admodum quantitate humoris possit subiectari, tunc absque humorū putre-

putredine (vt patet ex vrinis , & pulsibus , sanguineque extracto , in quibus nullæ notæ putredinis conspiciuntur) mortis poterit esse causa; sicut si Phalangij ictu esset affectus , reliquis tamen partibus tunc benè se habentibus.

Deinde vita consistit in participatione calidi in humidum , quæ in debita vnione consistit ex mixti temperie resultante: quæcunque ergo intemperies maximam mixti dissolutionem causare valens , ipsius etiam interitum causare poterit animanti: cum subitæ mutationes , & confer-tim factæ , naturæ repugnent , quæ in mediocritate consistit.

Quòd si obijcias , pestem acutissimum esse morbum : acutissimos verò adiunctam habere febrem , ex primo Epidem. sect. 3. com. 3. Quod confirmat. Hipp. 1. Aphor. 7. dicens febres ab acutis morbis esse inseparabiles.

Respondetur cum ipso Galen. 2. Aphorismo. comm. 19. non omnes acutos morbos febres habere adiunctas , sed cum ex calidis humoribus fiunt , æqualiterque in omnibus partibus genitis , aut aliquem locum peculiarem occupantibus: nam rari sunt acuti citra febrem . Ecce qualiter Galeni mens non sit , omnes acutos morbos febrem habere coniunctam , sed qui
ex

ex calidis humoribus putrescentibus oriuntur.

Ad locum desumptum ex tertio Epid. existimo mentem Galeni esse, comparare morbum acutum, grauem, & cum periculo, ad tutum & sine illo, vt ex antecedenti & subsequenti textu constat. In antecedenti inquit: *Sunt autem in feбри continua morbi acutissimi, maximi & grauissimi, & lethales.* In sequenti verò ait, *Securissimam esse quartanam, sed longissimam.*

Igitur Galeni mens non est, quòd acuti morbi habeant coniunctam febrim cōtinuam, sed illi solùm, qui æqualiter putrescunt in venis, & ex calidis humoribus fiunt, tunc inseparabiles habent febres, & ex consequenti, periculo plenæ sunt. Secus verò alij, qui ex humoribus ita calidis non fiunt: vnde cū pestilens morbus citra intensionem caloris fieri possit, ex consequenti absque febre fieri non est dubitandum.

Neque necessarium est corde læso perire ægrotantes in hoc morbo; nam si humor pestilens citra cordis læsionem alias molestat partes, resoluta virtute, & morbi violentia, æger morietur, prauis nonnunquam vlceribus: quod

quod notauit Hippoc. qui 3. Epid. sect. 3. text. 25. inquit: *Quorum ergo caput horum quid tentaret, his caput totum glabrescebat & mentum: ossa q̄ denudabātur, decidebant q̄, multa q̄ extiterunt fluxiones. His adiuncta aliquando, aliquando non, erat febris, &c.* quod Gal. palam in com. confirmat.

Et 9. lib. de simpli. med. fa. cap. proprio de terra Samia, in pestilentibus morbis, qui febre carēt, iubet vti terra Lemnia cum vino albo: secus in his qui feбри afficiuntur. Supponit igitur pestilentes morbos absque febre existere posse.

Et eodem lib. 3. Epid. text. 55. Biliosa pinguis, tenuia aquosa: atque ipse morbus multis eo decubuit citra febrem.

Quia tamen frequentissimè coniuncta est febris pestilētibus morbis, ob id sine febre pestem existere non posse credunt: & in hoc sensu intelligendus est locus quidam Hip. lib. de flatibus, vbi omnium morborum comitem facit febrem.

Experientia prætereà constat, in pestilētibus constitutionibus statim homines perire, veluti fulmine percussos: quo tempore cū animales facultates deprauatę sunt, pulsus tamen naturalibus persimiles videntur, signum euidens est, læsione facultatis animalis mortem subsequutam fuisse. Nam etsi omne vitę & mortis genus contingat

tingat corde affecto, non tamen est necessariū, vt hæc affectio sit febris; cū pluribus de causis possit contingere: quinimò ex obstructione leuium arteriarum confertim facta solent perire nonnulli, suffocato calore ventilationis defectu.

Conclusio igitur est, prauos humores in corpore genitos posse morbum pestilentem in determinata corporis parte producere sine febre.

Sed an ex constitutione admodum sicca possit pestis timeri, dubitari posset, cū cōtrarium ferè omnes autores arbitrentur, qui ob id sicca corpora semper conseruant: aliarum verò intemperierum excessus corrigunt. Alij contrariā habuerunt opinionem, existimantes, constitutiones pestilentes excessu siccitatis fieri posse; vt refert Nicephorus Calixtus in quadam cōstitutione pestilenti ob insignem siccitatem ortam, homines visum amisisse, consumptis oculorum humiditatibus. Referam Nicephori verba.

*Lib. 7. historia Ecclesi.
cap. 28.*

Solitæ pluuiæ hyberno etiam tēpore in nubi-
bus ipsis iunctæ sunt, & retentæ. Fames mox cō-
sequuta, & deinde pestilentia. Accessit ad eas
clades, quæ propter calorem igneum carbuncu-
lus vocatur, vlcus odoris pessimi, membra cor-
poris admodum contrahens, & quod latius fer-
pens ingens crearet periculum, occupatisque
oculorum

50 De morbis malignis,

oculorum angulis, viros simul & mulieres quas occupasset, luminibus orbaret.

Referunt alij, pluuiarū fontes, & puteos in alijs cōstitutionibus fuisse siccatos; Canes verò & reliqua animalia siti interempta, putridum & foetidum aerem effecisse. Titus Liuius de hac eadē re, *Siccitate*, ait, *eo anno plurimum laboratum est, neque cœlestes modò defuerunt aquae, sed terra quoque ingenito humore egens, vix ad perennes suffecit amnes, &c.*

De natura maligna et venenosa qualitatis, quæ in pestilētibus morbis reperitur. Cap. V III.

Videndum in hoc capite est, quomodò in nonnullis pestilētibus & malignis morbis, viuo existente homine, producat in humoribus maligna qualitas, principijs vitæ opposita & inimica.

Vt hoc intelligatur, & recta ratione assequi possit, necessum est scire, in quo differant corruptio & putrefactio. Et nulli dubium est, quin humores nostri corporis aliquādo adeò prauè corrumpantur, labemq; contrahant, vt non solùm vitietur, aut corrumpatur, aut intendatur proprium eorum temperamentum, sed etiam substantia peruertatur, suscipiendo aliam naturam, ita vt venenosi, & nostræ naturæ inimici fiant,

tempo-

temporisq; momento homines interficiāt. Corruptio hæc, seu alienatio humorum à proprio tēperamento & substantia, putrefactio nō est, sed quid ab ea alienum & diuersum: corrumpitur enim homo veneno, & ense, ita vt subitō intereat, sicut & apoplexia, & alijs internis morbis, quibus non putrescit homo tūc, sed corrūpitur, hoc est, propriā amittit naturā & substantiā, propriūq; temperamētum. In hac corruptione solū destruitur & corrūpitur homo, & forma rei interna separatur: putrefactio autem nihil horum est, sed via ad corruptionē, quæ stare & esse minimè potest sine calore & fœtore: quæ res non possunt sine putrefactione consistere.

Quando autem nostri corporis humores suscipiunt alienam naturam, semper corrumpuntur, sed non semper putrescunt: quod manifestè videtur in epilepsia causata per consensum pedis, aut manus: nam in hoc morbo generatur materia, aut humor perniciosus, qui naturam, vim & facultatem venenosam sortitur: hæc mota & ascendens ab ea parte aut membro, ex quo genita est, sensu priuat animal, & motu voluntario, ita vt homo decidat, sicut si vsus esset vehemēti, lethali & pestifero veneno.

Quæritur, humor hic genitus ne fuit per putrefactionem, aut corruptionem? Non certè per

putrefactionem, quia humores in humano corpore cum putrescunt, acquirunt & concipiunt calorem igneum, qui sensu percipitur in parte affecta, & antequam incipiat accessio, in putrescente humore sentiretur calor, parti que communicaretur: quod neque ratio aut experientia ostendit. Imò si æger non percepisset motum illum à parte affecta (vel sit qualitas, vel flatus) nulla esset coniectura, qua assequi possemus affectam partem, vel læsam.

In vteri etiam affectu vocato vteri præfocatio, humor aut materia maligna, quæ ad cerebrum & cor ascendit, & eum adurit, & septum transversum, sine dubio non putrescit in vtero, quavis in eo corrumpatur. Quia si putresceret, sentiret quidem vterus calorem præter naturam; quod non contingit, sed experientia contrarium ostendit, quod vterus non solum calorem non percipit eo tempore quo præfocata mulier affligitur, sed potius frigus, non tantum in vtero, sed etiam in vniuerso corpore, & hoc nonnunquam in excessu: quod accidere & causari ex humore putrido, est impossibile.

Est aliud dicendum de putrefactionis natura, quæ cum sit causa augendi calorem extraneum in parte in qua fit putrefactio, dissoluit, separatque unionem mixti: cognita igitur putrefactionis

nis natura, quid corruptio sit, aperiamus, & quo
modò fiat.

Pro cuius intelligentia notandum, in corpo- *Quid sit*
re humano viuento in statu salubri optimè fieri *corruptio.*
actiones: pro cuius conseruatione & tutela in-
stituit Deus alimentum, & aerem, quæ cum be-
nè disposita sunt, ordinata & proportionata in
corporibus nostris, ea tuentur, conseruantque,
sine quibus neque vita, neque operationes fieri
possunt. Hæc duo corporibus nostris conueniunt
habentia sympathiâ & familiaritatem in tempe-
ramento, aut qualitate, & substantia, cū nostris
corporibus.

Qualitas & temperamentum fuerunt neces-
saria in alimento nostræ naturæ simili: nam si cō-
traria agunt, & se mutuò expellunt & interimunt,
& similia se amant & conseruant, animalia per
media eorum quæ sibi similia sunt in tempera-
mento & substantia, conseruari necessum fuit.
Vnde euenit, quòd nutriri debebant humidis
actu aut potentia, ipsisque gratis: & quia amara
omnia non sunt humida, neque grata, pessima
sunt ad nutritionem: igitur ad horum animalium
conseruationem non satis est hæc similitudo, a-
micitia, conformitas, & sympathia alimēti cum
animali quod nutriri debet, in temperamento,
& complexione, & qualitate; quia necessum est
simul

simul seruari similitudinem substantiæ animalis, & alimenti. Vnde fit, quòd id quod vni animali est alimentum, alteri esse non potest. Ossa sunt canum alimentum; palea & fœnum, equorum: dura semina & carnes crudæ, auium quarundam; quorum nulla sunt hominum alimentum: hæc conformitas aut similitudo nature, aut formæ, est necessaria in alimento, qui nos nutrire debet, & in nobis qui ex eo nutrimur: & non satis est similitudo complexionis & temperamenti, sed hæc duo sunt necessaria simul.

Contingit similiter sæpenumero, huiusmodi alimētum, quod erat commodum & conueniēs ad nostram substantiam reparandam & conseruandam in perfecta sanitate, corruptionem aliquam subire, qua mediante deperdat similitudinem illam, quam cum nostro temperamento & complexione, aut cum natura & substantia prius habebat: aut in totum, tali certè modo, quòd id quod prius familiare & simile erat, modò sit inimicum & aduersum: nam acquisiuit, qualitatem & substantiam inimicam, contrariam & aduersam naturæ, vt eam celeriter interficiat, sicut fecisset napelum, aconitum, aut hydrargirum.

Quod accommodatissimo exemplo explicari potest; vinum enim est optimum corporis nostri

noſtri alimentum: ſed cūm permutatur eius temperamentum & ſubſtantia, non erit alimentum, neque noſtrum corpus reparabit: ſi aceſcat, erit medicamentum, corrupto ipſius temperamento: ſi fiat bapa, craſceſcatque, & corrumpatur, tunc acquirit naturam noſtræ inimicam, nam ſuſcipit facultatē & vim venenis mortiferis ſimilem.

Unde multi, qui eo modo vitiato & corrupto uſi ſunt, interierunt: quod affirmat doctiſſimus quidā vir, & ſe teſtem rei facit, de quodam cœnobio, in quo multi monachi ex eius uſu interierunt. Hæc igitur quæ diximus de alimento & potu, de humoribus etiam intelligēda ſūt. Nam hac ratione ſæpiſſimè qualitatem venenofam adquirunt.

Quomodò autē ſemel concepta corruptione in humore, acquiratur contagium, lege Fra-caſtor. lib. i. de contag.

Quæ corpora, quæ ætates, ſint obnoxia magis morbis peſtilētibus, examinatur. Cap. IX.

Fundamentum præcipuum ad inueſtigandum quæ corpora ſint magis morbis peſtilentibus procliuia, ſumitur ex cognitione temperiei & naturæ ſubiecti: nam cum qui
praua

prava corporis structura, aut temperamento vitioso constat, balneisque, otio, veneri, & largiori vini potui est deditus, certè morbis pestilentibus tentari facillimo negotio, non est mirum.

Sunt tamen alia non minùs his proclivia, veluti sunt rara & laxa corpora, quæ à causis externis contagium, vaporem, aut halitû suscipiunt: non quia lata corpora trahant maiorem pestilentis aeris copiam, sed quia concurrēte copia caloris interni, faciliùs & commodiùs trahitur, latis existentibus poris: latitudo enim, quantum est ex se, non est tractionis causa, sed permittens, & sic cùm pestis aeris vitio fit, trahunt hæc corpora plus noxij aeris; qua certè tractione cor citiùs afficitur: verùm magis, si robusta sunt, resistēt, quā in equali virtute, quæ poros angustos habent: nam semel tracta substantia aerea, & vaporosa pestilenti, impedito exitu libero, fulgini bus pravis detentis, in his quibus dēsa est cutis, mora & cunctatione vires maiores assumit venenum, præsertim cùm talia corpora à causis intrinsecis citiùs patiantur, multoque magis si internæ vigent obstructions.

Respectu ætatum pueri tentari solēt faciliùs: tum quia corpora laxa & humida sunt: tū quia inordinatos habent motus, & copia sanguinis accedente, facilè morbis à putredine ortis afficiuntur

*Colligitur
hæc opinio
ex Gal. ca.
4. 1. de dif-
fer. feb.*

ciuntur: non quia sanguinei sunt; hac enim ratione multitudine caloris naturalis, quo pollēt, præternaturalibus causis fortiùs resisterent; sed quia in rebus naturalibus delinquūt; & si pestilens aer vagatur, ob easdem causas faciliùs alterantur.

Senes verò à causis externis ob cutis densitatem meliustuentur: & cū aliàs frigido & sicco temperamento constent, minori aeris copia ad respirationem egent; quod intelligendū est, dummodò excrementis careant.

Fœminæ præterea minus quàm viri resistūt; & inter has quæ grauidæ sunt, & ætate nubili: grauidæ inquam, tam ob retenta menstrua, quàm ventilationis defectu: nam fœtus meliorem partem alimenti ad sui nutritionem suscipit: reliqua verò pars & deterior intus relicta sanguinē reddit impurum, præsertim si in victu delinquāt, ut in grauidis contingit, quæ multa appetunt alimenta, nonnunquam pravi succi; ætate verò nubili, retentis aliquibus excrementis, quæ naturam veneni comparare solent.

Corpora in vniuersum pletorica non minus quàm prædicta afficiuntur, copia & mole suffocato interno calore, & quæ calido & humido sunt prædita temperamento. Quæ verò cacochima sunt, similiter. Vnde mirandum non est, vi-

gente peste, reliquos morbos, qui vagari solebant, cessare: cum omnes qui tunc prauis scatēt humoribus, ob minorem resistentiā contra morbi epidemici insultum corripiantur.

Sed si hoc ita est, cur multi lue Gallica, lepra, elephantiasi, fluentibus & manantibus vlceribus, non solum in hac constitutione, sed in multis alijs liberi euaserunt?

Respondent nonnulli, id prouenire ex peculiari repugnantia huius reputrescentiæ humorū cum alia, quæ ex pestilenti fit morbo.

Meliùs tamen dicemus, in his & alijs morbis quotidie excerni à natura excrementa per cutim, aut conspicuos alios meatus: vnde sicut qui fontanellas habent, aut hæmorrhoides, à pluribus seruantur affectibus, quia natura expulsionē excrementorum, veluti à sarcina libera, potentior euadit contra morborum incursus; ad eundem modum, qui his morbofis & lapsis naturis sunt præditi, à pestilentibus morbis sunt immunes.

Melancholici prætereà, ex frigida & sicca temperie, & qui ab obstructionibus sunt liberi, qui parco vtuntur cibo, & conuenienti exercitio, hi potissimè resistunt causis alterantibus.

(?)

Traduntur

Traduntur signa, quibus deprehendere possimus, in quā corporis partē natura pestiferum tumorem sit transmissura. Cap. X.

VIDEAMVS Tamen, quibus signis possimus prædicere locū à glandula aut carbunculo passurum: nā sicut sunt plura signa quæ pestem futuram ostendunt, sic alia adsunt, quæ non solū febrem pestilentem, sed tumoris locum demonstrare possunt. Ad quod maximè conducit cognoscere hominis temperiem, & naturam: Nā multos sæpenumero inuisimus, inquit Gal. quibus cum, dum sani erant, non eramur versati; quare cum quem pulsum, &c. idonei iudices morborū non fuimus.

Nonnulla adsunt antecedentia signa, quæ pestiferum tumorem aut aliam excretionem naturæ ostēdūt, nisi internæ, aut externæ causæ adeò celeriter operētur in egrotatiū perniciē, vt absq; vlla tumoris pestiferi demonstratione percant.

Sed cōmuniter signa hæc præcedere solēt. Lassitudo, tristitia insolita, lāguor facultatū, ciborū auersio, turbulēta infōnia, coloris faciei mutatio.

Verū in qua parte natura debeat excrementa deponere, prædicet Medicus ex signis antecedētibus: nā si præcesserint vigilie multæ, capitis dolor, deliriū, aut profundus somnus, faciei que

rubor, proculdubio retro aures breui temporis spatio natura malignum humorem tumori efficiendo aptum transmittet, aut ad iugulum.

Sed in hac constitutione obseruauimus in aliquibus maligna febre detentis, qui toto morbi tempore de capitis dolore conquerebantur, quibus retro aures tumores apparuerunt, in quibus præcesserat vultus & oculorum insolita tristitia; amicorum confabulariones illis erant molestæ; interrogati vix respondebant: in alijs verò subiectis deliria, aut alij cerebri affectus per primariã passionem antecedere solent.

Cùm verò sub axillis tentat natura humorem pellere, præcedit cordis tremor, aut palpitationio, animi deliquium, pulsus parui, debiles, & inæquales; respiratio angustiosa, & suspiria multa.

His verò, qui cùm sint temperie calida & humida præditi, cum iecoris affecti signis, morbo oppressis pestilenti, si vrinæ crassæ sint, aut si euacuatio aliqua suppressa fuerit, siue per hæmorrhoides, aut vesiçam, Medicus timere poterit ad inguina naturam tumorem transmissuram.

An sint aliqua signa pathognomica morbi pestilentis? Cap. XI.

DICTVM A nobis fuit superiori capite, qui sint ad contrahendos morbos pestilentes paratiores, & quæ signa antecedere soleant. Videndum tamen est in præsentī, an sicut phrenitis ex delirio perpetuo cū febre continua ab alijs morbis differt, & lethargus ex somno profundo & febre cognoscitur, sic, cū iam aliquis est affectus pestilenti morbo, sint aliqua notæ ita certæ & inseparabiles, vt tutò talē esse morbum iudicemus: sicut nonnulli perniciem contagionis, adenarum inflammationem, & symptomatum sæuitiam, pathognomonica huius morbi signa esse dixerunt.

Respondemus tamen, quòd quanuis ex pluribus signis possimus assequi naturam pestilentium morborum, veruntamen peculiariter non sunt signa pathognomonica, quæ essentiā & naturam pestilentis morbi circumscribant, cū diuersa signa in diuersis naturis appareant; & idē morbus diuersitate temperamētorum varia pariat accidentia, & partes corporis distinctas afficiat. Hinc videmus nōnullos pestilēti morbo affectos, phreniticos perpetuò delirātes: sicut alios soporosos: ob idq; omnes autores in hoc conueniunt,

niunt, ut signa omnia magis horrenda sint, terribilia & graua, quàm in alijs morbis. Trademus verò signa magis principalia, & propria morborum pestilentium.

Primum signum est viriũ magna iactura statim facta sine causa procathartica, cùm aliàs robustus esset paullo antea.

Secundum, fluxus colliquantes in his morbis cùm adsunt, tantã vim habet ad ostendendã naturã pestilētis morbi, ut inter signa perpetua ponatur: sed cuius humoris sit hic fluxus, bilis ne, pituitæ, aut melancholiæ, nõ parũ cõtrouersum est inter Medicos, nõnunquã ad bilis dominiũ, nonnunquã verò ad melácholię excessum referentes: nos verò illius humoris fluxum, qui cum qualitate venenosa analogiam habet, aut in corpore redundat, subsequi existimamus.

Tertiũ signũ, qđ naturã pestilentẽ demonstrat, sunt tumores, papulæ, aut exãthemata prauo colore referta, siue circa os, pectus, aut alias partes.

Quartũ signũ præcipuũ est, cũ signa inter se non correspondet: nã solet calor mitis apparere in his febribus, ut apertè docet Gal. 9. de simpli. med. facul. cap. de terra Lēnia, vbi docet, febres pestilentes non cõstare vehementi calore, cùm aliàs interna adeò exarsere, ut neque delicatissima lintea permittant, & ob id 3. de crissib. ca. 4.

paruas & debiles febres, vocauit malignas; secus magnas & intensas, vt in pemphiga febre.

Vbi tamen calor magis se insinuat, est circa thoracem, vbi spiritus simul cum sanguine ad cordis tutelam refugere solent, quarum substantiarum vicinia partes illæ ceteris sunt calidiores: etsi nonnunquam equali pugna contrariarum causarum possit calor similis naturali apparere; quo casu alia signa considerare est opus.

Sumitur etiam non leue signum à respiratio-
ne, quæ vt in plurimum est frequens, velox, inæ-
qualis, nonnunquam magna, aliquando parua
& difficilis, secundum varias cordis affectiones,
ingrauescenteque morbo foetida existere solet,
reputrescentia magna humorum facta, quorum
propria passio est foetor.

Vrina varia solet apparere in substantia, colo-
re, & sedimento iuxta varietatem non solum tem-
peramentorum, sed ipsarum constitutionum: so-
let tamen frequenter apparere inculcata: non
quia, vt aliqui existimant, natura non aggredia-
tur pugnam, nam cum coctio vrinæ sit actus
naturalis facultatis, quæ non agit ex electione,
sed more aliorum agentium naturalium, quæ ne-
cessariò operatur circa proximam materiã; hinc
est, vt natura sæper coctionem moliat, reducereq;
tacet humores, quātū licuerit, ad meliorem statum.

*Redditurra-
tio quarev-
rina incul-
cata & opti-
ma solet
apparere.*

Non-

64 De morbis malignis,

Nonnulli refugiunt ad veneni antypathiam, aut debilitatem caloris non valentis vnire partes inter se in coctione: sed nos dicim⁹ in febrib⁹ & morbis malignis, in quibus insignis viget putredo, tunc urinas crassas, perturbatas, flauasve apparere, secundū naturā humoris excedētis putrefacti: secus verò, dū magis qualitate deleteria, quā mole & corruptione fit pestilēs morbus, cum urina solū coctionem & cruditatem ostēdere possit, non verò excessum venenosæ qualitatis, per quam potentiū quā per manifestā putredinem imminet vitæ discrimen, & lethalia insurgunt accidentia.

Similiter in diaria pestilenti possunt optimæ apparere urinae, humoribus tunc benè se habentibus.

Magis verò communes sunt turbatae, crassae, & confusae ob maximam humorum perturbationem, quanuis foetidae, nigrae, aut alio colore insignitae crescente morbo visae aliquando fuerint.

Ex pulsibus etiam signum depromptum maximam præ reliquis habet prærogatiuam: inter differentias verò omnes celeritas est quæ magis elucet, ob cordis incendium: nam magnitudo, aut paruitas, sequuntur vitalis facultatis robur, aut imbecillitatem. Præter has tamen differentias

rentias reperiuntur aliæ, quæ ostendunt cor pestilenti qualitate affici, ut ex inæqualitate & ordinis perturbatione licet conijcere.

IV. Auicenna verò. fen. i. 4. inter signa febris pestilentis ponit non alterari pulsum; quod videtur repugnare his quæ nuper diximus. Sed intelligendus est secundum differentias quæ sequuntur caloris excessum: nam potest esse in corde exiguus calor in intensione, in modo verò & natura pravius: quo euentu crebritas & celeritas superari continget ab alijs differentijs, quæ virtutis defectum & ordinem, constantiamq; insinuant. Quod si nonnulli ex his noctu pulsus habere videantur præstantiores, non aliunde quàm ex reuocatione sanguinis & spirituum ad cor, sicut tempore somni, posse id contingere est existimandum.

Redditur etiam illis aliquando vox rauca: eodem loco stare nequeunt: pruritus dorsi, & dolor capitis molestus.

Si verò analogiam habet pestilens qualitas in biliosis humoribus & temperamento calido, tunc signa communia, quæ ardentes febres & deurentes comitari solent, contingunt.

Vomitum præterea æruginosæ bilis vitellinæ, aut porraceæ, nonnunquam nausea ex pravis halitibus prædictorum humorum solent agrotantes molestare. Sitis nonnunquam vehementer ipsos premit,

premit, adeoque ingens esse solet, ut nonnunquam ea nimis molestari ægrotantes, in aliquibus constitutionibus pestilentibus in fluuios, vel in puteos se præcipites dedisse visi fuerint: ut inquit eleganter Lucretius:

Multi præcipites lymphis putealibus altè

Inciderunt ipsi, venientes ore patente,

Insedabiliter sitis arida corpora mersans.

Aliquando verò, aut quia demortua sit facultas appetitiua ventriculi, aut deliriū adsit, aut frigidis humoribus vētriculus sit occupatus, sitim nō sentiunt, quandoque fuligines illæ prauæ & malignæ in oris interna parte, & asperæ arteriæ collo vlcera praua inferunt: quod animaduertit Galenus 4. method. cap. 12.

Animi deliquium, & reliqua signa, quæ in diuersis febribus malignis reperiuntur, multo sæuius in his reperiiri solent.

Oculorum prætereà rubor; & flammeus ardor, signa sunt non contemnenda, sicut & signū ex sudoribus desumptum: deludere enim solet vulgares Medicos, existimantes ex virtutis robore prouenire. Quo accidenti obiit in hac constitutione nobilissima quædam mulier, quæ circa templum D. Petri habitabat: hæc nanque remissa ad tactum febre correpta, ad lipiriam proximè accedens, ex caua hepatis & meseraicarū inflam-

inflammatione impedito ventris fluxu, ex iecoris ingenti feruore multivapores ad ambirum totius corporis transmissi, ibi concreti in sudoris formam erumpebant: quo sudore obiit tertio die à primo morbi insultu.

Quando verò renū calor est immodicus, trahi solet copia multa feri, copiosæque vrinae apparent, citra ægritamen tolerantiam, sicut cū ob multitudinem obstruuntur renes, aut expultrix facultas aboletur, remeat serum ad partes superiores, aquea materia confertim irruente.

Tandem cadauerosa facies inter signa huius morbi pestilentis connumerari solet, totiusque cutis distensio, ob vehementem & violentam transmutationem, quam breuissimo temporis spatio hic morbus inducit: quod in illa pestilenti constitutione, de qua Lucretius cecinit, etiā obseruauit: sic enim ait:

Compressa nares, nasi primoris acumen

Tenuē, cauari oculi, caua tempora, frigida pellis,

Duraq; in ore iacens rectum frons tenta meabat,

Nec nimio rigida prostrati morte iacebant.

Hæc igitur signa sunt quæ præcipuè ostendunt febrem esse pestilentē, præsertim cū similes morbi populariter vagantur: sed cuius speciei sit illa febris, & quibus signis cognoscatur, sequenti capite dicemus.

Ponuntur signa februm ephemerarum, & putridarum pestilentium; & circa hecticas pestilentes vindicatur Galenus à calumnia.

Caput XII.

IN Præcedenti capite posuimus signa communia à maioribus nostris obseruata in febribus pestilentibus: hic verò trademus notas, quæ potius hanc quam illam febris pestilentis speciē consequuntur, vt sic curatio methodicè tradi possit.

Diaria igitur pestilens aspectu grauis apparet: calor eius nōnūquā remissus in principio, sæpius verò magnus apparere solet: pulsus dilatatio etsi contractionem, sicut in alijs quæ pestilentes non sunt, excedat, sed id cum paruitate & inæqualitate, cum vires vitales spirituum prauitate debilitentur ocysimè. Sudoris etiam copia ephemeram attestari solet: sicut contingebat in febribus illis ephemeris, quæ Angliam & minorem Germaniam occupabant. Sed non defunt aliqui, qui ob symptomatum perniciem prædictas febres ad putridas reuocent, immeritò tamen: nam sicut humores putredinem patiuntur, sic etiam eā possunt cōparare spiritus, cum mixta natura cōstent. generēturq; ex nutrimento & potu. Quid quid verò habet esse per generationē, per corruptionem

ptionem definit: absurdum enim est existimare, spiritus simplices, æthereosq; esse, & nulla mixtione constare, vt nonnulli arbitrati sunt, cùm, vt dictum est, ex alimento, tanquam ex materia & exhalituosis vaporibus fiant: id enim quotidie experimur in animi passionibus, vbi citissimè dissipantur, reparantur, & alterantur.

Putridarum verò signa licèt à nobis tacta sint præcedenti capite, ex pulsibus, vrinisquedepròpta, sunt tamen alia, quæ potius hanc quàm illā putridę febris speciem ostendere sunt nata, quia sicut cùm pestilens morbus in bilioso humore viget, sitis inexhausta, lingua nigra, furor, aliaq; similia accidētia apparēt; frigidis tamen humoribus corruptis, sopor, lethargusq; succedit: in aliquibus sudor citra tolerātiā apparet, vomitus, aut alui deiectio; in alijs cutis efflorescentiæ, quæ papulæ à nonnullis dicuntur: Tumorum pestilentium varia genera, rigores inæquales, singultus, cōuulsio, prout materia acrior, deterior, & velociori motu infestat.

Complicationem verò febrium pestilentium putridarum ex symptomatum diuersitate & varietateprehendere licebit.

Hæcticas etiam pestilentes non solum antiqui nostri Medici cognouerunt, sed etiam in quacunque constitutione pestilenti omnes obseruant,

feruant: nam quid, quæso, obstat, calorem pestilentem & malignum substantiam cordis primò inuadere, ob analogiam & dispositionem, quam in ipso, & non in spiritibus & humoribus habere potest, præsertim si cor calidum, humores verò frigidos subiectum habeat: etsi ob caloris malignitatem statim homo pereat, cum duratio non sit de morbi essentia.

Videamus tamē, quibus signis cognoscemus hecticam pestilentem. Primò, cum calor iste, in quacunque substantia existat, putredinis sit auctor, statim cordis substantiam alterat, & corrumpit, ex qua foetor anhelitus resultat, pulsus paruissimi sunt; tum quia cordis substantia in essentia patitur; tum quia spirituum fit maxima iactura. Celeritas etiam reperitur; nam ex febre aucto usu necessum est augeri hanc differentiam, quæ ipsum consequitur. Erisipelatosa etiam affectio oris partes occupat. Ab ægro febris non percipitur, nam cum corpus quod in hac febris specie accenditur, densum profectò & durum sit, & à partibus externis valde remotum, non mirum, si agrotantes calorem febrile non sentiant, præsertim remissione facta à frigidis cordis humoribus: & quanuis urina à principio cum optimo colore & sedimento possint apparere, communicata tamen labe alijs partibus,

bus, tenues, aquosæ, crassæ, aut flauæ apparebunt, secundum naturam peccatis humoris, necessarioq; anxietatis syncope, luctuosa suspiria aderunt.

Quod si contingat, cor & contenta inæquali temperie constare, tunc pulsus naturalibus per similes apparebunt, ut docet, & obseruauit Gal. 3. de præfagatione ex pulsibus. Sed nonnulli Medici, inter quos Petrus Salus, utrunque negant; primum, febrem hecticam pestilentem dari posse.

Secundum, quod naturalibus, similes posset pulsus apparere. Probat primum, quia ut detur hectica pestilens, requiritur, ut calor pestilens & malignus in membro nobilissimo, à quo fons & vitæ origo dimanat, per modum habitus existat, nam per hanc differentiam ab alijs minimè pestilentibus hecticis distinguitur. Sed ad huiusmodi introductionem sequeretur statim separatio partium, quæ mixtione & coctione erant unite: quod viuo existente homine implicat. Igitur pestilens hectica dari non potest: quod probari posset primò ex Arist. 3. de part. ani. ca. 4. ubi nullum graue vitium cor pati posse affirmat. Et Hip. 4. de morbis, tex. 10. dolorem pati non posse dicit. *Est, inquit, cor res solida, ac densa, & propterea dolore non affligitur.* Si igitur ob substantiæ densitatem dolor non potest pati, minùs certè putredinem.

Secundò, quia vel id fieret à causis externis, scilicet

scilicet ab ambientis praua cōditione, aut à causis internis. Si primum, febres ex humorum putredine fient, ob faciliorem transitum & dispositionem, quam causa externa habet cum humoribus, qui corpora humida sunt, quàm cum sicca cordis substantia, solida, compacta, & fibrosa.

Si verò ab internis, omnes partes cordis contactu causæ putrefacientis similem mutationem patientur ob causæ excellentiam in modo operandi, & inter has primò tenuior & spirituosior, ob minorem resistantiam.

Prætereà impossibile videtur, pulsus in heceticis pestilentibus, naturalibus similes esse, ob inæqualem intemperiem. Supponit enim Gal. humores qui in ventriculis cordis sunt, frigidos esse; partes verò cordis solidas intemperie calida esse affectas: vnde ex vtriusque qualitatis excessu, cùm oppositæ sint, medium resultat, à quo mediocres pulsus fiunt.

Sed contrà; Pulsus in hoc euentu debent esse languidissimi & paruissimi, & non mediocres. Probat: Nullus gradus vehementiæ, aut virtutis, potest reperiri in pulsibus ex causis externis alterantibus cor, nisi aucto interno principio, aut debilitato. Sed ex pugna duorum contrariorum nō potest addi robur cordi, & eius facultati sensitivæ,

sitiuæ, quæ est causa immediata robusti & vehementis pulsus. Ergo in hæctica pestilenti, ratione facultatis, quæ debilis est in essentia, pulsus debilissimi & languidissimi deberent apparere, & ex consequenti parvissimi, & non similes naturalibus: nā sicut magnitudo est differentia familiaris vehemētis virtutis, sic prauitas debilis.

Quòd tamē id non possent impedire humores frigidi cordis, probatur: nam ipsam substantiam alterādo, necessum est vsum cordis minuire, quo diminuto pulsus rari fient: nam nulla intemperies crescens, aut versus frigiditatem, aut calorem, potest pulsus robustiores aut debiliores per se reddere.

Pro huius ergo explicatione notandum est, quòd licet possit dari febris pestilens hæctica, sed non erit vera & simplex hæctica, quia non pendet ex mutatione temperamentī habitualis solum, sed complicatur cum illius putredine.

Secundò, in hæctica simplici calor æqualis reperitur in omnibus partibus ob æqualitatem intemperiei productam.

At in hæctica pestilenti non ita æqualis, & qui mixti partes separat, corrumpit, & destruit.

Conueniunt tamen, quòd in vtraque febre calor in partibus solidis fixus & permanens est, & sine accessionibus.

Rationes verò & autoritates aduersus opinionem Galeni exiguam habent vim.

Ad primam igitur difficultatem ipse Gal. absoluit primo de differ. feb. vbi ob maiorem dispositionem paksi respectu causæ agentis cōtingere ait, hanc aut illam febrem primò inuadere.

Neque etiam necessum est, vt putredine separantur partes quæ in corde mixtione erant vnitæ: nam putredo non est quæ denominat febrē hecticam, sed calor hac aut illa conditione affectus in partibus solidis in facto esse productus.

Ad aliud de differentijs pulsuum similibus naturalibus respondetur, Galenum nō dixisse pulsus esse robustos, aut magnos, sed seruata naturali proportionē, quantum spectat ad differētias quæ sequuntur excessum, aut defectum caloris, pulsus esse mediocres: nam contemperata intēperie ab vtroq; excessu, nō est maior ratio, quare vna differentia pulsus, quàm alia, excedat: sicuti ex aquæ feruentissimæ & frigidissimæ permixtione cōtingit medium quoddam, quod tepidum & temperatum dicimus.

Sed cæteris paribus, celeriores, inquit Galenus, pulsus sunt ob calorem partium solidarum, qui febrem constituit. Ad locum Aristotelis facilè respondetur, cor non posse pati graue aliquod vitium, ita vt cum eo viuere possit: quia

quia cum tali vitio citissimè moritur: quod ipsemet explicat eodem loco, reddens rationē: *Quia cum principium, inquit, corrumpitur, nihil est quod ceteris, quæ inde pendeant, præbere auxilium possit, &c.*

Et quòd morbis grauibustentari possit, inferius dicit in eodem capite per hæc verba: *At verò quæ morbo, vitisq; eiusmodi pereunt animalia, iis dissectis, affectus morbofi in corde conspiciuntur.*

Quod cōfirmat Hipp. dicēs: *Si porrò ad cor progressum fecerit defluxio, palpitatio apprehendit, &c.*

Lib. de morbo sacro, tex. 7.

7. de morbis popul. in historia Ctesiphontis: *Ad noctem, ait, cordis & oris ventriculi dolor, & non longè postea vocis interceptio: stragulatio cum stertore, & mortuus est.* Ecce quomodò pati potest cor magnos morbos, sed morte ipsos comitāte: sicuti de hisce febribus dicit Gal. omnibus mortē fuisse consecutam, nonnulli verò euaserūt, quibus humores qui in ventriculis cordis erant putridi, nō intulerunt cordis substantiæ corruptionem.

Dignitates signorum ad vitæ & mortis præsagium in morbis pestilentibus examinantur. Cap. XIII.

SI Acutorum morborū, vt referunt omnes grauiissimi autores, non sunt tutæ prædictiones salutis & mortis, quanto magis pestilenti-

stilentibus, in quibus spes Medici frustratur, & perit æger, multotiesq; iisdem auxilijs, quibus illius salus sperabatur. Cōtraverò alij præfagijs relictis, cōqualuerūt: ob idq; nōnulla animaduvertere opus erit circa varietatē & dignitatē signorum: nam cū multa inter se pugnātia apparere soleant, Medicus scire tenetur vim & dignitatem vniuscuiusque: nam quantumvis non recedant signa à re ipsa quam significant, & sensibus nostris oblata, obscurum & abditum ostendāt: sed quia fontes è quibus sumuntur, non habent æqualem certitudinem; hinc præfagia dubia magis aut conspicua dicuntur à Medicis, diuersisq; nominibus, vim & energiam illorum describūt: quod exemplis illustremus.

Inter omnia signa præcipua sunt illa, quæ robur aut imbecillitatem facultatum, quæ nostrū corpus gubernant, ostendunt: quod præcipuè faciunt inter alia coctionis & cruditatis signa.

Secus quæ in morbis contingunt & eueniūt; nā etsi iudicium aliquod indicent, non tamen certum illud est & firmum, sicut corporis agitatio, dolor, inquietudo, & reliqua, quæ si in perniciem aut ægri commodum futura sint, opus est coctionis, aut cruditatis signa præiisse. Hæc igitur sunt signa valde bona, sed in morbis pestilētibz tantam vim, quantam in alijs non habent:

ciborum

ciborum verò appetitus maximā; qui enim viriliter cibos oblatos sumpserunt, evaserunt.

Alia absolutè optima dicuntur, quæ versantur circa ægri decubitus, cum servat eandem figuram, quā cum sanus erat. Optimum etiā est, corpus esse æqualiter calidum, & præcordia absque doloris sensu æqualiter mollia: sicut si somnus & vigilia modum naturalem non excesserint, & alui excrementa mollia & coacta, & quæ eodem tempore ac in bona valetudine excernuntur. Ex his signis quæ magis in pestilentibus morbis minus à naturæ statu recesserint, tutius ægri optimum exitum prælagire poterimus. Placidissima verò signa sunt, quæ morbum facilem fore ostendunt, ut de simplicissimis febribus, signisque firmatis securissimis, quæ quarto aut citius finiiri solent. Quibus correspondet perniciosissima pestilentium signa, ut mox videbimus.

Alia non tam morbi brevitatem, quam securitatem pollicentur, ut dolores, qui ex flatuoso spiritu, aut crasso humore, partes externas molestant. In pestilentibus etiā morbis nonnunquam contingit, tumores & exanthemata transactis primis diebus, ob ægrorum resistantiam & materiæ cōtumaciam, non tam periculum vitæ minari, quam longitudinem.

Sunt etiam quædam signa prognostica, quæ
in

2. Progn.

in relatione potius & comparatione constituta sunt: sicut cum dicit Hippocrat. *Flatum sine sonitu aut crepitu exire, optimum est, melius autem est cum sonitu exire, quàm reuolui.* Melius similiter esse in quocumque morbo partes circa umbilicum ac pectinem crassitudinem habere. Eodem modo in quibusdam morbis pestilentibus, comparatione facta, quædam præstantiora, aut deteriora esse dicimus.

Nam melius est confertim tumorem exire, quàm paullatim: ob idque etiam dicimus multoties melius esse sine febre tumores pestiferos apparere, quàm cum illa, ob minorem conturbationem partium internarum.

Prædicta igitur signa inuicem collata ostendunt, agrum conualiturum, sicut ex diametro sunt alia quæ interitum potius & exitium significant, quæ similiter eandem energiam in significando non habent.

Reperiuntur enim quædam signa absolutè mala, quæ etsi periculum & vitæ discrimen ostendere videantur, sed non perituum ægro- tantem certo prælagire possunt, nisi à principio perseuerent, aliaque signa absint oppositum ostendentia: nam cum à morbi principio signa aliqua videntur, quæ non tam caloris intensiorem, quàm prauam naturam ostendant,

hæc

hæc si cum virium iactura copulentur, meritò quidem non solùm vitæ periculum (quia id est omnibus acutis morbis commune) sed etiam futuram mortem prædicere valebunt: ob id meritò signa omnia referenda sunt ad facultatem, tam ad optimum, quàm ad prauum morbi exitum: ex hoc namq; vitæ aut mortis pendet præsagium. Imò quo citius signa hæc praua in excrementis apparent, eo sunt deteriora vi morbi: secus verò in consistentia, vt optimè notauit Galen. qui de nigris excrementis agens. 4. aphorism. *Plurimas, inquit, huiusmodi deiectiones in pestilente hoc morbo longo conspeximus, quæ non magis in his, qui exitio proximi erant, quàm in saluandis apparebant: non tamen vel in principio, vel incremento morborum conspiciebantur: tunc enim quæ euacuabantur, erant & flaua, & ruffa, colore colliquamenti, &c.*

Subditq;: *Quare ab initio quidem nunquam ad bonum sunt huiusmodi deiectiones, vt pote magnam visceris lesionē ostendentes: ad morbos verò consistentes sequuntur sæpius, natura superfluitates expurgante.*

De his verò malis signis exempla tradit nobis Hippocrates 1. prognosticorum 6. dicens: *Si ea quæ in oculis sunt, lucem effugiant, aut nolentes illacryment, vel peruertantur.* Subditque statim hæc omnia mala esse.

Similiter

Similiter de sudoribus, vrinis, & reliquis variæ sententiæ extant: nam etsi in alijs morbis istę euacuationes solent multoties in ægrotantis cōmodum succedere, secus ferè semper in pestilentibus.

Valde lethale est, cū per vomitum excernuntur atra, liuida, atq; eruginosa: quod in pestilentibus præcipuè euenit: sed maioris mali sunt præfagia, quàm si per inferiorem sedem prodirent: nam principes corporis partes alterantur, & afficiuntur. Perniciosissima verò illa erūt, quę resultāt. v.g. ex velsica pneglmone laborāte cū acuta febre ex Hippoc. 2. prog. 71. ob maximum dolorem, & vrinæ suppressionem.

Huc spectant signa, quæ in pestilentibus hecticis reperiuntur, & alia perniciosissima, quæ passim obseruantur in his morbis, vt cū pestifer tumor occultatur, præsertim si iuxta principem partem antea eruperat.

Statim sequuntur, morbo eūte in peius, mortifera & horribilia signa: deorsū enim ad pedes delabitur æger, resoluta ignea & aerea substantia, in qua vita potissimū cōseruabatur, terrea, cadaueris instar relictā. Inter hæc etiam connumerantur pingues, nigre, crassæ & aquosę vrinę, & cōsimilia, quibus opponūtur placidissima ex diametro: nam sicut illi morbi signis fignati securif-

curissimis sanitatem portendunt, isti perniciosissimis mortem: illi quarto aut citius finiuntur ad salutem, hi ad mortem.

Tandem sequuntur quæ iam iam proximam & celerrimam mortem ostendunt, sicut frequēs difficilisque respiratio & angustiosa, vomitus bilis, liuidi humoris & foetidi; vultusq; & facies, qualis ab Hipoc. depingitur in prognosticis.

Igitur qui in his morbis optimè euentum præ sagire cupit, magnitudinem illorum, morēque præcognoscat; quod ex signorum magnitudine & syndrome assequetur, prout magis scilicet aut minus ab statu naturali recesserint: deinde dignitates signorū cōtēpletur, & si optima præuale re videat, ægri sanitatem polliceri poterit, sin minus mortem: si enim quem curandum suscipimus, vires robustas habeat, viriliter comedat, & ad reliqua quæ illi offeruntur benè se habeat, & morbus remedijs cedere videatur, quanuis magis truculēta & fallax sit morbi natura, multum de ægri salute poterit Medicus sperare: ex contrarijs mortem.

*Signa in
prædicendo
à Medicis
observanda.*

Si verò partim bona, partim mala signa sint, quia tunc dubius ancepsque est Medicus, præsertim cum perleuerant, forsan ob pugnam causarum, ut in complicatis affectibus sæpenumero contingit, tunc certè magna Medici prudentia

& experientia est opus, vt simul in examen positis signis tanquam in statera, videat quæ in æqualitate illa præualeant: nam respiratio optima præstantior est alijs signis malis: & similiter ciborum appetitus, & sic de alijs, vt inuicem collatis inter se, melius de euentu iudicetur.

Loca verò præcipua è quibus prognostica signa sumuntur, vt ex dictis constat, etsi plura sint, præcipuè tamẽ ex facie, decubito, respiratione, sudore, motu, somnoq; & vigilia, excrementis, calore & colore desumuntur.

Signa verò omnia ex quibus quippiam liceat prænoscere, magis diffusè ac latè scribit Hipp. r. de morbis popularibus. p. 3. *In principio morbos, inquit, cognoscimus ex cõmuni omnium natura, & cuiusq; propria edocti, ex morbo, agro, ex oblati, & offerente, & c.*

Observationes nonnullæ huius constitutionis Epidemicæ perpenduntur. Cap. XIII.

IN Præterita cõstitutione obseruauimus in his, in quibus nihil à natura excernebat, sed humor cõclusus manebat, citissimè mortuos fuisse, tardius verò, cùm carbunculi & glandulæ simul exierunt: seruari verò accidit nonnullos, cùm scilicet glandula, aut carbunculus seorsum exierunt, aut cùm pustulæ, aut maculæ prorumpabant: quod Galen. obseruauit. 5. Meth. cap. 12.

quo

quo loco docēs quo pacto nōnulli peste affecti sanitati fuissēt restituti, in hæc verba ait: *Ijs qui euasuri erant, pustulae, quas exanthemata vocant, nigrae toto corpore confertim multae apparuerunt, ulcerosae buidam plurimis, omnibus certè siccae; eratq; inuenti perspicuum, reliquias esse sanguinis, qui in febre putruerat, quas veluti cinerem quēpiam natura adcutim trussisset.*

Sed in his semper considerandę sunt vires, cū natura expulsionī incūbit; nam in hac constitutione etsi nōnulli āte septimū perierūt, glādulis & carbūculis eodē tēpore prorūpentibus; in alijs verò natura existēte robusta, potuerūt morborū vehementes impetus; & remedia chirurgica tolerare, cum maiori tamen difficultate, dum exigui erant tumores, & prauus aderat apparatus.

In quibusdā similiter febres acutę primò modestabant, & tertio aut quarto die prorūpebant tumores maligni, qui cū confertim ad debitā magnitudinem perueniebant, euadebant. Nonnullis etiam, quibus duæ aut tres glādulæ eruperunt, liberi euaserunt, partibus internis purioribus remanentibus: secus contingebat in carbūculis. Sed cū bubones pestilentes, qui prius molles erant, duriores fiebant, aut calorē quem primò habebant, amiserunt, breuissimo temporis spatio moriebantur: sicut & cū delitescabant, aut nigrum colorem referebant.

In principio verò Æstatis anni præteriti 1599 in pueris cum exigua febre, & nonnunquam citra illam, tumores visi fuerunt circa iugulum, & retro aures, qui sola optima victus ratione euauerunt. Hæc autem tumorum diuersitas proveniebat ex maiori aut minori robore virtutis, cœli statu, morboſo apparatu, fortiorive aut debiliori contagio.

Quibus similiter statim cum febre acuta, aut ad tactū remissa vigilijs premebatur, aut profundo somno, aut cum nausea, inappetentia, loquacitate, & præcordiorum æstu, citissimè moriebantur; celerius tamen cum in furis, aut infra emunctoria exierunt, præsertim Luna in oppositione existente.

Alij in hac constitutione dolore interno anxij, cum mediocri febre intus moleſtante, cum sudore circa collum & faciem, citissimè de ipsis actum erat; signum infallibile, humores eo tempore venenosam naturam comparasse, qua hæc & alia symptomata phreniticis similia & furiosis proveniebant.

Bubones ante febrem securiores fuerunt: nam signū erat, naturam citra irritationem insurgere aduersus causas moleſtantes; secus verò cum vi & febris violentia.

Agiur

Agitur de remedijs præseruatiuis. Cap. XV.

CORPORVM Præseruatio cùm adest, aut imminet pestis, in tribus præcipuè cōsistit. Primò enim oportet corporum ipsorum dispositionem naturalem cōseruare præcautione vtendo, cùm lapsam & lubricam habent naturam, aptamque ad pestilentes morbos præsertim contrahendos.

Secūdò, versatur præseruationis vis in oppugando & resistendo causis externis, quæ vim habent aut respiratione, contagio, putredine, aut alijs causis prauam & lethalem inducēdi qualitatem.

Tandem tertia præseruationis ratio consistit in prouidentia causarum internarum, cùm scilicet ex prauo apparatu humorum, aut insigni cacochimia, aut multitudine, imminet vitæ discrimen.

Circa primum sciendum est, diuerso modo posse nos corpora præcauere, iuxta diuersitatē & varietatem corporis lapsi: aliud enim reperitur humidum nimis, aliud siccum, excrementosum, raræ, laxæ, aut densæ texturæ, &c.

Humida ergo corpora emendantur cauendo ab his quæ actu aut potentia possunt corpus humidius reddere: arte enim aut natura curandum est,

est, ut aerem, quātum fieri potest, sicciorem inspicient, subterranea loca & humilia fugiendo. Vigilia magis quā somnus cōmendatur, & moderatum exercitium: expurgatio levis, si adsunt excrementa, quæ id expostulent.

*Pisces qui
concedi de-
beant.*

Carnibus vescantur boni succi ad siccius declinantib⁹, ut sunt inter volatilia siluestres, & inter quadrupedia cuniculi, & ceruina caro. Pisces verò an debeant absolutè concedi in præservatione morborum pestilentium, controuersum est inter Medicos: nam etsi in temperamentis humidis, de quibus hâc loquimur, ex salitis non nulli concedant, sed ob humiditatem excrementosam suspecti videntur. Nos tamen dicimus, pisces non omnes esse improbandos, cū in eis maxima differentia inueniatur: nam qui in partibus stagnosis, & paludosis capiuntur, paruisve riuulis, omnium sunt, pessimi, prauamq; fortiūtur naturam: qui verò in aquis dulcibus, & magnis fluijs, aut lapidosis degunt, salubriores sūt, maximè si aqua optimo gaudeat aere. Inter hos laudantur trutæ, carpiones, & barbuli, maximè mediocres in magnitudine. Ex maritimis verò merulæ, soleæ, fragulini. Squāmosi etiam laudantur, varièque condiuntur. Germani potiùs assis quàm elixis vescuntur, vino & aceto, pipere ad-dito. Alij petroselino, anetho, & gariophyllis, & consi-

cōsimilibus elixāt. An verò tenuē aut crassum sanguinē generēt, de ipsorūq; natura, lege Cardan. in suis contradiction. cap. 9.

Sicca verò corpora an sint semper in eodē statu conseruanda, etsi Gal. & alij citra distinctionē admittant, non tamen desunt qui oppositā tuerentur sententiam: nam etsi siccitates sint imbribus salubriores, sed si cōtingat solitas pluuias hyberno tēpore defecisse, aut siccitates maximas præterisse, quarū occasione corpora sicciora facta fuerint, humoresq; propria humiditate carere, nō cōseruabimus illa corpora siccis alimētis, aere, & potu sicco; quia aucta siccitate ab his supra mediocritatē, debiliores facultates reddi est credendū. Vnde cū in hoc præsentī anno 1599. nō præcesserint pluuiæ tēpore Veris, neq; Autumnī, certē in biliosis corporibus, quæ admodūm exiccata fuerint, præcipua præcautionis ratio erit mediocriter humectantibus vti, tam in victu & potu, quā in alijs, vt diximus de corporibus in humiditate lapsis.

Sicca corpora quomodo præcauenda.

Quòd si ob veneris excessus resolutis, exhaustisq; spiritibus cōtingat debilia corpora reddi, tunc nō celeri nutritione (vt nōnulli faciūt) reparādi sunt, sed sēsīm, ob cōcoctricis debilitatē: igitur eo casu alimētis, quæ in exigua quātitate celeriter nutrire valeant, odoribus vini, & earū rerū, quæ

quæ spiritus animales citissimè generant, vtemur, ac destilatitijs substantijs, in siccioribus præsertim naturis.

Si verò corpora laxa & rara sint, quia à causis externis facilius vaporem, aerem, aut exhalationem suscipiunt, tunc etsi densanda non sint ob ventilationis periculum, principes tamen partes munire & tueri oportet, vt sic causis extrinsecus molestantibus resistent meliùs.

Quòd si è contra contingat corpora densa cute & compacta constare, aut angustos meatus habere, tunc certè timendum est, ne ex ventilatione prohibita humores intrinsecus à quacūq; leui causa putrescant, & prauam naturam comparent; quo casu rarefacienda est cutis, incipiendo à leuibus & mollibus frictionibus: duræ enim cutim ipsam densant, deinde ad alia præsidia perueniemus, si frictiones non sufficiant.

Consuetudo in victu seruanda.

In omnibus tamen naturis in victu præseruationis gratia consuetudo est maximè perpendenda: vnde meritò accusandi sunt nonnulli, qui in constitutionibus pestilentibus omnibus præferunt certas victus regulas, præsertim circa quantitatem; in quibusdam enim victum largum imperant: è contra nonnullis, vt ab excrementis tutos reddant, maximam inediam commendant: quæ mutationes repentè factæ non possunt non lædere.

lædere. Conueniet igitur vniuscuiusque naturā considerare, & perpendere, vt corpora lapsa & valetudinaria, & quæ facilè ad cōparandos morbos sunt prona, sensim & paullatim cibo & potu, & alijs, ad meliorem temperiem, si fieri potest, reducamus. Communiter verò instituatür ea victus forma & quantitas, quæ vires possit custodire citra defatigationem. Varietas similiter ciborum, quantum fieri possit, euitetur, in quibus nonnulla quæ attenuandi vi polleant, aliquando sunt permiscenda: nam quæ crassam naturam habent, coctu sunt difficilia: quia obstructioni & putredini præbent materiam.

Corpora valetudinaria quomodo tractanda.

Victus conditiones.

Dulcia euitentur, quia bilescunt, & ventriculum nonnunquam offendunt, præsertim ex rebus melle confectis: nam in aliquibus cibis, sacchari exiguam quantitatem, in assuetis præcipuè, conciliandi appetitus gratia, non improbamus. Humida tamen alimenta omnia, & quæ facile putredinem comparant, euitanda sunt: nam sicut hæc aeri externo exposita putrescunt, sic interius sumpta corrumpuntur: vt contingit in aliquibus fructibus, & in lacticiinijs: etsi nonnulli fructus acidi, frigidive, & sicci natura, præseruationis gratia possint esse ex usu. Panis procuretur ex optimo tritico, neque nimis veteri, neque recenti aut corrupto, tempore Hyemis sale &

Dulcia euitanda.

Lacticia euitanda.

Panis electio.

90 Demorbis malignis,

aniso permixto:secus Æstate,quo tempore vsq
ad quartum diem seruari potest.

*Carnes quæ
præstantio-
res.*

Carnes animalium quadrupedum laudantur
præcipuè cùm constitutio pestilens ex superio-
ribus causis fit:secuscùm ex inferioribus. Volati-
lia eligenda,quæ faciliùs concoquuntur,& trās-
mutantur.

Inter quadrupedes caro vitelina,aut hœdi la-
ctêtes: arietina similiter nostræ Hispaniæ omni-
bus præfertur,& leporina tenera à nōnullis pro-
batur.

Inter volatilia, perdices, turtures, pulli, gali-
næ iuuenes.

*Oua quibus
conueniāt.*

Oua plethoricis sanguineis, & qui multo hu-
more abundant, sunt interdiciēda, sed perdicū,
fasianorum & gallinarū ova laudantur,tremula,
aut aqua aspersa. Secus quæ sub cinere assantur.
Quòd si salis loco succū citoniorū,aut vuæ acer-
bæ, aut cinnamomi adijcias,nihil mali facies.

Herbæ tamen,ex quibus nonnulla condimē-
ta fieri possunt,aut in cœna parari, debent nō so-
lūm alimentosa, sed medicamentosa natura cō-
stare iuxta temporum diuersitatē, Æstate enim
cōmendat scariola, acetosa, endiuiā, borrago, cō-
drilla, lactuca; sic vt Hyeme mētha, ros marinū,
petroilinū, asparragus, mellisa, & valeriana, a-
piumq;, & origanum, & caparres. Ciceres & len-
tes

tes inter legumina ab aliquibus probantur, aceto, sale & pipere parate.

In fine verò mense laudantur mirobalani saccharo conditi, qui à Lusitanis huc asportantur, acerolę similiter, pyra, & Genuensia pruna.

Vinum ob feruorem & incendium sanguinis euitetur, cuius loco nonnulli vinum conditum cum pimpinella, cardo sancto, bistorta, tormen-
tilla, aut absynthio parant.

Sunt etiã & qui vino ex granatis, aut acidis cerasis vtuntur; quę omnia respectu diuersorũ tẽpẽramentorũ poterũt ad aliquos vsus esse proficua.

Circa secũdũ sciendũ est, quomodò possimus corpora precauere ab externis causis: inter õnes tamẽ primũ locum sibi vëdicat aer, qui aut est in primis qualitatibus alteratus, aut in substantia corruptus, siue permixtione vaporum, exhalationum, aut alia causa pestifer factus.

Aeris caliditatis correctio.

Si calidus, vëtilabris, herbis, floribus, aquis, aceto & herbis frigidis permixtis solët pauimẽta refrigerari: Æstatis nãq; tẽpore folijs salicis, vitis, rosis rubeis, violis, nenuphare, sãdalis & myrthis; quibus omnibus nõ habebit aer vim suo calore nimio, quo tunc pollet, dilatãdi cutis poros plus iusto, & ex consequẽti minùs ex spirituosã substantia exhalabitur.

Quòd si aer humidus plus iusto existat, tunc

Humidi aeris correctio.

tunc tentandum est, quantum fieri possit, illum exiccare: inter omnia tamen id faciunt odores, & fumosæ exhalationes ex odoriferis rebus, ut ex ligno aloë, thure, lauendula, rore marino, laudano.

Tamen si frigidior aut siccior efficiatur, tunc ad oppositas qualitates cautè est alterandus humidis, aut calidis: ut semper propriam & naturalem temperiem, quæ illi naturaliter competit, seruetur.

Putridi aeris correctio.

Verùm cum contingit aerem non tam in primis qualitatibus esse alteratum, quàm in propria substantia corruptum, aut pravis vaporibus & exhalationibus coinquinatum, quàm citissimè locus mutetur, & si necessum fuerit, ad distantissimas partes fugiatur, tardè verò reuertatur. Hanc loci mutationem suadet Hippo. lib. de natura hominis. n. 19. *Regionum, inquit, locos, in quibus morbus consistit, quantum eius fieri potest, permutare oportet, & corpora attenuare: sic enim minimè multo, ac denso spiritu homines opus habuerint.*

Verùm si id fieri non possit, tunc profectò maxima diligentia expurgandus est, duobus præsertim instrumentis, alterum erit causæ quæ materiâ suppeditat, si præest, illi occurrèdo, & auferendo illam, veluti facere solent aquæ fœtidæ, & retentæ, &c.

Alterum

Alterum verò, & magis difficile est, vapores & exhalationes, quæ iam receptæ sunt in aere, & substantiam illius permutarunt, auferre, corrigere & emendare, vt quantum fieri potest, purior & sincerior efficiatur: in qua re nonnulla sunt remedia particularia, quæ vnusquisq; intra priuatos parietes efficere potest: alia verò quæ magis ad magistratus spectare videntur, de quibus infra à nobis agendum est.

Ad primam intentionem ex vsu sunt omnia medicamenta frigida & sicca, naribus grata, & cordi amica, & familiaria, ex quibus nonnūquā pulueres efformari poterunt, & poma manibus gestāda, & suffitus; & si cū aqua & aceto nonnulla pars puluerū permisceatur ad irriganda pauimenta, mirum in modum iuuabunt: nam sicut aer pestilens & corruptus suo fœtore cerebrum lædit, animales & vitales spiritus inficit, & ventriculum subuertit; contra si dictis instrumentis alteratur, oppositum contingit. Optimi enim & aromatici odores fœtidis & putridis opponūtur, vt constat ex Gale. 8. de comp. pharm. secund. locos cap. 3.

Materia verò ex qua hæc fieri possunt, varia est: sed quæ magis vsu à maioribus nostris sunt obseruata, sunt quæ sequuntur.

Ad irriganda pauimenta aqua rosarum, saluiæ,

94 De morbis malignis,

uia & roris marini cum aceto; & si placet, nō nihil pulueris sandalorum, cāphoræ, & gariophyllorum permisceatur. Alij pannos lineos prædictis aquis madefaciunt, & in cubiculo suspendunt: antea verò quàm exiccentur, denuò aliquo instrumento irrorant, nonnunquam suffitibus utuntur paratis ex puluere mastiches, nucis muscatae, styracis, calamitæ, laudani, & costi, quibus nonnulli ambram & moschum permiscēt, aut trociscos galie & aliptæ commendat. Pauperes verò, qui his sumptibus nequeunt satisfacere, parent pulveres roris marini, lauendulæ, yreos, lauri, quibus in aqua cum aceto permixtis eadem efficere valebunt; quòd si aer calidus sentiatur, potius temperandus est frigidis aspersio-nibus, quàm igne calefaciendus, ut antea dictum est: medijs verò temporibus utrisque mixtis, considerando semper cum quibus odoribus vnusquisque maiorem habeat analogiam, & amicitia, ne grauetur aut debilitetur cerebrū contrariorum odore & vapore.

Domus, si fieri potest, ampla & spatiosa sit, immunis à foetore: fenestree verò illæ solùm sunt claudendæ aut aperiendæ, quæ magis aduersus venenosam aeris pestilentis conditionē valeant obistere. Ex qua verò parte certò scimus aerem corruptum demandari, minimè aperiuntur, aut

vitree

vitrea fenestra parentur, ut luci detur a ditus. Quòd si aeris putredo à causis superioribus proueniat, humilia loca domus meliora erunt; sublimiora tamen, cum ex inferioribus.

Induantur vestimentis sericis, qui facultatem habuerint, aut saltē quæ minùs gossipo, lana, aut porosa materia constent, ut minùs in illis contagiosi vapores inhæreant, & detineantur.

In tertio loco posuimus causarum internarū prouidentiam: huiusmodi verò sunt, aut humorum copia, cum scilicet quantitatem debitam humores excedunt, ut in plethoricis dispositionibus contingit.

Aut humoris huius aut alterius excessus aut corruptio viget, quorum occasione debilia fieri solent corpora, cōtra causas quæ extrinsecus aduenire solent.

Vltimò cōtingit humores optimè se habere, & tamē intra corp⁹ vigere obstructions, quarū causa impedita humorū distributione, poterūt facillimo negotio malignā putredinē recipere.

Præseruationis etiam causa parari solent pilæ manibus gestandæ ex pulueribus frigidis tēpore Æstatis frequentissimæ verò parantur ex puluere sandalorū, rosarū, vjoalarū, ligni aloes, gario-phylloꝝ cum dregantho, & aqua rosarū: Hyeme verò cum ambrā, moscho, & laudano.

*An ſanguine
mittere ex
pediat, præ
cautionis
gratia.*

Circa primum, dubium eſt, num præcautionis gratia ſanguinem mittere conueniat, ob timorem futuræ peſtis, præſertim dū corpus plennū exiſtat: nam in actu curationis, proprio agemus capite.

Cui difficultati dicimus, quòd in his ſubiectis, quibus plenitudo adeſt humorum, videndū eſt, an illa plenitudo correſpōdeat virtuti & robori facultatis commutatiuæ: nam tunc non erit opus venæ ſectiōe: nam ea copia & vires augentur, & calor natiuus conſeruatur: ſi tamen venas diſtendat, grauetq; vires, ſtatim detrahendus eſt: exiſtente tamen hepatis vitio, ex baſilica, aut ex communi, cū caput ſimul fuerit affectum. Si verò aliqua euacuatio conſucta, aut per vterum, aut hæmorrhoides fuerit ſuppreſſa, timore imminentis contagij poſſumus venam ſecare, liberaliùs, aut parciùs, prout indicationes magis, aut minus expoſtulare videantur: nam ſemper tenemur non ſolū plenitudinis ſigna reſpicere, viresq; ſed & anni tempus, conſuetudinem, & regionem, vt ſic liberaliùs aut parciùs, ſemel aut bis, euacuemus. Hirudinibus verò, cucurbitulis, aut ſcarificatione, cū ob ætatē, aut debilitatē ſanguis per ampliores venas extrahi nequeat.

*An præcautionis gratia ſit expurgandum
argumenta
in oppoſitū.*

An tamen purgatione vti expediat præcautionis gratia, eſt dubium, cū ſana corpora, vt

ait

ait Galen. difficulter purgationes ferant: & ratio id suadet, agitatis enim & cōmotis humoribus, si leue habent nocumentum (quod alioqui optimo victus regimine emendari possent) facultatibus & virtutibus corporis debilioribus redditis, necessum est à quacunque causa offendi: subuertitur enim nonnullis ventriculus, cui medicamēta omnia aduersantur, & deijcitur appetitus: quod maximè in præcautione est verēdū.

*Intempesti
ua purgatio
nis incom-
moda.*

Prætereà, quia aut humores apti sunt ad nutritionem, aut non. Si primū, natura ipsos retinēte, & medicamento trahēte contrarijs motibus alterabitur.

Si verò non sint nutritioni apti (vel quia calidiores, frigidiores, crassiores, aut tenuiores sint effecti) temperantibus proculdubiò, incindētib, aut attenuantibus auxilijs reduci possunt ad meliorem statum; interius tamen manentibus ipsis: frustra igitur purgatione vtuntur præcautionis gratia.

Pro huius ergo rei intelligentia distinguendū est, nā quædam sunt sana corpora absolutè, quæ habent sanguinē & reliquos humores proportionē respondentēs virtuti & sanitati conseruāda: quo casu tutum non esset expurganti vti medicamento, neque alio vniuersali præsidio, vt de sanguinis missione diximus: quia sana corpora,

*Quæ corpora
apta sint
ad purgationem;
quæ secus.*

ut dixit Celsus, nullis legibus Medicinæ adstringi debent. Sunt tamen alia, quæ certis quibusdam anni temporibus morbis acutis capi solent, quo casu expediet corpus illud purgare medicamento respiciente peccantē humorem, futuro morbo aptum.

Alia similiter sunt corpora valetudinaria, & quæ lubricam habent naturam, & aptam ad cōtrahendos malignos morbos, ob excrementorum copiam, aut ob alimentorum quibus vfi fuerunt prauitatem, aut ex vitioso temperamento: & sic præcautionis gratia lenienti & subducenti pharmaco præcaueri desiderant: à prauo enim victu prauī quidā humores in corpore procreantur, qui sui expurgationem desiderant, ut corpus sic purius remaneat: quemadmodum solum alteratione vtemur, dum solum qualitatum excessus corrigere sit in animo.

*Obiectionibus
satisfit.*

Ex quibus facile liquet, quid obiectionibus sit respondendum: nam hi humores, de quibus loquimur, nutritioni non sunt apti; quamuis alterentur & concoquantur. Incommoda verò dicta non sequentur blandissimis medicamentis, quibus ad præcautionem vtimur, ut manna, cassia, sirex nouem infusionibus violarum, aut alijs benedictis medicamentis.

Vltimò restat videre, quomodò corpora ab obstru-

obstructionibus vendicanda sint : hæc enim à
 multitudine, crassitie, & lentore progignuntur,
 tuncque pars affecta respicienda est, nunquid
 venæ mæssenterij sint obstructæ, an in penitio-
 ribus corporis partibus obstructions vigeant;
 quo tempore robur addi aut minui potest me-
 dicamētis quæ incindēdi, calefaciendi, & abster-
 gendi vim habeant, per epicrassique purgare
 conueniet medicamentis, quæ maiorem habeāt
 cum his humoribus analogiam : mixtis ve-
 rò aut simplicibus vtendo, si causæ inter se mix-
 tæ sint, vt ex excrementis & alijs communibus
 notis discere possumus. Sed perueniamus iam
 ad medicamenta quæ ad præcautionem com-
 moda videntur, vt corpora contra pesti-
 lentium morborum insultus muni-
 ri possint.

(?)

*Traduntur nonnulla medicamenta, simpli-
 cia & composita pro diuersis anni tempo-
 ribus contra pestilentium morborum incur-
 sus. Cap. X V I.*

Mattheolus

CIRCA Præseruationem horum morborum varia medicamenta simplicia & composita parari solent: sed considerare oportet, quas vires & facultates habeant, vt sic meliùs suum opus exequi possint: nam sunt aliqua simplicia, quæ ex sua natura opitulâtur morbis pestilentibus, vt sunt hæc quæ sequuntur, Zedoaria cōmansa, aut potu sumpta; radices vtriusque cruciatæ, scurzonæræ radix, aut eius succus, citri pomi semen, oleum scorpionum Matthioli, cordi, arterijs temporum, pedumque applicatum; scabiosæ succus.

*Antonius
Portus.*

Verùm inter hæc & alia multa, quæ passim apud antiquos & neotericos autores reperies, alia sunt calida, alia frigida, alia duplici qualitate prædita: nam inter calida connumerantur Scordium, carlina, vincitoxicum, ruta, scabiosa, centaurea, valeriana, chamædrys, pulegium, gariophyllata, saluia, morsus diaboli, cyperus, aristolochia, gentiana, lignū aloes, macis, myrrha, thus, galbanum.

Inter frigida, Tormētilla, pimpinella, acetosa, nenuphar, cicerbita, flores quatuor cordiales, lupuli, bistorta, semen acetosæ, plantaginis, portulacæ, coriandrorum, sericum, seta cruda, grana tinctorum, succinus, terra Lemnia, terra Sigillata, camphora, bolus Armena, sandali omnes, viscum

viscum quercinum, cornu cerui, margarita, lapis bezoar, succus acetosæ, limonum, aranciorū, mali Punici.

Ex his simplicibus medicamētis, & alijs, possumus diuersa composita parare, inter quæ maximas habent dotes, quæ sequuntur.

Antidotus utilis Aestate.

R. Dictami, tormentillæ, corallinæ præparatæ, Antonius
Portus.
pimpinellæ, cicerbitæ, rutæ, scabiosæ, balsaminæ, verbenæ, acetosæ, morsus diaboli, cardui benedicti, an. vnci sem. Florum nenupharis, angelicę, graminis, scordei, an. drag. iij. Croci drag. ij. Sandalorum omnium drag. j. & sem. Sem. Acetosæ, citri, portulacæ, plantaginis, hyperici, coriandorum præparatorum, an. drag. j. Boli Armen. terræ Lemniæ, terræ Sigillatæ, succini, corticū citri & limonum, an. scrup. iij. Camphoræ, cornu cerui, eboris, corallorum amborum, & margaritarum præparatarum an. drag. iij. Ofsis de corde cerui drag. j. Quatuor florum cordialium cum saccharo an. vnc. iij. Succorum acetosæ, citri, aut limonis, pomorum Adę, an. vnc. viij. Sacchari qđ sufficiat. Fiat electua. sec. ar. Grā diiores sumant à dragma vna vsque ad duas: pueri vsque ad scrup. ij. infantes scrup. j.

Antidotus Hyeme salutaris.

Antonius
Portus lib.
2.

R. Dictami, scordei, carlinæ, angelicæ, acori, tormentillæ, rutæ, betonicæ, valerianæ, pulegij, saluiæ, cardui benedicti, gariofilatæ, bistortæ, cyperei, vincitoxici, aristolochiæ rotundæ, an. drag. iij. Cinnamomi, piperis longi, spicæ galangæ, croci, an. drag. ij. Baccarū lauri, Iuniperi, hederæ, an. vnc. sem. Myrrhæ, galbani, & ammoniaci, an. drag. j. & sem. Seminis ammeos, dauci, basilici, hyperici, an. drag. j. Conseruæ floris roris mariani vnc. iij. Theriacæ optimæ vnc. ij. musci & ambre an. drag. sem. ligni aloes scrup. iij. cum melle fiat electuarium, dosis vt antecedens.

Antidotus pro Vere & Autumno potest parari ex prædictis ingrediētibus permixtis: quantūvis Antonius Portus antidotum longo vsu probatū scribat pro Veris & Autumnii temporibus.

Lib. 3. de cō
tagione.

Diascordion tamen Fracastorei à nōnullis mirū in modū laudatur, quod recipit cinnamomi, casie lignee, an. vnc. 5. scordij vnc. j. Dictami Creatici, tormentillæ, bistortæ, an. vnc. 5. Galbani, gummi, an. vnc. 5. opij drag. j. & sem. Styracis drag. iij. seminis acetosæ drag. j. & sem. Gentianæ vnc. 5. Boli Armen. vnc. j. & sem. Terræ sigillatæ vnc. 5. Piperis longi, zinziberis, an. drag. ij. Mellis albi despumati lib. ij. & sem. vini aromatici lib. 5. Sacchari rosati lib. i.

Antidotū etiā Zopyriā venenosīs morbis cō-
mendat Gal. 2. de antid. c. vlt. ex myrrha, spica,
croco, iunciq; floribus, thure, pipere, & cinna-
momo. Eodem lib. alia etiam tradit medicamē-
ta his morbis venenosīs vtilia.

Alij stibium & argentum viuū præferūt, sed
non arrident, ob deleteriam vim quam habent.

Hoc tamen medicamētum quod sequitur tu-
tius est, quod sic paratur. ¶ Florum cordialium,
pimpinellæ, betonicæ, an. manip. j. centaureę
min. dictami Cretēsis, Valerianę, carlinę, ben
albi & rubri, scordei, an. vnc. Sem. feminis cito-
niorū, acetosę & citri, an. drag. iij. & sem. ex fra-
gmētis lapidū pretiosor. boli Arm. coralli rubri,
cornu cerui preparati, sing. drag. iij. ligni aloes
drag. j. & sem. Specier. aromat. rosato, diamusci,
diābrę, triū sandalorū, diarrhod. Abbatis, diatriō
piperū, nucis muscat. gariophyllorū, an. drag. ij.
Croci, gētianę, Imperatorię, zedoarię, angelicę,
an. scrup. ij. Terātur subtiliter quę teri possunt,
& cū saccharo albissimō, aqua ros. & acetosę, fiat
electuariū, addēdo nucū cōmuniū mūdatarū, &
caricarū, an. vnc. ij. pulpę tamarindorū vnc. j. ele-
ctuarij de gēmis & galię muscatę, an. vnc. sem.
Theriaceę Andromaci, mithridati, an. vnc. iij. cō-
feruę acetosę, vnc. iij. sacchari ros. borraginis, bu-
glosę & violarū, an. vnc. ij. Fiat electuariū ex arte.

Hoc electuarius fatis expertum fuit à quodam Medico Iosepho Daciano, in ciuitate Vtinenfi, in multis peste affectis. Quantitas illius erat pondus drag. vnus ter in hebdomada exhibitæ per quatuor horas ante cibum, cum optimo vino aromatico, præseruationis gratia: egris verò & actu affectis cum aliquo liquore destillatio, aquæ videlicet acetosæ, aut cum iure alterato cum floribus & fructibus cordialibus. In alijs verò dosis maior aut minor erat, habito respectu ad ætatem, temperiem, & cœli statum.

Præseruationis etiam gratia traduntur alia cōposita à Diomede lib. suo de peste. Ad eundem vsum sunt multa medicamenta, quæ apud Magnum Æthruriæ Ducē reperiuntur; quorū nōnulla ostēdit mihi præclarissimus vir Frācisus Guichardinus, eius apud Philippum Tertium Regem nostrum Catholicum Orator. Euonymius verò quasdam destillationes his morbis proficuas in suo thesauro scribit, inter quas hæc quæ sequitur, maximas habet dotes.

Fol. 77.

R. Gentianæ partem vnā, centaurij partes duas, trita, & quinque diebus in vino macerata destillato. *Hæc aqua, inquit, mane & vespere pota præseruat corpus ab omni morborum genere: omnia apostemata excludit, bonum colorem facit, pestilentia resistit.*

Similiter si nuces virides capias, & partes illarum

rum internas excaues, intus verò theriaca impleas, & in balneo Marię distilles, scito hoc esse non vulgare remedium ad obsistendum pestilēti morbo, præsertim in delicatis, & quibus languet ventriculus.

Ad idem præstant cōseruæ cordiales cū aqua scordei, aut tabellæ confectæ ex pulueribus electuarij de gemmis, scordei, tormētillæ, & terræ Lemnię, lapideque bezoar, & alijs consimilibus, quæ diuersis modis possunt componi.

Exteriùs tandem præseruationis gratia cordi, temporibusque applicantur pulueres cordiales, vnguēta, sacculi, epitemata, in quibus considerāda est subiecti temperies, anni tempus, quæ ex dictis simplicibus efformari poterunt.

*De his quæ spectant ad Magistratus, & Rei-
publicæ gubernationem. Cap. XVII.*

OMNIA Quæ à nobis hucusque dicta sunt circa aeris putridi & pestilēris correctionem, parum certè prodesse possent, nisi communis aeris fuisset prouidentia, aliarumque omnium rerum, quibus ad vitæ conseruationem est opus, vt sunt alimenta, vina, carnes, legumina, & alia, quæ vnaquæque Respublica, & vnusquisque locus aut continet, aut aliunde re-

de recipit, de quibus, suspectis tēporibus, maxime est habenda ratio: quæ præcipuè pendet ab his quibus Reipublicæ cura commendata est.

Nullum tamen præstantius auxilium excogitari potest, quàm iram Dei (ob quam fames, bella, & reliquæ calamitates proueniunt) placare, vt ex pluribus locis sacrae Scripturæ liquet, præsertim ex secundo libro Paralipomenon: *Si misero*, inquit, *pestilentia*, &c. Sed hoc magis ad Theologos, quàm ad Medicos spectat.

2. Paral. 7.

Erigantur igitur à Magistratibus Sacerdotes, Medici, Chirurghi, seplasarij, tonsores, & reliqui ministri huic operi dicati, qui non tantum suis facultatibus idonei sint, sed qui omnia amore & charitate exerceant.

Eligantur etiam eodem tempore alij, qui vr-
bis portas vigilantissima cura custodiant.

Interdicantur congregationes & conuentus, vbi prius multi amicitia, aut recreationis causa conueniebant.

Eligatur etiam extra urbem Xenodochium in loco optimis ventis exposito, habita in ipso distinctione, vt in vna eius parte cõtineantur hi qui absque dubio fuerint peste affecti.

Alia eiusdem Xenodochij pars deseruiat his, quibus aut glandulæ citra febrem sunt, aut suspicio est exigua morbi pestilentis.

Tandem

Tandem in alia parte, qui à morbo pestilenti liberi euaserunt, existant, & ea pars omnibus cōualescentibus deferuiat: semper tamen cū odoribus ex lignis, & rebus putredini resistentibus Xenodochij aer purificetur, neque liceat, quauis à morbo liberi sint, in urbem redire, quousq; quadraginta dies transierint, & vestimenta mutauerint.

Vestes omnes contagiosorum comburantur, quàm citiùs fieri possit, & eâdem diligentia peste interempta corpora sepeliantur profundè, calce viua superiùs sparsa. Eadem cura habenda est de excrementis & reliquis quæ ex vlceribus infectorū hominū Chirurgi inter curandū extra xerunt: nam tunc si pro foribus eijciantur, canes, sues, aut reliqua animalia possent his infici, & ex consequenti labem illam domibus adspartare. Sed curandū est, vt viæ & plateæ expurgatæ sint, tēpore Æstatis ipsas rigādo aqua aceto permixta; Hyeme verò ignib⁹ odoriferis accēsis æqualiter per diuersas vrbs partes: sic Gal. refert fecisse Hippo. cū de hac re sic loquitur: *Sūmis laudibus prosequor admirandum Hippocratem, qui pestem illam ex Aethiopia ad Græcos venientem non alio presidio repulit, quàm aerem purum faciendo, ne ab hominibus (qualis tunc erat) infectus hauriretur. Præcepit itaque, vt per totam civitatem ignis accenderetur, qui non solum ex*

O 2. simplici

simplici materia constaret, sed benè olentes coronas, & flores haberet: talia siquidem ignibus alimenta subministrari consulit, & ut unguenta quâ pinguisima infunderentur, & id genus alia bonum odorem fundentia, ut hoc pacto ciues aerem purum inspirantes, ab imminente lue tuti forent.

Cura etiam eius loci habenda est, ubi animalia victui necessaria cæduntur, & carnes parantur: nam ibi contentus aer grauitè olere solet.

Euitentur etiam in urbem ingressus alimèntorum, quæ facilè putredinem comparant, & alia quæ in porositatibus possint cõtinere, aut cõseruare prauos aeris pestilètis vapores, ut omnia quæ ex lana, gossipo, & consimilibus fiunt.

Panis præterea, oleum, fructus, vina, in suo genere selecta sint, & minimè suspecta: nam cum nō solū putrescūt, sed semiputrida, aut humiditate excremētitia prædita sunt, suspectis tēporibus inemendabiles noxas pariunt. Tandē cum aer perseuerat crassus, putridus & pestilēs, omni ingenio impellēdus est: ad quod maximè faciūt bellica tormenta sæpius repetita.

Inter præcipua verò consilia, quæ in præseruatione & custodia tradi possunt, hoc vnum est, ut tempore quo truculenta & fallax huius morbi natura finem facere videtur, magna inquisitione procuretur, ut si aliqua supellex contagiosi hominis fuerit reseruata, statim manifestetur,

vt igne comburatur: & id occultātes, si opus est, Ecclesiæ censuris terreantur: nam vt refert Fracastoreus lib. 3. de contagione, cap. 7. anno 1511. cum per Germanos Verona teneretur, exorta peste, qua hominum ferè decem millia periere, ex quadam pretiosa veste pellicea occultata quinq; & viginti Theutones obierunt, quia vno defuncto, alius eam vestem induebat, quo similiter obeūte, alius, & alius, & alius, donec tot interēptorū clade cōmonefacti illam tandem cōbussere.

Verū vestes, & alia, quorum exigua admodū adest suspicio, abluātur cum lixiuio ex herbis odoriferis, aerique exponantur, deinde Soli, donec magis purificētur, aut tandem fornaci, postquam fuerit ignis extractus, ita tamen vt calor in parietibus sit ea intensione, vt manus vix possit sufferre. Validissimè enim exiccat, & seminaria contagiosa extinguit. Pretiosa verò, & vestes pelliceæ, & coriacea parietum ornamenta, & similia quæ ignem non sustinent, aceto irrorare, & ventis exponi per aliquot dies necesse est: quod multis experimentis comprobauit doctissimus Q. Tyberius Angelerius in pestilētia Algheriæ, vt ipse mihi sæpius retulit.

Sed quomodò contagiosa seminaria ex rebus tericis & alijs auferātur, reperies libro nostro Hispanica lingua scripto.

De recta victus institutione in morbis malignis & pestilentibus, cum actu molestant.

Cap. XV III.

PER A C T O Sermone de præservatione, & de his omnibus, quæ animadversionem particularem desiderare videbantur, tempus est ad aliam Medicinæ partem pervenire, curatiuam nempe, quæ in dieta, Pharmacia, & Chirurgia consistit, de quibus suo ordine agemus, à victu ægrotantium, cum actu morbis pestilentibus laborant, initium sumentes. In quo plura veniunt consideranda circa quantitatem, qualitatem, utendi modum, & occasionem: quæ etsi communia sint alijs morbis, verum nonnullas animadversiones trademus in hoc capite. Inter quas quæ ab ipsis viribus sumitur, hoc habet peculiare in pestilentibus morbis, ut cogamur cibos sæpenuerò offerre, quanvis accessiones febrium, aut vehementia symptomatum repugnare videantur: nam maximus virium languor, & spirituum dissipatio fit, ex quibus vitæ periculum imminet: quod testatum reliquit Galen. 3. Epid. comm. 3. text. 58. dicens: *Fortiores ergo qui vim sibi ipsis afferentes, cibum oblatum assumpserunt, omnes ferè superstites fuerunt: plurimi verò mori, quàm comedere*

quicquā prius duxerūt. Et ut diximus in præfagijs, in his morbis hæc indicatio multas alias antecellit. Cum hoc tamē, ut optimē victū perscribamus, comparandæ sunt vires morbo, an scilicet cum tali victu possint vsque ad statum durare, ita ut morbus non augeatur: quanuis hoc non solum in pestilentibus, sed in reliquis difficile sit vires tueri, & morbum propulsare: nam *Inedia*, docente Gal. *quantum prosunt ad morbi coctionem, tantum efficiunt viribus; & cibi quantum robur adaugēt, tantum coctionē impediunt.* Matur o ergo consilio omnia in examē trahenda sunt: nam si ex pulsibus & reliquis signis vires languidas & imbecilles reperiamus, tūc viribus quā citissimē occurremus (quanuis accessiones molestant, aut alia symptomata) sin minus, seruabimus occasionem exhibendi victum iuxta tempora vniuersalia, & particularia morbi: nō tamen æquali rigore, ac in alijs, ut diximus.

Circa qualitatem victus, cū febris ut plurimum vigeat, & hæc à praua initium plerumque sumat, exiccare conuenit cibo, potu, & alijs, nisi aliud obster.

An verò elixa asis sint præferenda, hoc certè pendet ex causæ alterantis natura: nam si ex humorum vitione, intemperieque hominis calida & sicca morbus proueniat, elixa erunt magis ex usu: secus tamen humida, & excre-

1. ad Glau.
c. 10. de tertiana notha

Devi indicationum virtutis & morbi.

An elixa asis præferri debeant.

*Ptisane lau-
des.*

excrementosa temperie: & sic Celsus lib. 3. cap. 7. cum intemperies sicca ventriculū infestat, ptisana utitur; & meritò quidem, cum sit viscosa, lenis, continua, lubrica, & mediocriter humectās, minuit sitim, abluītq; & abstergit, quæ si optimè paretur, non tumescit in ventre, etsi, quia alimētum in consuetum est, non ferat eam ventriculus, ut notauit Manardus.

In delicatioribus verò sorbitionibus utimur, ob faciliorem commutationem. Fiunt etiā fercula ex iure, pane & ouorum vitellis, cum limonium succo. Aliquando conceditur ferculum ex borragine, acetosa, & pimpinella, cum prunis & cerasis acidis. Sed an pestilenti morbo affectis vinum concedi debeat, Galenus capite de terra Samia præbet dubitandi occasionem, quando quidem eis qui febre carent, cōcedit. Sed nonnulli propter calorem & spirituum inflātionem ipsum vituperant, laudant verò simplicem aquā cum saccharo; verū quia facilè in bilem vertitur, suspecta videtur.

A nonnullis verò succus granatorum, aut vuæ acerbæ probatur; sed quia obstructions ob adstrictionem augere possunt, à nobis quidē non probantur.

In hac opinionum cōtrouersia existimamus vini vsum omnino esse reformidandum: nam si

Gal. 2. de simplic. medicam. facul. capite de terra Samia, eo utitur, potius est ut medicamentum, quàm alimentum, ad vehiculum & penetrationem.

Quòd si acidis gaudeat æger, nihilque impediat, potest in aqua poni succus granatorum medijs saporis ad compescendam sitim.

Cùm verò fluxus colliquatiuus adest, tam in cibo, quàm in potu licebit permiscere ea quæ vi adstringendi, & corroborandi sint prædicta, vel destillando aquam cum rebus adstringentibus, qualia sunt citonia, aut cum sirupo rosarum, aut extinguendo in aqua candens ferrum, aut aurum.

In summè languidis, & quibus omnino virtus deficere videtur, utimur destillationibus ex carnibus concisis, & contusis cum herbis cardiacis.

Alij ipsarum carniū expressiones præbent: quod genus alimenti non laudo, quia difficilè cōcoquitur, & ob maximam moram in ventriculo acescit, & obstructions auget.

*Antonius
Portus lib.
2. cap. 15.
Cardan. li.
metho. cap.
4.*

Tandem in victu præferunt nonnulli vsū pulverum cordialium, lapidis bezoar, margaritarum, & corallorum, & terræ Lemniæ. Sed obstructions augent, & in his morbis isti pulueres cū terream & crassam habeant naturam, subsident in

114 De morbis malignis,

ventriculi fundo & meserijs venas obstruunt, in ipsisque impinguntur, & nonnunquam impedi-
mento sunt, quominus pravi & pestilentes va-
pores exeant. Si verò febris pendet ex humorum
nimia putredine, & in natura calida & humida,
vijsq; nimis expeditis aliquando poterunt ex usu
esse.

Sed melius erit his pretiosis lapidibus vti in e-
lectuarijs, tabellisve, vt multo ante cibū suman-
tur, & in exigua dosi, vt postea superueniente ci-
bo liquidiori deferantur per ambitum corporis.
Sed an curationis & præseruationis gratia allijs &
cæpis vti possimus, non est exigua difficultas.
Auic. lib. 2. tract. 2. aduersus venenosos ictus ani-
malium commendat allium & cæpas. Theriacā
rusticorū vocat alliū Gal. 12. Metho. cap. vlt. & 6.
Epid. allium venenis aduersari ait, sicut & lac, a-
cetum, & sal. At verò 2. ca. lib. de causis symp. in-
ter acria & praua alimenta connumerat cæpas &
allium. Dicimus tamen, hæc alimenta, si debita
quantitate sumantur, in natura frigida, & Hye-
mis tempore, vim medicamenti habere contra
morbos pestilentes, dum ex interno feruore nō
procedant: secus si incautè, & in immodica quā-
titate. Spirituosa tandem substātia reparatur o-
dore & transpiratione, ideò non abs re erit in lā-
guidis corporibus vti odoribus nutrientibus.

Com. 6. su-
per 5. textū
Hipp.

*Quid Medicus agere debeat circa hecticarū
& ephemerarum pestilentium curationem.*

Cap. XV III.

ANtequàm ad remedia vniuersalia & topica aduersus pestilentes morbos deueniamus, animaduertendum est, q̃ quauis superiùs à nobis tradita fuerint signa omniū febrium, non tamen ob id omnes Medicā curationem suscipiunt, vt sunt hecticæ febres pestilētes: *Quam enim excogites Medicinam ad putredinem quæ cor occupauit?* inquit Galenus: nam morituris non sunt adhibendæ manus, sed præfagijs relinquendi. *In quo enim desperata omnino salus est, imprudentis consilij fuerit apud vulgum infamare præsidia, quæ multis fuisse saluti,* dixit idem Galenus. 11. Metho.
cap. 9.

Verùm cùm dubius est Medicus in principio, quia istæ febres ex sua natura non ostendūt primo insultu putredinem, cordisq̃ue affectiones, tūc tutius erit ad stātibus periculū ægrotantis prænūtiare, & remedia aliqua cordialia putridis pestilentibus communia perscribere, ne ægrotantem desperatum relinquere videatur.

Si verò omnia signa diariæ pestilentis inueniantur, solent ægrotantes sudore potissimū liberari, præsertim cùm in serosa & aquea humorū parte febris illa viget, vt Britānicis & Bel-

gis frequentissimè euenit, ob loci & aeris temperiem & anologiam, quam cum spuma sanguinis, & humidis & serosis humoribus habent febres illæ. Sed cum ægrotantes propter febris molestiam sudorē ferre, aut expectare nō possunt, eius motu impedito pereunt.

Igitur cum vel ad vitam, aut ad mortem vigin tiquatuor horarum spatio febris terminetur, nō est cur plura remedia describantur; sed videndū est, num per sudorem tentet natura serosam materiam expellere, cū ægri leuamine, tunc & portionem aliquam dicti scordei, aut cardui benedicti, cū puluere dictami, aut lapidis bezoar Medicus perscribere poterit: sin minùs solis alterantibus alexipharmacis vtatur, viresq; custodiat.

His præhabitis, perueniamus ad curationē reliquarum febrium pestilentium, quæ frequētius mortales inuadere solēt, & quæ ex humorū putredine progigni solēt, de quib⁹ agem⁹ inferiùs.

Indicationes vniuersales febrium putridarū pestilentium explicantur. Cap. XIX.

IN Curatione putridarum pestilentium etsi varię reperiantur indicationes, tres tamē potissimæ sunt; ad quas omnes alias reducere possum⁹ (ea quæ ab aere sumitur excepta de qua superiùs egimus.) Prima est viriū custodia, quæ cibo

cibo & potu exequitur, vt diximus. Secunda & principalis indicatio versatur circa oppugnationē venenosæ qualitatis, quæ in his morbis præest, cui opitulatur bezoartica & alexipharmaca medicamēta, simplicia & cōposita, intus & extra applicata: quæ varietas pendet ex subiecti natura, & humorum differentia, de quibus nonnulla dicemus.

Tādē tertia est quæ desumitur ab ipsa febre putrida, quæ ad corruptionē semper terminatur: cuius calor vt limites excedit, refrigerātia & alterantia per manifestas qualitates postulat, si cum siccitate, humidis; si cū humiditate, siccis. Putredo verò aut est in principio motus, & in via, aut in termino, & fine illius, ita vt iam corruptio sit, & desinat esse id quod primò erat. Si primum, tunc alterantibus, concoquentibus, & inhibentibus putredinem est vtendum. In quem vsum deferuiunt serapia, apocemata, pulueres, & reliqua medicamenta, quæ vim habent corrigendi, frænandi, & emendandi putredinem. Quod verò iam corruptū est, & trāsiit in alienā naturā, extrahendum est sanguinis missione, & purgatione, sudore, reliquisq; instrumentis, de quibus à nobis agendum est, cū inter Medicos circa ipsorum executionem non desint controuersię; à sanguinis verò missione initium sumendo.

An liceat sanguinem mittere in morbis pestilentibus. Cap. X X.

DVO Sunt auxilia generosa in arte Medica aduersus magnos morbos, sanguinis missio, & expurgatio. De utroque vertitur in dubium, an expediat in his, qui actu pestilenti febre afficiuntur. Et videtur quibusdam sanguinis missionem vtilissimum esse remediū. quia febres istæ habent ortum ex putredine: sed omnibus putridis febribus est saluberrimum auxilium sanguinis missio, ex II. Meth. Ergo exercenda est. Quod confirmatur, quia talis putredo oborta est ab obstructione, prohibita vētilatione & multitudine; quibus omnibus opitulatur sanguinis missio. Quod etiam iubet Auicenna fen. I. 4. agens de curatione febrium pestilentiū, dicens: *Si materia vincens fuerit sanguinea, fiat phlebotomia: & si fuerint alij humores, euacuetur.* Et reddit rationē ipse, quia exiccatione est opus, quam causat sanguinis missio, ablatione humidi & putrefacti sanguinis.

Accedit, quòd in principio fluentium humorum impetum ad putredinis focum reuellere est opus, ne maiores obstructiones fiant, quæ putredinem augere valeant, & sic quo citiùs fieri possit,

sit,

fit, est sanguis extrahendus, antequam vires temporis processu debilitentur: & ob id meritò Galenus magnitudinē morbi, virium robur, & florentem ætatem, scopos principales ad sanguinis missionem proposuit. Sed instante morbo pestilente, hæc omnia adesse possunt. Ergo non est omittēda occasio.

1. Epid. cō.
3. sup. text.
3. & lib. de
secand. ven.
na.

Et confirmatur: nam si morbus pestilēs inuadat iuuenem plethoricum, huicque euacuationi assuetum, nonne sanguis mittendus est?

Deinde, totam periculi rationem pendere affirmant ex eo quòd natura succumbit grauata veneni quātitate, in qua illa qualitas subiectatur. Ergo deonerata natura aduersus causas molestā testrudet humorem, & melius resistet qualitati venenosæ: ob idque sanguinis missionem commendat Paul. lib. 2. Aetius lib. 5. & alij viri grauissimi.

Gal. 11. li.
Metho. cap.
15.

Alij verò cū cognoscant, in pestilentibus morbis ipsorum vim & efficaciam consistere tantū in deleteria qualitate, qua pollent, hanc solis antidotis, alexipharmacisque auferendam esse existimant, nullo modo sanguinis missionē, aut expurgationem consulentes; & sic Galenus libro. 9. de simpli. medicam. facul. agens de terra Samia, *Pestilentia affectos, quibus sumpta est bolus Armena, curatos testatur, quibus verò id medicamentum*

non profuit, nullum prætereà auxilium profuisse: cum neque alio quouis iuuarentur. Et lib. de cibis boni & mali succi, in illa peste quæ Romam peragrabat, ait non fuisse ausos Medicos sanguinem mittere, etiam initio morbi, nisi rarò. Ratione etiam confirmatur, quia frequentissimè in his morbis solet natura expellere venenum ad propria emunctoria, & tunc euocantibus auxilijs solemus egros liberare: Quia quo natura vergit, &c. Sed sanguinis missio oppositum motum causat. Ergo non est exercenda.

Prætereà in his qui venenum sumpserunt, nō audemus sanguinem mittere: sed morbi isti eadem habent naturam cum venenosis: ergo eodem modo sunt tractandi.

Certè in hac re meritò est opus magno Medici studio & diligētia, cum nihil certū, neq; stabilitū sit in arte Medica, ob variam naturā pestilentiū constitutionum, & ob diuersum inuadendi modum, & sic sola experientia & obseruatione utimur nonnunquam: ob idque Galen. lib. methodi de hac re non agit ex professo, neque libello de venæ sectione: quia non possumus istos morbos ad certam methodum reducere, quia obseruationes diuersæ sunt: nam vt refert Costeus super Auicen. fen. i. 4. tract. 4. Hieronymus Bonipetrus, insignis Medicus sui temporis, in quadā peste,

peste, quæ totā Italiā affligebat, primus omniū ausus fuit, alijs reluctantibus, initio morbi venā secare, cum felicissimo successu.

Contrà alij idem facientes in hoc morbo, ægrotantes iugulabāt, præsertim in illa peste, quæ successit anno 1505. & 1528. post Redemptoris nostri mortem; in quibus enim sanguis mittebatur, perierunt.

Pro huius rei explicatione distinguendum est, febres pestilentes esse in duplici differentia. Aut enim ab initio tales sunt, aut citra signa pestilentia inuadūt primo insultu, postea verò fiunt. In primis non est sanguis mittendus, præsertim si existimemus magnam esse putredinē & humorum cacochimiam, quia tūc deficiet scopus virtutis, quia non possunt constare vires cum magna putridorum humorum copia; nam citissimè vires concident, præsertim sanguine misso; bene tamen in secundo casu, maximè si consideremus impetum, copiam & vires: nam non solum virium præsentium, sed futurarum habenda est ratio. Constantibus ergo viribus, in morbi initio tutò possumus sanguinem mittere, aliquandoque copiosè, cum adest totius corporis plenitudo. Quod confirmat Gal. lib. de præsa-
gijs exper. confirmatis ad finem. Et lib. de cucurbitulis & sacrficatione, cap. 20. de eadem pesti-
lenti

lenti constitutione narrat, scarificatione crurū duas sanguinis libras extraxisse, sibiq; maximū iuuamētum adduxisse, cū fuisset eodem morbo affectus. Et Sanè, ait, *dum pestilentia vehemens Asiam deprehendisset, multosq; perdidisset, meq; etiam morbus attigisset, secunda morbi die remissione febris facta crus scarificauit, duasq; ferè sanguinis libras detraxi: hac de causa periculum vitauit.* Eodem auxilio ait fuisse liberatos illos præsertim in quibus sanguinis copia aderat. Facta enim copiosa versus crura euacuatione, auferebatur plenitudo, in qua pestilens & venenosa qualitas vigeat, & ad distantiſſimas & remotiſſimas à corde partes reuellebatur: vt optimè notauit sapientiſſimus Licentiatus Lazarus de Soto, Cæsareæ Maiestatis Imperatricis Cubicularius Medicus in suis animaduersionibus practic. §. 63. Lib. verò de cibis boni & mali succi non ita sanguinis missionē commēdat Galen. imò ob debilitatē quā illa corpora ex perpeſſa fame, & prauis succis contraxerunt, laudat Medicos, qui sanguinis missionem reformidabāt, ob prauitatē humorum quam ostēdebat sanguis, qui illis extrahebatur, nōnunquam nimis rufus, serofus, aut nigricans, aut tāta mordacitate præditus, vt vellicaret in exitu, & sic tardè ad cicatricem vlcera perueniebant ob prauitatē sanguinis. Vnde sicut plenis corporibus de-

bet

betur sanguinis missio, sic cacochimis denegat, in quibus non est sanguis mittendus, aut cū fluxus colliquantes adsunt, quia timor est, ne conuellantur vires. Ex quibus constat, maximè errasse Medicos illos, qui solis alexipharmacis tentabant curare omnes pestilentes morbos; nam quomodò potest curari putredo & obstructio, nisi copia humorum auferatur, quando ex multitudine & copia procedunt? Similiter absque distinctione velle in omnibus sanguinem mittere, temerarium est.

Sed cū nihil prohibet, quantum fieri possit, insistendum est, vt per angustissimas venas extrahatur, nempe per hæmorrhoidales, per quas solet se ipsa naturaliter liberare, depositis ibi excrementis, tanquam per publicam corporis sentinam. Succedit tamen illa euacuatio cum minori spirituum & virium iactura, cū non ita confertim, sicuti per latas venas, exeat: quo auxilio Apollonius vtens in illa sæuissima peste, quæ totam Asiam peragrabat, mirum in modum eius fama inclaruit: aliquando verò licebit per latas venas, cū obstructio & multitudo vigent, & virium adest robur, morbusque est in principio. Quòd si fœminam, cū menses deficiunt, aut parcè fluunt, contingat hoc morbo simul affici, tunc si alba

124 De morbis malignis,

& molli carne sit prædita, utemur similiter scarificatione crurum; sin minus, sectione venæ tali: si facilè resoluatur æger, sangui fugis, quæ in cerebri affectibus naribus solent applicari, cum alia remedia non profunt: interim tamen cucurbitulis in coxis & partib⁹ inferiorib⁹, nonnūquāverò in superiorib⁹ solūutemur. Occasio verò mittēdi sanguinem est, quietior hora: quòd si nihil prohibeat, manē, cum iam coctiones fuerint celebratæ: si verò vrgeat affectus, quavis diei, noctisque hora sanguinem mittere expediet: ex qua verò parte sit sanguinis missio facienda, cum bubo apparet, suo capite dicemus.

Ex quibus omnibus liquet, non semper eadē via incedendū esse, sed cōsiderandā esse corporis patiētis dispositionē, & an morbus ex sanguinis multitudine pueniat, aut ex insigni cacochymia: nā idea & species morbi magni petit hāc aut illam auxiliij speciem, viribus permittentibus, si magnum remedium futurum sit: & sic est intelligendus Galen. cum magnitudinem morbi, & virium robur statuit scopos perpetuos sanguinis missioni; & quòd id certum sit, constat euidenter, quia vires solūm petunt sui custodiā: & hoc alimento fit: magnus verò morbus solūm remediij magnitudinem petit, nec hoc aut illud. Igitur idea & species morbi est, quæ petit.

Huius

Huius opinionis semper extitit sapiētissimus doctor Ioannes Gomezius de Sanabria, Philippi nostri Regis Archiater, & præceptor meus, cum in Complutensi schola Medicinæ cathedrā primariam moderaretur.

Sed est dubium, an cognita iam febre maligna & pestilēti, si adest suspicio cruditatum, aut excrementorum in intestinis, liceat ante sanguinis missionem uti clystere: quod sequenti capite explicabimus.

*De clystere
ante sanguinis missionē*

*An liceat ante sanguinis missionem clystere
uti. Cap. XX I.*

GALENVS In aliquibus locis præfert sanguinis missionem clysteribus, & Hippoc. 4. de ratione victus in acutis, narratione. 21. agens de septi inflammatione, inquit, *Nam venæ sectio in his præferenda venit: deinde clysmis est opus.* Auicenna, & cum eo omnes Arabes, idē tenet f. 1. 3. tractatu. 3. cap. 3. vbi dum instituit curationem phrenitidis, dicit: *Et postquam phlebotomaueris eum, tunc oportet, ut ipsum clysterices clystere valde leni.* Quod confirmat fen. 1. 4. tractatu. 2. cap. 7. dū instituit sermonem de curatione febrium putridarum in vniuersali, dicens: *Deinde fac sequi phlebotomiam solutionem ventris subtilem propriè, si fuerit illic siccitas, cum his quæ sunt sicut aqua hordei, &c.*

Et ratio ad id faciendum suadet, nam si oppositum fieret, certè sanguinis motus impediretur, quo minus ita expeditè exiret : nam iniecto clystere necessum est ægrum moueri, & à lecto surgere ad excernenda excrementa; quo motu corpus solet refrigerari, & sanguis ineptior redditus nō exit postea cū tanto impetu; imò secta vena, animo linquuntur, & deficiunt, ob præcedentem turbationem & agitationem : quod sæpius in praxi obseruaui. Sed inter mulieres tanquam lege sancitum est, adhuc nobis renuentibus, ante sanguinis missionem clystere uti.

Sequitur etiam aliud inconueniens, & non exiguum, quòd venæ laxiores fiunt, detumescentque, & concidunt : ex quo prouenit, quòd materiæ illæ communes; & superuacanei humores, qui in vijs ductuum continentur, versus intestina moueantur. Vnde secta vena, cum minori impetu exit sanguis.

Prætereà quia si indicationes à morbo sumptæ petunt sanguinis missionem, contingit motu facto per clysterem ipsam impediri; ut quotidie euenit.

Nam cū venter turbetur, & intestina irritentur, solet bis, aut ter excrementa egerdeijcere, & tunc Medicus sanguinis missionem relinquit, motus quodam loco Auicennæ, qui fen.

10. lib. 3. tract. 5. cap. 2. de cura pleuresis. *Et multoties, inquit, excusat solutio ventris omni die semel aut bis à phlebotomia.* Et Galen. multis in locis fluente aluo, sanguinem mittere prohibet, donec firmetur: interim tamen præterit occasio.

In hoc etiã textu aduertit Aui-cen. quibus signis deprehendamus, an sanguinis missio euacuet materiam morbigicã: quod cognoscitur ex anhelitus cõpressione, difficultate, & syncope.

Accedit, quòd ex motu factò à clystere pars crassior humorum subsideat, tenuior verò superius repat, & pars sanguinis rubicundior exeat, qui tamen prauus & fæculentus est, intus remaneat. Ex quibus omnibus colligunt, semper sanguinis missionem esse præferendam:

Quòd si obijciant, misso priùs sanguine, venas exinanitas fugere & rapere successiuè excrementa quæ in venis meserei continebãtur, propter ipsarum venarum communionem.

Respondetur, id nõ sequi, quia venæ exinanitæ trahunt à venis totius corporis, & istæ ab hepate: hepar rursus à venis mesenteriei per ramos venæ portæ, & tandem istę venę ab intestinis: ad quas tractiones tempore est opus, cum medijs fibris fieri debeant, quæ tardè operantur, ad minusq; duarũ, aut triũ horarũ spatium. Si ergo ab vna hora post venę sectionem mittatur clyster, nullum sequetur incommodum.

Hæ & aliæ multæ adducuntur rationes in huius sententiæ confirmationem; sed quia non desunt aliorum Doctorum placita, quæ oppositam opinionem

opinionem tenere videntur, nos hac distinctione vtentes controuerfiam dirimemus. Cùm indicationes curatiuæ sanguinis miffionē petunt, dummodò cruditates ventriculi non adfint, tutò possumus prius venam fecare, postea vna aut duabus horis transactis, si sponte natura ad excrementorum expulsiōem non mouetur (nam à sarcina deonerata solet frequentissimè id facere) tunc vti possumus clystere aliquo, non solùm in his morbis pestilentibus, sed in alijs: nā multa hoc modo sequentur commoda.

Corpus suum naturalem calorem conseruabit, ex quo sanguis magis fluidus existet, venæq; tumescēt. Vnde secta vena, cum maiori impetu exhibet, & à sanguinis miffione deonerata natura, aut per sudorem, aut per aluum, aut per insensilem transpirationem, quod expellendum est expellet.

Quòd si contingat, fæces nimis intestina grauare, & præ nimia siccitate nō posse excerni, hoc casu non abs re erit lenienti aliquo clystere vti, multo ante sanguinis miffionem. Et in hoc sensu intelligēda sunt multa loca, vbi Gal. solet præferre clysterium vsum sanguinis miffioni.

*Debeant ne purgari pestilenti morbo oppressi,
disputatur. Cap. XXII.*

NON vulgaris disceptatio fuit inter Medicos antiquos, an in pestilentibus morbis, & præcipuè in quibus febris aderat, purgatione esset utendum. Quæ hæsitatio pluribus nostri temporis non exiguum facessit negotium, pro utraque parte stantibus rationibus, autoritatibus, & observationibus coniunctis.

Purgandi necessitatem in his morbis testantur multæ Hippocratis, Galeni, & aliorum autorum sententiæ: nam hi præcipuè sanitati restituebantur, in quibus natura aut per abcessum, aut per alui deiectionem, urinarumve excretionem, se exonerabat. Igitur cum debilior factavi morbi, efficere id non potest, arte supplendum expurganti pharmaco.

Præsuppositum constat ex Hippocrate dicente: *Habebat hac illud, ut quæ per suppurationem abscessum molita essent, aut si commodè turbata esset alvus, aut urinarum bonarum extitisset excretio, hinc soluerentur, &c.* 3. Epid. cõ.
3. tex. 29.

Deinde si aliqua ratione posset in morbis pestilentibus impediri purgatio, maximè ob cruditatem humorum in principio, ob quam nulla intercedit similitudo inter ipsos & medicamentum, ut constat ex Hippocrate: nam quo 4. aphor.
22.

*Quæ eua-
cuationes
in princi-
pio sint ex
usu, quæ nō.*

tempore in eis retinendis ad coctionem incum-
bit, eosdem excernere, irritationis est argumen-
tum; & ex consequenti purgationes factæ in prin-
cipio sunt verendæ. Sed hæc ratio nō cōvincit,
hoc remedium prætermittendum esse: nam nō
semper euacuationes, quæ initio morborū succe-
dunt, sunt malæ, sed quæ citra tolerantia virtutis
fiunt, & morbum non minuunt: præterquàm
quòd humor morbū pestilētem cōmittens, nō
potest sēper cunctatione & mora beneficiū na-
turæ suscipere, vt qui sola putredine dissimilis
est factus, & ob id quā citiùs est educēdus: præ-
sertim quia diuerso modo curare debemus pe-
stilētes morbos, & qui ex materia simpliciter pu-
trida proueniunt: vt infra dicemus.

*Fen. 1. 4.
tract. 4.*

Idem confirmat Auicē. qui curationem au-
spicatur, cū alij humores à sanguine excedūt,
medicamēto expurgante, ne irritata natura eos
ad cor & cerebrum transmittat, aut pestilentem
qualitatem intus retenti alijs communicent.

*Bo. liq. 7.
28. 28. 28.
Cap. 3.*

Et si Gal. 4. de sanit. tuen. statim iubet edu-
cere quæ in vētre prorsus corrupta sūt, vomitu, aut
deiectione; quanto lubentiùs id exequemur in
pestilentibus, in quibus deterior fors cacochi-
miæ reperitur, quàm in alijs morbis?

Ex alia verò parte nō desunt aliorū rationes,
qui expurgationis quodcunq; genus dissuadēt:

nam

nam cum spem optimi euentus consistere existiment in expulsionē humorū ad corporis ambitum, vt prauis & contagiosis vaporibus detur aditus; cū expurgatio oppositū motū pariat, infestissima erit iudicāda. Id cōfirmat Hippoc. exēplo multorū qui vētris fluxu perierūt in Epide.

3. Epid.
tex. 57.

Deinde ad purgationē non requiritur minor virtus, quā ad sanguinis missionē: sed in nullo morbo magis quā in hoc conuelluntur & resoluuntur vires, expurgatione præsertim, quæ aduersa est ventriculo: igitur omittenda.

Com. 3. tex.
55. Biliosa
pinguia, te
nuia aquo-
sa, &c.

Tandem vel medicamento purganti excremēta primarum viarum euacuare volumus, aut humorem in ambitu totius existentē. Si primū, sæpenumerò contingit, sine cruditatum suspitione, aut vitio illius partis, febrem inualescere.

Si verò quæ in maiorib⁹ venis sūt, egem⁹ medicamento minorāti: qđ cū eiusdē speciei sit cū cathartico, potius agitabit humores, prauioresque reddet, quā minuire possit morbum.

Pro huius difficultatis explicatione sciendum est, quòd quotiescunq; febres pestilētes proueniūt ex ambiētis vitio, quātūuis corpora sint prauis humoribus referta, expurgatio faciendā nō est: sicq; intelligēda sunt omnia verba Hippocr. cū neq; expurgationibus arte, aut natura factis agri cōualuerunt: vt ipse Gal. docet. *Purgationes,*

3. Epid. su
per tex. 5

inquit, *quarū fecit mentionem* (Hippocrates) *verisque possunt annumerari: nam nihil contulisse ita affectis remedia, etiamsi ille nihil dixisset, in aperto est: siquidē cū multi morerentur, nullius erant vsus omnibus illis auxilia.*

*Quo casu
purgare cō
ueniat in
morbis pe-
stilentibus.*

Quando verò citra aeris perniciem febris pestilens hominē adoritur, ex multis cruditatibus, aut prauis cibis, aut multis, sed intēpestiuē sumptis, & incipiunt alij morbi maligni & pestilentes populariter grassari; Medicus ad ægrum hac febre correptum vocatus, medicamento aliquo benigno vti poterit, ne cruditates in posterū feбри pestilenti materiam & fomentum suppeditent; dummodò eo tempore alia potentior indicatio ad sanguinis missionem Medicum non cōpellat, aut natura expulsionī incumbat. In alijs enim morbis ob id frequentius expurgationem, crudis existētibus humoribus prohibemus statim in principio, quia eo tempore bonum cum prauo mixtū est, & calor præternaturalis viget, cuius occasione si tunc exhibeamus medicamentum, non cedit crudus humor, sed optimus potiùs, qui cum ipso erat mixtus; & inde sequuntur anxietates, & alia symptomata die purgationis: sed expectamus tunc, quousque calor naturalis præternaturalem superet & vincat, & crudus coctioni fuerit obediens factus, vt sic possit meliùs à medicamento attrahi.

In morbis verò pestilentibus hanc victoriam expectare nō possumus, si statim purgatione nō vtamur, nisi cum magno ægri discrimine, cum iam indicationes eam faciendam suadent.

Accedit, quòd in morbi principio venenosa qualitas non est valde sparsa, & ex consequenti tutius quàm in augmento, aut morbi statu extrahi humores possunt; cum corruptionem vniuersalem eo tempore subierint; & pharmaci motu & agitatione internæ partes magnoperè afficiuntur, & febris incrementum sumet.

In augmento & statu morbi cum putredo & motus vigeant, non est purgandum.

Si enim 3. Epid. laudat Hippoc. purgationes in morbis pestilentibus, quia vtilis extitissent; id nō alia ratione contigisse existimandū est, quàm quia tempestiuè fuerint factæ: quod significant illa verba Hippocratis: *Aut si commodè turbata esset aluus*. Quod euenire solet, cum facultas fortis est, & humor non ita prauæ conditionis, vt naturæ beneficium aliquo modo suscipere nō posset: nam multo potentior est facultas cum quocunque gradu caloris naturalis ad debellandam & vincendam materiam peccantem, cum non est grauata nimis, neque alijs commixtus, aut sparsus humor pestilens, quàm dispositio contraria ad resistendum. Igitur quanuis in principio humores praua natura præditi sint, sperandum est, leui illa purgatione in principio facta naturam

Virtutis naturalis vis cum quocunque gradu caloris naturalis.

134 De morbis malignis,

naturam quod reliquum est superaturam.

*Quare tur-
gens mate-
ria statim
expurga-
tur, & non
pestilens,
quæ est de-
terioris co-
ditionis.
Solutio du-
bitationis.*

Sed dices, quare turgens materia quocunque tempore morbi est educenda & expurganda, non verò humor pestilens, qui deterioris est conditionis.

Respondetur, quòd turgēs materia est in motu; quæ verò pestilentem committit morbum, præcipuè transacto principio, supponimus esse quietam, & alijs humoribus permixtā. Sed quā diuerso modo sint tractandi quieti, aut moti humores, docet Galen. *Eos, inquit, qui sunt in aliqua corporis parte firmati, neque vlllo alio auxilio mouere oportet, neque medicamento purgare conuenit ante coctionem.*

*Differentia
inter humo-
rem motū,
& qui quie-
tus inuenis
exitit.*

Hæc enim est differentia inter humorem motū & quietum, quòd qui in motu est, cedit, & sic citra coctionem potest educi: secus qui fixus partibus hæret internis, in quibus sine maxima perturbatione & agitatione educi non poterit.

*Vrgentiæ
causa cum
neq. expur-
gationi, aut
sanguinis
missioni est
ocasio, præ-
stabit apo-
cemate vti.*

Vrgentiæ similiter causa, cum neque sanguinis missioni, aut expurgationi datur locus, ob virium maximam iacturam, & insignem humorum corruptelam, nil prohibebit, si interno ardore vehementi vratur æger, apocema aliquod perscribere ex herbis & floribus cordialibus cum tamarindorum pulpa, aut folijs fenæ; vt sensim & paullatim educantur excrementa, quæ intus deten-

detenta morbum augere poterant, vt simul feruor internus compescatur, & alexipharmacis auxilijs corroboretur. Et sic obseruarunt maiores nostri, nonnullos pestilenti morbo affectos, præfagijs relictos, alui deiectione, aut copiosis vrinis fuisse liberatos.

Et quanuis ea quæ circa purgationem dicta sunt, rationi videantur consentanea; sed in constitutionibus pestilentibus semper rimandum est, in quibus partibus corporis maiorẽ habeat pestilens qualitas analogiam; an hunc, aut illum humorem magis respiciat; deinde quæ euacuationes à natura fiunt, & quomodò succedant. Quosdam enim scimus sudore fuisse liberatos; vt Belgas, & Germanos: alios per vrinas, aut ventris profluuium: ex quibus possumus tutius hoc aut illud remedij genus tentare.

Ex dictis facile constabit, quid respondendũ sit argumentis, & autoritatibus expurgationem dehortantibus.

*In diuersis
constitutionibus
solent agri hac
aut illa euacuatione
liberari.*

Ad primum dicimus, medicamento leui statim sumpto, vt sirup. violarum, aut rosarum ex pluribus infusionibus, aut similibus, non trahi humores à toto corpore versus viscera: nam id efficiunt electiua pharmaca, à quibus curationem auspicari fas non esset.

Quòd si plures perierũt, quibus purgationes

con-

136 De morbis malignis,

contingebant, vt autoritates opinionis contrariæ probare videbantur; id profectò mirum videri non debet: nam, vt ex Gal. diximus, tam lethali morbo ægrotantes in illa constitutione erant affecti, vt remedia, quantunuis opportunè facta, parum eis profuissent.

Ad expurgationem leuem non requiritur idem robur, quod ad sanguinis missionem.

Neque ad hanc purgationem, quam nos faciendam dicimus initio pestilentium morborum, idem robur quod ad venę sectionem requiritur: nam vt excrementa primarum viarũ blando medicamento euacuentur, imbecilles vires sufficere possunt; non sanguinis extractioni, à qua calor natiuus debilior redditur, & vitales vires labasci vidimus.

Declinante morbo pestilenti, an expurgare liceat.

Verùm dubitare possemus, an, declinante iam morbo, liceat Medico expurganti medicamento vti? nam si eo tempore natura morbum superauit, victoriamq; est assecuta, frustranea videtur medicamenti operatio.

Dubitatio - nis solutio.

Purgationē exostulantiā quæ sint

Cui obiectioni dicimus, si ob prauum apparatus contingat, excrementa aliqua remansisse intus, quæ possint nouum morbum, priori similem suscitare; tunc non abs re esset ægrum purgare; præsertim si oris insuauitas, amaritudo, & reliqua adessent; ne recursus, aut morbi recidiua contingat.

Secus verò si optimis euacuationibus, arte, aut

aut sponte à natura factis, contigerit ægrotantē conualuisse.

Circa permixtionem verò medicamentorum considerare expedit, ne viribus inæqualibus cōstent, vt possint vno tempore suum adimplere munus.

Qua consideranda in permixtione medicamentorum.

Laudant nonnulli rhabarbarum, & senæ folia: alij agaricum trociscatum cum vino & sale-gema, tripheram Persicam, electuarium lenitiuū, catholicum, & confectionem Hamec, citra scamoneum & colocintydā: quæ omnia secura sunt.

Medicamēta quæ morbis pestilentibus opitantur.

Verū cū sensim aluum subducere tentamus medicamento aliquo humorem pestilentē respiciente, hoc aut aliud simile parari poterit.

R. specierū diamusci dul. diarrhodonis Abbatis, trium sandalorum an. drag. ij. ossis ex corde cerui, coralli rubri & albi, florum roris marini, rosarum damaschinarum, seminis ocymi, seminis citri, an. vnc. semis. rhabarbari electi drag. ij. cardui benedicti vnc. semis. fragmentorum ex quinque gemmis, & margaritarum an. drag. iij. seminis perforatæ & gariophyllatæ, cedoarię an. dra. j. ligni aloes, & spicæ nardi an. quart. j. croci drag. sem. ex quibus fiāt pulueres, & cū conserua violarum, buglosæ & borraginis an. vnc. vj. diaprunis laxatiui, & tripheræ Persicę an. vnc. j. fiat

138 De morbis malignis,

electuarium cum libra vna & semis. sacchari dissoluti in decocto scabiosæ, aut pentaphylli. Dosis est pondus duarum dragmarum in febribus ex æthereogeneis humoribus ortis: medicamentorum verò purgantium, rhabarbarique quantitatem addemus, dum magis ipsum subductiuum facere voluerimus.

Sed quia euenit die purgationis nihil, aut parum purgare ægrotantes, videndum est sequenti capite, an ex usu sit eo tempore frigida potum exhibere.

An in febribus malignis & pestilentibus frigida aqua potus sit ex usu die purgationis, cum medicamenti actio frustratur?
Cap. XXXIII.

2. de ratione victus in acutis, text. 12.
 Auicenn. fe. 1. 4. tract. 4. de curat. feb. pest.
 Mesues in canon. vniuers. theoremate. 3.
 Aetius serm. 3.

CVM Pharmaco sumpto, eum qui pestilenti, aut maligna febre est affectus, nihil purgare contingit, in dubium vertitur, expediatne frigida aqua potu vti, ptissanæ loco, quam Hippocrates & Galenus die purgationis exhibebant, & insulsi iuris, quod his temporibus ferè ab omnibus commendatur? In hac difficultate affirmatiuam partem tenere videntur Auicenna, Mesues & Aetius, quorum senten-

tentiam simpliciter & absolutè loquentiū probare non possum: ei tamen, addita sequenti animaduersione, libenter subscribam. Et ratio potissima quæ ad id faciendum potuit impellere, elicitur ex Galeno, qui expultricem facultatem respectu concoctricis minori calore gaudere ostendit, siccitate etiam minore, ad attracticem & retentricem facta comparatione. Cum ergo & medicamenti, & humoris ab eo tracti calor, qui in ventriculo die purgationis præest (præsertim si cum siccitate est coniunctus) excādescit. minus certè propellens facultas eo calore vtēs, excrementorum deiectioni erit apta: nam quo prædicta intemperie retentrix fortior euaserit, eo expultrix ad excernendum imbecillior efficietur tempore quo eius actio magis à nobis optari poterat: transactis enim quatuor, aut sex horis post medicamenti haustum, ipsius operationem subsequi erat necesse. Nam sicut dum vnaquæque naturalis facultas propriam seruat temperiem & robur, actiones inculpatae fiunt; sic nimia intemperie crescente, auferri, diminui, ac tandem aboleri contingit. Igitur si eo tempore frigida potum exhibeamus, cum curatio cōtrarijs fieri debeat, calorē & siccitatem nimiam remitemus, sitim sedabimus, humorum acrimoniam obtundemus, ipsos tādē

3. de causis
sympt. c. 3.

140 De morbis malignis,

ad intestina propellem⁹, fibris laxioribus redditis: quæ omnia perficiuntur à facultate ipsa naturali in pristinum statum reuerfa: nã quod prius præ languore & imbecillitate efficere non poterat, iam robore comparato perficit & absoluit, & prosperè ac feliciter purgatio subsequitur.

Aquæ quantitas nō est eadem omnibus perscribenda.

Quãtitas verò non est eadem omnibus perscribenda, sed fortioribus viribus existentibus, asuetis, & qui pharmacum calidius sumpserunt in febre maligna, maior: minor verò ijs qui leue admodum medicamentum subductiuum hauserunt in pestilenti. Nam si citò, tutò, & iucundè in his morbis, pestilētibus præcipuè, mederi debemus ægrotantibus; cùm ab exustis humoribus, & pharmaci calore sitis concitatur, & ventriculus æstuat, nullo alio auxilio citiùs & iucundiùs id assequemur, quàm frigida potu.

Tandem si Hippocrates & Galenus ptissanã die purgationis adeò commendabant, quæ ventriculo est aduersa, quanto securiùs simplicis aquæ haustum concedemus?

Quòd si instes, medicamenta illa ab Hippocrate & Galeno ægris exhibita, potentissima & venenosa natura constasse, cuius violentiæ reprimendæ gratia ptissanæ vsum inuenerunt; nostra verò alijs castigata & emendata esse, ac proinde aquæ potum non expostulare: id omnino

nega-

negamus. Tùm quia blanda & suauius medica-
menta Græcis cognita fuerunt. Tùm quia cùm
medicamentis magnis utebantur, alia illis per-
miscebant, quæ venenosam illorum qualitatem
emendare nata erant: vt ex eodem Galeno. 2. de
ratione victus constat. Non tamen indiscrimi-
natim hoc remedio vtendum est, sed videndum
quibus hoc præsidium possit esse aduersum, &
minimè propinandum: id enim restat discuti-
endum. Primò his, qui adeò medicamenti potum
auerfantur, vt purgationis die, quantunuis illo-
rum molestijs occurramus, innumeris premun-
tur accidentibus, quia licèt morbus eo tempore
hoc auxilium exposcere videatur, ab eo tamè ab-
stinendum est, ne indiuidualis naturæ repugnā-
tia ad medicamenta, propterquam praua illa e-
mergunt accidentia, aquæ vitio adscribatur.

Similiter in quibus viarum adest obstructio
& impedimentū, aut fæcibus sunt intestina ple-
na, aut expultrix sopita, egerve debilis, & aquæ
frigida infuetus, flatibus, aut morbis frigidis vē-
triculi, aut aliarum partium obnoxius: aut cùm
medicamentum exhibitum ita exiguam habue-
rit vim respectu humoris, vt ipsum allicere non
possit: his certè & similibus casibus alijs præsi-
dijs subuenire possumus. Languidis, & qui exi-
guo pollent ventriculi calore, ex vsu est galli-
naceum

7. libro de
Morbis po-
pularibus.

Impedimen-
ta aquæ die
purgatio-
nis.

142 Demorbis malignis,

naceum ius, non quidem insulsum, sed sale suffi-
ciēti permixto, dū medicamēti actio retardatur;
vt calore, & leui irritatione salis ad expellēdum
sit facultas propēsior. Suppositorijs verò, aut acri-
clystere vtemur, dum facultatem ad excernē-
dum irritare in animo est: & sic de alijs.

Reliquum est, cū ob intemperiem cali-
dam & siccam, & biliosorū humorum copiam,
ventriculus & intestina arescunt, siti premūtur
ægrī die purgationis, virtute existēte valida, po-
tū frigidæ esse ex vsu, maximè, si in tempus inci-
dat æstium, & dicta impedimenta absint.

Fen. 1. 4.
tract. 4. ca.
4.

In alijs verò diebus posse etiā tutò dari testa-
tur Auicēn. qui dū pestilentiū febriū curam in-
stituit, in hæc verba ait: *Et aqua frigida subito est in-
uatiua valde: pauca autem consequenter exhibita fortasse
caliditatem excitat.*

Thom. Por-
cel. lib. suo
de peste.

In peste etiam quæ Cæsaraugustanam ciuita-
tem infestauit, hoc maximo & generoso auxi-
lio innumeri liberi euaserūt à pestilētibus mor-
bis, quibus erant apprehēsi: eo enim potu com-
pescebatur oris ventriculi morsus, & anxietates,
& plura alia symptomata, quæ ex bile eruginosa
& vīta proueniebant, eamq; cū sitis erat inex-
hausta, liberaliùs porrigebant.

Traduntur medicamenta concoquētia & alterātia, quibus pestilentibus morbis succurrimus. Cap. XXIIII.

CVM Medicus morbum cognoscit pestilentem ex signis & notis illius proprijs, & vniuersalia auxilia aut fieri nequeunt, aut non sufficiunt, opus erit considerare, nunquid venenosa & pestilens morbi qualitas in putredine, humorumve vltione vigeat, vt an frigidis & humidis, an frigidis & siccis alterare sit necesse: qđ ex pulsibus, vrinis, linguæque calore dignoscet: lingua enim sicca & nigra ex fuliginib⁹ vltis talis reddit: humida & nigra, ex humore, aut vaporibus à materia putrida ortis. Igitur pro varia vniuscuiusque temperie, & morbi conditione, ijs aut alijs vtemur serapijs. Perperam prætereà faciunt nonnulli in omnibus malignis febribus acidis vtendo, non considerantes sæpenumerò his medicamentis neruosas partes vehementissimè molestari: maximè dum illę, aut cerebrum est affectum, vel sensu exquisito pollet ægrotans: aut si in fœminam incidat morbus, quæ vterinis affectibus est obnoxia: omnibus nanque istis infestissima sunt acida, vt quotidiana docēt experimenta. Sic Hippo. 3. de ratione victus: *Mulieribus*, ait, *longè magis quàm viris aduersatur acetum: nā vterū dolore afficit.* Et Galen. in com. reddēs rationē quare neruis sit aduersum, inquit,

*Taxantur
qui in omni
bus febrib⁹
pestilenti-
bus acidis
vtuntur.*

*Comm. 3.
text. 39.*

144 Demorbis malignis,

inquit, *Quia cum frigidi & exangues sunt, facile afficiuntur* : antecedente tamen textu melancholicis similiter interdicit. Circa quãtitatem verò, biliosis & sanguineis, aut quibus humores profundas corporis partes occupant, apocemata & potiones vberiores sunt concedendæ : secus faciemus, dũ cõiectura artificiosa cognouerimus humores primas venas occupare, naturalẽve calorem languidum esse, & humores cõtumaces.

*Apocematu
& serapio-
rum quãti-
tas quibus
adangeda.*

*Ex Gal. 7.
metho. vbi
docet auge-
re & minue-
re quantita-
tem respec-
tu partis.
Idem colli-
gitur ex 1.
de ration.
vict. com.
43.*

*Serapia di-
uersas cor-
poris par-
tes respiciẽ-
tia, vbi
hec, aut il-
la excreme-
ta generan-
tur.*

In calida intemperie ex usu erunt serapia, non solum refrigerantia, sed quæ vim habeant respiciendi partem illam in qua prauum illud excrementum generatur: nam dum pestilẽs febris cerebrum potiùs offēdit, sirupus violarum, aut rosarũ est ex usu: si asperã arteriã & pulmones, capilli Veneris & liquiritiæ: dũ hepar, eupatorium & cichorea, aut succus citri, vel limonũ: si cut cũ pituitosus infestat humor, ijs quę incindēdi, penetrandi, & exiccandi vi pollent, velut vtrunque oximel, oxalidisq; sirupus, cum saluiæ, betonicæ, melissæuè decocto. Melācholicus tãdē sirupo fumarix, borraginis, buglosæ, scurzonæ, & epithimi: mixtis verò eisdē vtimur, cũ cõplicati sunt affectus. Præter hæc sunt alia, quibus in his morbis vtimur.

An verò destillatitiæ aquæ alijs præferendæ sint, distinctione est opus: quædam enim sunt sim-

simplicia medicamenta, quorum virtutes & facultates in parte aquea potius fundantur, alia in ignea, terreave, aut aerea; aut in terrea & aquea simul: nam si (exēpli gratia) seorsum destillemus rosas, violas, & similia, inueniemus nonnulla alia magis odorem, saporemque extraxisse, resq; è quibus destillantur, omnibus accidentibus esse expoliatas. In alijs vtraque odorem seruant: tandem alia reperiuntur, in quibus ob facile resolutionem, neque in aqua, neque in eo quod remanet, virtus relinquitur, prout hoc aut illud elementum, vt diximus, prædominatur.

Igitur aquis ex herbis elixis vtemur, dum cōiectura & experientia assequemur, destillatitiā aquam odorem, aut saporem herbarum non extracturam: aut dum tam facile virtutem herbarum, aut florum resolui videmus, vt destillationis moram sustinere non possint: secus dum cōtrarium contingere sciamus.

Aliæ verò aquæ, quæ in ære, aut plumbo extrahuntur, ob permixtionem sulphuris, & argēti viui, qua omnia metalla, tanquam ex materia & forma, componuntur, suspicione non carēt; quantūuis ad aliquos peculiares Medicinæ vsus possint prodesse.

Aque destillata in plūbo & alijs instrumentis, aliquibus vsibus possunt esse proficua.

Hora autem propinandi serapia non semper eadem futura est: aliquando enim dum ex pro-

146 De morbis malignis,

*Serapiapost
sanguinis
missionem
sumenda.*

gressa febre remanet intus calor & æstus, & ad partes inferiores labitur; tunc opportunè serapia & apocemata præbentur: aut dum peculiaris alia adest indicatio. Si verò nihil obstat, in aurora exhibeantur. Quòd si sanguinis missio exercenda est, post ipsam sumantur, ut sic patentioribus vijs existentibus, undique illa possint permeare.

His prælibatis, opportunum iam est ad remedia medicinalia, quæ his morbis prodesse possunt deuenire. In quibus considerare debemus, (ut in præcautione diximus) quæ frigida, calida, aut vtraque qualitate prædita sunt. Inter omnia tamen, quæ in morbis pestilentibus frequentius solent nonnulli administrare, sunt quæ sudorem allicere possunt; præsertim cum ex contagiosis seminarijs pestilens morbus fit. Sed an id genus remedij sit reliquis præferendum, non est citra examen transigendum. Quod ut melius intelligatur, sequenti capite discutiendum proposuimus.

An sudorem prouocare liceat in pestilentium morborum curatione. Cap. XXV.

QUOD Magis ab his quæ sudorem mouere possunt, abstinere nos poterat, est antiquorum de hoc remedio silentium

in his morbis: nam cū diuersa auxilia, tam vniuersalia, quā particularia describant, huius solum remedij parum aut ferè nihil dixerunt. Ex quo nonnulli adeò ipsius vsum pertimescunt, vt libentiùs sanguinē mittant, expurgantib' per aluum & vrinam, vomitorijsque vtātur, quā sudorificis. Quod timoris genus ab eo emanasse existimandum est, quia viderunt & obseruarunt in multis constitutionibus pestilentibus sudore copioso exolutis viribus egros obiisse: nā quanto fortiùs calidum innatum extiterit, tātò minus sudori præbetur materia. Ob quam causam Diocles clarissimus Medicus, sudores omnes, vt refert Gale. in Aphor. præter naturam esse existimabat, *Quoniam omnibus quæ ad corpus attinent rectè administratis, & alimento à natura subactò, nunquam sensibilis humor per cutem excerneretur.* Valida enim existēte natura, superuacanea excrementa, aut per alias vias sensibilibiter, aut per insensibilem transpirationem excernit. Igitur cū sudor significet caloris naturalis debilitatem, præter naturam aduenire corpori autumant: sicque arte nullo modo esse prouocandum. Febres prætereà pestilētes fūdātur, vt plurimū, in materia inæquali, in bile scilicet vīta cū pituitæ, aut melācholiæ p̄mixtione: vt videre est in his qui carbunculosis tumoribus, glādulisq; pestilētibus sūt correpti:

Dioclis Medici oppinio de sudore.

148 Demorbis malignis,

at quæ sudorem prouocant, solùm euacuant ferrosam humiditatem sanguinis, non verò crassam & lentam, cui pestilens qualitas inhæret. Igitur cùm de causa morbum faciente nihil educat, non mirum si ab eorum usu recedant. Confirmatur id, quia quæ sudorem alliciunt, ex omnium autorum consensu calida & sicca sunt, tenuiumque partium, & ob id febribus omnibus, maximèque pestilentibus infestissima: nam ab eorum intemperie febre aucta, necessum est veneni vires ingrauescere. Præsertim quia in pestilentibus tumoribus, ibi inculcata materia, sudore non est educenda, sed aliâ longè diuersam curationem desiderat; fouetur enim materia tumorum ab humore qui in penitioribus corporis partibus continetur, quæ cùm ab externis dissita admodum sit, præter rem erit sudore illam extrahere.

Pro huius tamen dubij decisione notandum est, sæpenumerò in morbis pestilentibus, nullo existente antrace, aut tumore, sudorem conuenire, præsertim priùs sanguine misso, vel corpore leuiter purgato, si expediat: nam sudore oborto, solent à morbi malitia ægri immunes euadere: imò sine artis adminiculuo in pestilentibus febribus citra tumorem natura per hanc corporis regionem salubriter ægros iudicare solet: & si

præ debilitate id facere nequeat, iuuanda certè erit: sicuti in alijs euacuationibus, quæ subito in melius fiunt. Neque enim Dioclis ratio adducta in contrarium vera est, quòd sudor præter naturam sit, quia caloris arguat imbecillitatem cū potulenta materia, aut serum in extremis vasorū contētū, cutis raritate exire possit, optimè se habente calore natiuo, quantunvis insensibili trāspiratione non potuerit materiam illam resoluerè, quia raritas fuit impedimento. Igitur Dioclis ratio non conuincit. Imò quia serosa hæc substantia humorib⁹ permixta, potest multis modis affici, & naturæ affectiones impertiri: si febris ardor vigeat, non calidis & siccis præsidijs, vt probant rationes oppositæ, sed frigidis potiùs; vt aqua buglosæ, chondrillæ, cum lapide Bezoar, & nonnunquam frigida solùm aqua id assequi solemus: quod enim hæc frigida præsidia per sudorē tutò pestilētes febres mederi possint, præsertim dū sitis vehemēs ægros premit, & morbus in summo vigore est, docet Celsus, qui in harū Lib. 3. c. 7. febrium pestilentium curatione, vomitu & frigida potu utitur; sic enim ait: *Cum verò in summo incremento morbus est, utique non ante diem quartum magna siti antecedente, frigida aqua copiosè præstanda est, vt bibat etiam ultra satietatem: & cum iam venter & præcordia ultra modum repleta, satisq³ refrigerata sunt, vomere*

mere debet, &c. Falsò igitur supponit argumen-
tum, calidis & siccis solùm sudorem prouocari
posse: nam sudorificis calidis vtemur, cū humor
redūdās frigidus fuerit. ¶ Præter potiones varias
huicvsi proficuas, ars ipsa adinuenit alia multa,
vt frictiones, inunctiones, fomenta, & reliqua,
quæ idē facere possunt. Sicut enim dū vrinas mo-
uere tentam⁹, exhibem⁹ quæ verè diuretica sūt,
calida inquā tenuiū partiū, & vehemēter sicca:
nonnūquā verò ea quæ vrinæ præbent materiā,
aut nitrositate, aut vtroq; modo id efficiendo, sic
diuersis remedijs sudorem prouocare possum⁹.

Ex Gal. lib.
5. de simp.
med. facul-
tatibus: nā
ijs non solū
extenuatur
sāguis, & fū-
ditur, sed
crassiores
partes illi⁹
vniūtur, vt
quod sero-
sum est, à
renibus tra-
hatur.

Sed quod tumore existente in ala sub axilla,
aut in inguine cōueniat similiter sudor, non est
dubiū: nā multi pestilētes tumores habēt ort⁹ ex
tenuissimis, calidissimis, & feruētissimis humo-
rib⁹, qui reliquis sūt magis molesti & prauī, vehe-
mētiusq; infestāt; quo casu nō repugnat, quāuis
tumor ab internis partibus ortū duxisset, sudorē
prouocare, indicatione sūpta ab humore calido
& tenui, qui materiā illis tumorib⁹ præstare po-
terat: neq; tamē tumoris naturæ aduersabimur:
nā eo tēpore sudore aufertur, educiturq; antece-
dēs illius causa: qđ cōfirmat Auicēn. dicēs: *Sudor*
est bona crisi in agnitudinibus acutis & phlegmaticis, &
iterū speciebus apostematū timoroforum, & apostematibus
viscerū. Atqui nulla sūt apostemata magis veren-
da, quā quæ à pestilētibus oriuntur: in illis igitur
sudorem

Fen. 2. 1.
tra. 1. c. 60.

sudorē allicere poterim⁹, dūmodō in ipso rū vsu
 obseruemus, an febris remissa sit, aut intensa; aut
 citra febrē adsit ali⁹ pestilēs morb⁹, aut tumor:
 aut tandē si frigid⁹ & crassus sit humor, an tenuis,
 & summē calidus: ac deniq; si iuuenis, aut senex
 sit æger, vt potentioribus, aut remissiotibus su-
 dorificis vtamur. Ex his igitur liquet, quę obie-
 ctionib⁹ initio capitis positis possim⁹ respōdere.

*In ijs quę
 sudorē mo-
 uēt quę cō-
 sideranda.*

Supereſt iā nōnullas formulas perscribere, vt
 hoc auxilio securiūs vti possimus: nunc simpli-
 cia, nunc verò composita administrando.

Inter simplicia aristolochia vtraq; , chamędris,
 hypericō, bistorta, tormentilla, imperatoria, an-
 gelica, mellisophyllō, scabiosa, succus rutę, & cę-
 pę, buglosū, pentaphyllū, eupatoriū, betonica,
 cardus benedict⁹, scordeū, scorcionera, lapis be-
 zoar, ramēta monocerotis, terra Lemnia, & alia
 quę his dotib⁹ sūt prędita, ex Oriētalib⁹ & Occi-
 dētalib⁹ Indijs adsportata. Ex quibus aut pulue-
 res, aut decocta parari poterūt, diuersis morbis
 pestilētib⁹, aut partib⁹ affectis distinctis accōmo-
 dando: nā in thoracis affectib⁹ pētaphylli radix,
 in hepatis eupatoriū: sicut cū cordi magis subue-
 nire cupimus, iuuat lapis bezoar. Inter cōposita
 theriaca & mitridatum frequentissimē admini-
 strari solent: à nōnullis verò cōmendātur alia po-
 tentissima, ex euphorbio, & elleboro, carpobal-
 samo, & xilobalsamo parata: quib⁹ certē assentiri

*Anto. Char-
 thaginens.
 lib. 1.*

152 De morbis malignis,

non possum: nam vt optimè ait Celsus, parcius, & cum maiori cōsideratione in his morbis, magis quàm alijs incedendum est. Matthiolus laudat dragmam vnam theriacæ, cum decocto cardui sancti, aut tormentillæ: sed clementiora sunt quæ sequuntur.

R. summitatum cardui benedicti, scabiosæ, & pentaphylli, an. man. j. corticum citri drag. sem. Aqua fluuiali incoquatur ad tertias: & huius decocti calidi sex, aut octo vncias accipiat; quòd si febris æstuosa sit, & sitis vehemens, permiscere licebit sirupum ex succo borraginis, aut citri acido, vel scorcioneræ.

In quibus tamen pituitosus præualet humor, conficitur ex decocto cardui sancti, gentianæ, & mellisophylli: aut sic. R. visci quercini vnc. j. dictami albi vnc. sem. seminis & florū cardui sancti an. drag. j. Fiāt pulueres, quorum detur drag. j. cum decocto cardui sancti, aut diluti vini, si febris non adest.

Præstantissimum verò est quod sequitur, & tutum, quod recipit tormentillæ, dictami albi, sandalorum rubeorum, cornu cerui vsti, boli Orientalis an. drag. j. margaritarum, coralli albi & rubei, gentianæ, & aristolochiæ rotundæ, & cinnamomi an. drag. sem. Fiat puluis.

Dosis est à semidrag. vsque ad drag. j. in decocto

cto scordei, cardui benedicti, vino, aut aqua scurcioneræ, prout tempus fuerit, calidum, aut frigidum.

Interim verò ac sudat, non est somnus ægrotantibus permittendus, sed si vires labuntur, reparètur & recreètur: sin minus, naturæ totū relinquamus op^o: nisi cutis adeò densa sit, vt oleo aliquo laxante, aut frictionibus, antequam sudor prouocetur, rarefacienda sit.

Consideratio cū agri sudant habenda.

Præterito anno, quando magis hic morbus vagabatur, ad sudorem alliciendum Medicus quidam, qui horum morborum curationi intendebat, hoc præsidio ad sudorem prouocandum utebatur felicissimo euentu; qđ recipiebat Pulueris carlinæ, & cardui benedicti, & dictami Cretenfis ana. drag. ij. Pulueris lapidis bezoar & croci an. scrup. j. quorum dosis erat drag. j. cū decocto aliquo pentaphylli, aut scabiosæ.

Observatio

In peste illa Algheriæ sæuissima, quæ ex aeris pernicie proueniebat, nonnulli manè aut vesperè, paucò cibo sumpto, hoc utebantur vnguento, quo inguina, aut pubes inungebantur, sudorem enim proliciebat, aliquibus verò ventrem moueri contingebat.

R. fructus iuniperi p. j. abrotani, athanasia, saluia, cardi sancti, hyperici an. p. j. & sem. Fiat decoctio in vino odorato ad consumptionem

154 De morbis malignis,

vini malaxetur, addēdo myrrhæ, & thuris an. dra. duas. Castorei drag. j. Mercurij extincti ync. vnā affungia veteris. q. s. styr. liqui. vnciam semis. misc. & fiat vnguentum.

Nonnulli ante inunctionem decocto aliquo ad sudorem concitandum utebantur, sed citra Mercurium mihi magis placeret.

Si tamen indicationes sint quæ auxilia alia particularia expostulare videantur, aut parti alicui principi occurrere necessum sit pauca sequenti capite ponemus, quæ seorsum, aut serapijs permixta possint prodesse.

Ponuntur remedia aliqua morbis pestilentibus probata, ex his quæ intus sumuntur; & circa ea quæ extrinsecus applicantur, pauca subiunguntur. Cap. XXIIII.

SVNT Nonnulli, quorum vires adeo tenues & exiguæ sunt, vt non solum morbis pestilentibus, sed alijs quantunvis parvissimis & leuissimis exoluantur, quibus necesse est medicamentis suauissimis subuenire; & sic cum reliquis potionibus vti non possumus, parari debent electuaria, tabellæ, pulueres, aut destillationes, quæ suauiores, & gustui minùs molestæ fieri possint.

Tabellæ (exempli gratia) parari poterunt ex puluerib⁹ diamargaritonis frigidi, & diarrhodonis, an. drag. j. pulueris coralli rubri præparati, & dictami Cretensis, margaritarum & scordei an. drag. sem. cū aqua oxalidis & lib. j. & sem. sacchari fiant tabellæ: aut ex pulueribus electuarij de gemmis, aut diamargaritonis frigidi: aut electuaria ex cōseruis cordialibus cum puluere coralli rubri, margaritarum, & radicis angelicæ: quibus acida adiicies, si caloris adsit excessus. Summè etiam proficuum est electuarium de gemmis, aut puluis boli Armenicæ præparatæ eo modo quo in fine capitis dicemus.

Tabellæ
morbis pe-
stilentibus
proficua.

Destillationibus etiam vtendum est, & præter dicta in præseruatione, valet hæc quæ sequitur.

Supra cap.
16.

R. cardui sancti, pimpinellæ, betonicæ, verbenæ, scordei, acetosæ, melissæ, an. man. j. sandalorum alborum, ligni aloes, gétianæ, cedoariæ, an. drag. ij. Puluer. tormentillæ & carlinæ an. drag. j. succilimonum & pomorum an. vnc. iiij. theiacæ magnæ & Mithridati an. vnc. j. confectio- nis hyacintorum vnc. sem. Dissoluatur æquali portione vini odoriferi, & decocti scordei, & per integrum diem simul macerentur; postea in duplici vase destillentur. Huius aquæ sumatur pondus vnius vnciæ.

156 Demorbis malignis,

Si verò ad maiora remedia liceat peruenire, antidota in præseruatione posita mirum in modum iuuabunt.

In omnibus tamen compositis antidotis considerandum est, nunquid simplex aliquod medicamentum sit morbo aduersum; aut ob numerum & copiam ingredientium possit virtus labefactari: quo tempore ingredientia illa à compositione auferenda sunt, aut excessus illius medicamenti corrigi, aut emendari debet. Circa ea quæ exterius applicantur cordis regioni, cum oportet, hyeme, & homine frigido temperamento, vtendum est inunctionibus calidis, vt est oleum gariophyllorum, & naphæ, butyrum, aut theriaca, cum aqua melissæ, aut vino diluta.

Epithemata & cordialia medicamenta in corporibus actu affectis.

Vere autem cum succo pomorum, aqua rosarum, & puluere diamargaritonis frigidi epithemata tepida cordi applicentur, ne impediat prauis vaporibus exitus. In æstuosis tamen febribus inunctiones cum oleis, aut alijs medicamentis, quæ vnctuosam habent naturam, suspectæ sunt, quia facilè ab intenso calore inflammantur partes, & recalescunt.

Si verò natura in ægri vtilitatem expulsionis humorum incumbit, nullo modo epithemata aut inunctiones fiant.

Quòd si vapores pestilentes adorianur cerebrum,

brum, statim ei succurrendum est. Imò si calidi cerebri notæ sint, & febris incipiat acuta, & ex calidissimis orta humoribus, ægerque quanuis non deliret, sed præter consuetudinem plus iusto loquatur, antequàm caput magis incalescat, & potentię interne lædatur, & deprauetur, oxyrrhodinum est applicandum: eadem enim remedia debentur præcautioni, quæ & curationi; vt colligitur ex Hippoc. Poterit similiter cùm ex septi transuersi, aut aliarum partium cōsensu vapores eleuantur, iugulo oxyrrhodinū applicari: vt in transitu vapores, & calidæ exhalationes contemperentur. Et quanuis Galenus niue refrigerari iubeat in calidis cerebri affectibus, non tamen id faciendum est, cùm pestilentem qualitatem adiunctam habet calor: quæcunque enim impensè frigida exterius applicata nocent. Debent tamen frequentius mutari, quàm hodie nonnulli faciunt, quia ex nimia mora vires oxyrrhodini debilitantur. Hæc sunt quæ circa symptomata quæ frequentius occurrunt, dici possunt: nā si de omnibus seorsum futurus fuisset sermo, multum ab instituto fine transgrederemur.

De oxyrrhodinis.

6. de morb. vulg. com. 4. tex. 40.

Agēs de dolore capitis à causa calida.

Boli Armenicæ preparatio, præseruationi & curationi deserviens.

R. boli

158 De morbis malignis,

R. boli Armenicæ eam partem quam præparare volueris, & mittatur in aquam fontanam, & dum luto similis sit, aquæ quantitas augeatur, & agitetur. Tribus deinde horis trāfactis aqua proijciatur, & fumatur quod in superiore parte est: (nam quod fundum petit, arenosum, terreumq; existit) & postquā exiccātū fuerit, pars ea purior optimè teratur, & in vase vitreo cum aqua oxalidis, aut scurcionerę misceatur, addendo aquæ sextam partem vini albi, ita vt liquores bolū superemineant duos digitos, agiteturque statim, & dimittatur postea, donec pulvis locum inferiorem vasis petierit: tunc liquores extrahātur, & hæc ablutio octies aut decies fiet. Exccicetur deinde. Pulveris pōdus est drag. sem. hyeme in vino, si febris nō adest, aut cū oxalidis aqua, aut alio sirupo, dum ardor viget, & pectoris morbi non sunt, aut aliud impediat ex his quæ antea diximus.

De carbunculo, siue anthrace pestilenti, signis, præsignijs & curatione. Cap. XXV.

*Definitio
carbunculi.*

ANtequā de carbunculi natura agere agrediamur, operæpretium erit ab eius definitione initium sumere. Est enim exiguus tumor, pustulæve maligna, ab efferuescente

cente & mordaci materia. Ex multis verò locis Galeni nonnulli aliam definitionem eliciunt, dicentes, *Quòd sit vlcus citò crustam habens, cum multa partium circumstantium inflammatione, febres vehementes, & extrema pericula inferens.*

6 Apho. 45.
2. ad Glau.
1. cap.
14. Metho.
cap. 10.

Causæ externæ nonnunquam est aer versus calidum & humidum vergens, propter cōtinuas aquas, & sine vētis, aut illis Austrinis; vel cū in substantia corruptus est: aut alimentorū prauitas, in illis præsertim, qui vitiosis humoribus præditi sunt.

Externa
causa.

Internæ verò, aut vtraque bilis vsta, aut sanguis feruēs: anthracē tamē sequentibus notis dignoscemus. In affecta enim, aut passura parte pruritus & calor sentitur, quia materia irruēs calida est, & vaporibus impeditur exitus, statimq; videtur scara, aut pustula quædam nigra, vel cineritij coloris. Apparere autem prius scarā, vel pustulam, prouenit ex maiori, aut minori malignitate.

Internæ
causa.
2. ad Glau.

In cōstitutionibus nāque pestilētibus nonnūquam excrementorū vstione, si apparatus adest, scara prius visitur: sed in corporibus in quibus tāta pernicies humorū nō adest, neq; pestilens est cōstitutio, reperiūtur potius, apparentq; prius minutissimæ pustulæ, icorosis humiditatibus constantes, quæ ostendunt, non tam adustam

Dubium an
in anthra-
ce prius pu-
stula quàm
scara appa-
reat.

Galen. 14.
Meth. cap.
10. Incipit
plerunq; à
pustula, ali-
quando ve-
rò & sine
hac.

& pra-

& prauam illic contineri materiam. In principio ita exiguus est, vt grano milij assimiletur. Tenaciter parti hæret, sed breui temporis spatio prominet, & bubonis magnitudinem æmulatur: cum vehementi tamen dolore ex violenta partiũ mutatione à solutione continui facta ex humoribus affatim ibi ingruentibus, ex quorum miscella sicut illorum colores diuersi sunt, ex illis omnibus mixtus color & medius resultat, etsi initio ad rubrum magis, deinde ad viride, tandemque ad nigrum inclinet; vicina tamen liuent.

Ex bile quæ pallida est, rubro sanguine, & nigra melancholia, mixtus euadit color & medius.

Loco citato Method.

Diximus prætereà in definitione, febrem anthracem comitari: quod docet Gal. *Quod autem, ait, necessario febricitent qui ita sunt affecti, idq; non minus, imò magis quam illi, quibus erysipilata est phlegmone; id utique latere neminem potest.*

Consensus facultatis & instrumentorum consideratur.

Per arterias enim alteratione continui ex affecta parte communicatur malignus calor cordi, qui prauam febrem inducendo multis modis illud offendit: sicut quando per venas ori ventriculi vapor pessimus communicatur, cibos auersantur ægri, indeque malum cerebro illatum ob sextum neruorum par, cui istæ duæ partes suas affectiones communicant, contingere solent deliria, motus conuulsiui, & reliqua symptomata, quæ diuersa & multa solent apparere, præsertim

præsertim dum statim causæ magnitudine facultatibus impertiuntur instrumenta causam molestiam illis inferentem.

Enimuerò si ex febre carbunculus proueniat, an ex illius violentia potius febris consequatur, dubium est inter Autores. nam Gal. videtur insinuare carbunculis febrē succedere, vt illa verba supradicta significant: *Quòd autem necessario febricitent qui ita sunt affecti, &c.* At verò Auice. oppositum sentire videtur: sed febres ipsas prauas & pestilentes anthracem subsequi: nam cum de causis illius sermo esset, *Sunt, ait, male febres vehementis caliditatis perniciose, &c.*

Dubium, an febris ex carbunculo procedat, an è cōuerso.

Loco citato Method. Fen. 34. tract. 10. cap. 9.

Dubitationi tamen dicimus, vtrumque non esse perpetuum, quanuis in constitutionibus pestilentibus frequētius, & maiori ex parte febres carbunculū antecedant, & illarum prauitate internis partibus impulsis anthrax erumpit, nisi in idem tempus vtrumque incidat, ob fortitudinē causæ, & passi dispositionem: sed non rarò contingit, ob imbecillitatem alicuius partis, vel intēperiem, contactum, aut contagiosum fomitem, carbunculo apprehendi, postmodum febre illū comitante.

Dubitationis solutio.

Circa præsagium verò carbunculi deteriores sunt nigri, omniumque pessimi, nam maiorem à naturali statu recessum & mutationem arguunt.

Præsagium

162 De morbis malignis,

Quo minores sunt, deteriores aliquando censentur, quàm qui ampliorem locum occupant, & citiùs crescunt, reliquis tamen paribus; nam signum est facultatem expultricem ob insigne vitium debiliorem redditam fuisse; aut materie saltim inobedientiã ostendunt. Deterior etiã est qui nervosis partibus insidit.

*Observatio constitutio-
nis præteri-
ta.* Qui magis etiam propinqui sunt partibus nobilioribus, periculosiores sunt: minùs cùm ab eisdem distant. Obseruauimus in hac constitutione nonnullis ægris circa iugulum aut pectus apparuisse, quibus breuissimò temporis spatio mortis fuerunt causa. Prætereà quando febrem sequitur carbunculus, peius est: secus, cùm febris carbūculum: minorem enim internarum partium læsionem sic arguimus.

Rubicundiores tandem sunt securiores, inter hos verò citrini, aut cineritij coloris.

Carbunculus est malignus morbus.
Vide Celsū libro. 5. ubi docet nullum vitium peius carbūculo corpori accidere posse. Modò perueniendum est ad curatiuam methodum, supposita victus ratione (alimentis frigidis concoctu facilibus, vt sanguinis feruor tēperetur, humidis verò, aut siccis, prout à putredine aut vltione ortum duxerit anthrax) ad generosa auxilia & magna est deueniendum, cū magnus morbus existat, à sanguinisq; missione curatio inchoanda, si illam indicationes postulauerint. Quantitas tamen sanguinis extrahendi sumitur

mitur ex virtutis robore, causaq; efficiente mor-
bū, & corporis dispositione: nā in plethoricis,
quibus sanguinis copia adest, ad animi vsq; defe-
ctum eum audemus extrahere: in alijs verò par-
tita euacuatione. Perperam enim reprehendunt
aliqui Gal. qui 14. Metho. vsque ad animi deli-
quium, iubet venam secare: quod non indistin-
ctè faciendum iubet ipse, sed cū nihil possit
prohibere: *Neque illud obscurum, ait, sanguinis vacua-
tionem, quæ ad animi defectum vsque sit adhibita, magis
his etiam collaturam: nisi tamen aliud quidpiam ob-
stet ex his quæ venam incidi verent.* Nam qua ratione
obiit Crito, vt in Epidemijs constat, nisi copia
(vt diximus) humorum, natiuo partium calore
suffocato.

Ex illa tamen vena sanguis hauriendus est, *Ex qua par-
te sanguis
mittendus
sit.*
quæ cum parte affecta communionem & vici-
nitatem maiorem habeat, vt quàm citissimè sub-
ueniamus affectui. Nonnulli interim ac sanguis
extrahitur, applicant supra ipsum carbunculū
spongiam madefactam in decoctione saluæ, be-
tonicæ, & melissæ: alij verò cucurbitulam &
consimilia, ne euacuationis motu natura ab
incepto opere mittēdi ad partem humorem de-
sistat.

: Si verò mulier vterum gerat, scarificare iubēt
brachia, ne abortus sequatur, sanguine misso,

164 Demerbis malignis,

tumori que sanguisugas apponunt, vt virulenta extrahatur materia. Qua autem cautione id agendum sit, cap. de bubone pestilenti dicemus.

*Indicatio -
nes curati-
ua particu-
lares.*

Præterea sumpta indicatione ab ardore & tensione partis, & impetu fluentium humorum, conueniunt medicamenta, quæ vim obtineant temperandi incendium, corrigendi prauam humorum conditionem, & laxandi partes tensas, ac tãdem quæ quodammodò prouentum humorum compescant, dummodò tamen vim emplastricam non participant.

His omnibus satisfacit in principio hydreleũ cū scabiosæ decocto, aut theriaca; laxatur enim & rarefit cutis, spirant pestilentes halitus, & calor immodicus temperatur.

Quòd si indicatio mitigandi dolorem, aut cohibendi fluxum, negotium faceffit, ex usu est emplastrum ex folijs acetosæ, scabiosæ, consolidæ minoris, theriacæ, & ouorum vitellis, & radicibus pentaphylli.

Conficiunt etiam nonnulli aliud ex pomis granatis, aut ex arnaglossa, in circuitu carbunculi ponentes, vt temperetur inflammatio. Sed hæc medicamenta potius iuuant, cū carbunculi sunt depascentes. Debent quæ apponi fluxa omnino materia, de quibus nonnihil inferius dicemus: sed reliquis carbunculis emplastrum ex arnaglossa,

*Carbunculis
qui nō sunt
depascentes,
non conue-
niunt medi-
camēta cō-
tipantia.*

glossa, aut simile poni nō debet, ob repellēdi vī.

Illud verò quod in carbunculo crustosum apparet, scarificetur profundè, donec ad partē sensu præditam perueniamus, deinde muria aut lixiuo abluatur, partibusque scarificatis vnguentum Ægyptiacum, aut Andronij trocisci adhibeantur: & suppurationem, quantum fieri potest, prohibebimus. Pars enim phlegmone obfessa scarificāda non est, quia præter inflammationem dolore molestata, continui solutione vehementius concitaretur fluxio. Nonnulli in circuitu applicant aquam rosarum cum exigua acetipotione, & bolo Armenica, sed perperā faciunt; evitanda enim sunt quæcunque constipare possunt.

Partes solū liuidæ, aut nigra scarificandæ sunt.

Cuiandum est prætereà, vt scara extrahatur humectantibus modicè medicamētis, simul cū inhibentibus putredinem & malignitatem, vt sunt quæ cum æquali portione vnguenti Ægyptiaci & basiliconis parantur. Ad idē iuuat medicamentum ex corticibus radicū althææ recentis, passulis & ficubus siccis, cum oleo seminis lini, & luteis ouorum, vaccinoque butyro, croci momentum addentes.

Dempta crusta, vtendum est abstergentibus, si opus fuerit, vt faciunt succus scabiosæ, acetosæ, & apij an. vnc. j. Mellis communis vnc. ij. vitellorum

166 De morbis malignis,

*In quibus
carbūculis
possunt po-
ni repellen-
tia.
Andronij
trocisci.*

tell. ouo. num. ij. farinæ hordei q. s. fiat vng. Interim tamē ac his detergētib⁹ vtimur, ne rurſ⁹ noua venenosi humoris portio irruat, proximiorib⁹ partib⁹ nōnulli repellētia adhibent: imò & in ipso āthrace, dū in emūctorijs nō est, & ex feruēti materia cōstat. Andronij trocisci, quos in anthrace laudauimus, recipiūt balauft. drag. x. alū. scissilis vnc. 5. calcan. drag. xij. myrrhæ drag. 4. thuris, aristoloch. gallar. an. vn. j. salis arm. vnc. 5. ex maluatico vino construantur.

Sunt similiter nonnulla medicamenta, quæ tū abstergendi, tūm sarcotica vi prædita sunt: quæ conficiuntur ex succo absynthij & apij, singul. vnc. j. & semis. mellis rosacei vnc. iij. terebinthinæ clarissimæ vnc. j. Pul. myrrhæ electæ, sarcocolæ, sing. drag. j. farinæ hordei drag. iij. Pul. croci scrup. j. Conficiatur ex omnibus vnguentum, vel paretur ex sola hordei farina despumato melle, cum salis momento, & sarcocola.

Sed cū crassa & lenta aut putrida viget materia, sunt qui addunt vnguentum Apostolorū, & Ægyptiacum: quibus si non cedat, fortioribus abstergentibus vtuntur Chirurghi, addendo pulueres Ioannis Vigonis, & alios similes. Ad mundificandum similiter & incarnandum, attēperandumque, tale medicamentum solet parari; ex succo centaureæ cum pulueribus mastiches, thuris, & myrrhæ: aut simile vnguentum.

R. succi centaureæ, verbasci, scabiosæ, matris siluæ sing. vnc. j. olei mastychini, rosarum an. vnc. ij. & semiss. Bulliant in vnc. viij. vini albi optimi vsque ad vini & succi consumptionem: postea collentur: deinde adde resinæ pini, terebinthinæ abietinæ sing. vnc. j. Pul. thuris, mastyches, myrrhæ, aloes, an. drag. j. & semis. Igne lento fiat vnguentū: post coctionē ab igne separetur, & adde semin. granæ drag. j. croci gran. v.

Alia prætereà sunt medicamenta composita, quæ vim obtinēt cohibendi, ne venenosus humor carbūculi serpat; quia solēt in cōstitutionibus pestilētibus nimis dilatarī: & tūc præsidia quæ applicātur, debēt habere vires corrigendi putredinis excessū; quo casu desiderātur iucūda potius quā violēta: vt hoc, aut simile vnguentū.

*Remedia
carbūculis
depascenti-
bus profi-
cua.*

R. olei rosati completi, myrthillorum, an. vn. ij. Pulu. boli Armenicę Orientalis, & sanguinis draconis, an. vnc. sem. aceti optimi, & succi plantaginis quod sufficiat, misce, fiatque vnguentum molle igne lento, quo magis fieri possit, ne siccitatem maiorem, quàm par sit, medicamentum acquirat. Sed ea adhibita cautione, vt applicetur fluxa iam omnino materia, vt diximus: at verò quādo eo vsq; malū peruenerit, vt omnibus remedijs opportunè factis prodesse nō possimus, quia maligna qualitas in praua putredine humorū cōsistat, vt cohibeat, hoc casu arsenicū

168 De morbis malignis,

peculiariter subuenire existimant: illud quæ aut seorsum, aut cum sapone, cinere quercus, & æris flore, permiscent; cum mucilagine seminis lini, si ardor & calor viget. Aliud potentiale causticum sic paratur.

R. calcis viuæ lib. ij. aluminis rocchæ, cineris cribellati, an. lib. j. & sem. Bulliant in vase æneo, donec lapidescant, & mox in ampulla vitrea pone, & optimè obthuretur, superponendo tantillum cineris. His igitur, aut similibus, etsi violentis, est, cum expedit, vtendum: nã extremis morbis sunt extrema adhibenda auxilia.

Glandularum natura & usus in corporibus nostris exponitur: deinde de pestifero bubone agitur. Cap. XXVI.

CVM De glandulis toties hîc fuerit facta mentio, non abs re erit, quem vsum & commoditatem corporibus præstet, explicare: sciendum quæ est, illarum quasdã fulciendis, stabiliendisque vasis esse dicatas, similiter vt superuacua corporis aliqua excipiant; habent enim insitas virtutes, & à se ipsis gubernan-

Lib. artis tur, vt docet Gal. Quæ autem à se ipsis gubernantur, sunt cartilago, adenes, id est, glandula: ad quod neque venis, neruis, aut arterijs egent.

Alia

Alia sunt ad succos animanti vtilis generandos comparata, quæ potius glandosa corpora appellari possunt; conspicuaque habent vasa, & manifestas, propriasque actiones & usus: ut testes, renes; imò cerebrum ipsum glandosum dicitur: de quibus non loquemur modò, sed de primis. In qua acceptione definiri potest glandula, ut sit membrum simile, genitum ex semine, ad custodiã mēbrorum principaliũ.

Huius substantia rara est, & quo rarior, facilius recipit: & plures in diuersis corporis partibus reperiuntur, in quibus prauis tumores fieri solent, natura & curatione dissimiles, bubo pestilens, phygethlon, phyma, & alij ex Gallico humore geniti, &c. Modò tamen de pestilenti agemus bubone.

Bubo, siue gládula pestilēs, est tumor, per initia quidē oblōgus in vigore turbinat⁹, mucrone acutus, & immobilis, cū dolore altè gládulis infix⁹. Cū enim valētiores, præstantiores, q̃ partes ab humoribus quantitate, aut qualitate praua infestantibus irritantur, coguntur ad imbecilliores excrementa trudere, ut sunt adenosæ: aut fit cū humores sensim ibi procreantur, aut iuxta glandulas sunt: & talis propriè dicitur bubo; seu glandula pestilens.

Differt materia carbunculi, quia quæ bubo-

Phyma est gládula inflammatio ad suppuratiōē spectās.

Phygethlū erysipelas phlegmonodes, aut erysipilatodes phlegmone, glandula.

Ex 2. ad Glauc. cap.

1. Sunt enim bubo phyma, &c.

Definitio pestiferi bubonis.

Ambros. Pa. reus li. 21.

Auice. fen. 3. 4. tract.

1. cap. 18. de cura al-

thooin, siue de pestife-

ro bubone.

170 Demorbis malignis,

nem caufat, crafsior & vifcidior eſt; antrax verò, aut carbunculus, ex acriori, feruentiori q; materia conſtat; quantunuiſ omnes eandem poſſint habere materiam, ex maiori aut minori vſtione.

*Signa Bubo-
nis cum fe-
brem ſequi-
tur.*

Præſagium

Incipit frequenter cum dolore pungenti, & videtur neruus veluti contractus, aut conuulſus: ſed breui temporis ſpatio attollitur in maiorem tumorem. Et cum citra cauſam manifeſtã fiunt, & viſcerum inflammationes ſequuntur, febris maxima ægrum tenet, & acceſſiones ipſarum adſunt. Circa præſagium, inquit Paul. lib. 4. cap. 22. *Febribus ſuperuenientes qui plurima parte ex lue peſtilentiali ſolent incidere, deterrimi ſunt, ſive femora, ſive alas, aut cervicem inuaſerint.*

Prætereà ſi poſt eorum ortum rubentes ſint, citò in debitum tumorem attollantur, & mucro natus ſit, poſſumus meliùs de ipſis præſagire: è contra cum latentes, nigri; prauiffimi ſunt, & valde lethales.

Ex parte etiam loci qui ſub alis, aut pectore erumpunt, prauiffimi minus in inguinibus: ſed in ſuris lethales, ſaltim in hac conſtitutione.

*Bubonis cu-
ratio.*

Anteà verò quàm auxiliatrices manus imponamus, videndum primò eſt, an ſine ſanguinis miſſione, aut vllò alio remedio, inceptum naturæ motum iuuare poſſimus; cum nonnunquam

natura

natura existente valida & robusta, possit ad optatum finē perueniri: quo casu nullo erit opus magno auxilio, alexipharmacisve potionibus, aut euocantibus: nam si illis tunc utaris, corpore existēte, aut pleno, aut prauis succis referto, attracto humore venenoso plus quàm par sit, ad partem, suffocato calore gangrena subsequetur.

Si tamen ob debilitatem, aut quia expultrix facultas languida existat, opus inceptum absolueri non possit, arte, & Medici adminiculo erit opus, considerando humoris fluentis naturam: nam si cum crassa materia admixta fuerit sanguinis, aut bilis portio, non erit profectò tutum eisdem euocantibus & calefacientibus andinis uti, ac si ex terrestrioribus & frigidioribus humoribus fuisset concitatus. Igitur cū incipit pestilens bubo, febris viget, pigrèq; natura ad partem affectam excrementum transmittit, constantibus viribus, sanguis extrahendus est; ex talo dextro, si in inguine dextro apparuerit, quanuis plenitudo adesset; contra nonnullos Arabes, qui ad ipsam deponendam, ex opposito pede venā secare præcipiunt: nam semper ex correspondēte, vicinioreque parte faciēda est, sicut in anthrace diximus.

Ex qua parte sanguis mittendus sit.

Contingit etiam nonnunquam, duos tumo-

res pestilentes simul apparere in diuersis partibus corporis; alterum in collo, alterum verò in inguine: quo casu, si ferant vires, ex brachio & crure eodè tēpore exiguas euacuationes faciūt, aut interim quòd ex vna parte sanguis mittitur, alteri cucurbitulam affigunt. Cùm verò ægro- tantis vires admodùm debiles sunt, loco san- guinis missionis scarificationes vtilēs erūt. Si ne- q; has valeat æger tolerare, cucurbitulis tentabi- mus, quoad fieri possit, peccātem humorem ex trahere, quas collo, aut scapulis affigemus, si re- tro aures bubo apparuerit: si sub axillis, propin- quiori parti, &c.

*Dubium, an
in glādulis
pestilētibus
liceat pur-
gatione ali-
quando vti.*

Dubitant tamen nonnulli, an aliquando pos- sit inchoari curatio à leui purgatione, vel quia ex cibis pessimis initium sumpserit bubo, aut quia cruditates primas vias actu molestant, aut quia natura cœperit deponere excrementa per aluum.

*Lib. 3. c. 7.
Quomodo
pestilētes fe-
bres curari
debeant.*

Nihilominus tamen in tam exitiali morbo statim prouidendum est, quàm citissimè ei oc- currendo. Nam quo celerius, inquit Celsus, eius- modi tempestates corripimus, eo maturius auxilia, etiam cū quadam temeritate rapienda sunt.

Vnde cùm vrgentiori sit occurrendū, statim venam secabimus, posthabita minori indicatio- ne cruditatum.

Si verò ætas puerilis prohibeat sanguinis missionem, leuioribus auxilijs vtemur, inunctionibus, fomentis, & alexipharmacis potionibus: quia, vt loco citato ait Celsus, *In pueris non facile sanguinem mittere oportet, aut ducere aluum, &c.*

Verùm cum neque ad exiguam euacuationem per maiores venas datur locus, alijs certè instrumentis & auxilijs supplebimus, scarificatione, aut hirudinibus. Sed præcipiendum est, vt quo tempore id efficiunt, consideretur ægri dispositio, quomodò scilicet ferat illud remedium: nam, cum non sunt optimè expurgatæ, & præparatæ, prius solent exugere tenuem sanguinem, crassiori & deteriore relicto: quo casu cessandum est à tali remedio: varios enim trahendi & euacuandi modos notauit Gal. 13. Met. *Vacuant, inquit, tum calefacientia omnia, tum quæ citra calefactionem vehementer trahunt, veluti & cucurbitula, & cava cornua quedam, quæ cucurbitularum vicem gerunt. Sunt autem & qui ore suo virus extrahant, &c.*

*Purgantur
hirundines
in aqua pura
cum saccharo, aut
scabiosa de
stillata, per
aliquot dies
in vase vitreo reposita.*

Præter quem alium trahendi modum ars inuenit, cum non exigua ægrotantium vtilitate, quod fit gallo, podice depilato, saleque exiguo insperfo, vt irritationem prouocet, qui pestifero tumori applicatus, suctu quodam venenum ad se trahit. Idem fit pullis, aut columbis, non hoc modo, sed per medium disse-

dissectis, & inter Arabes omnes Nicolus Flor-
tinus hunc vtendi modum docet: *Et cura eius pos-*
generalem curam, ait, est, vt trahatur materia ad extra, &
ad locum ipsius apostematis cum ventosis cum scarifica-
tione, & sine scarificatione, & super locū apponantur sara-
guisuga, & superponatur illico gallus, vel columbus scissu-
per medium, & detineatur super locum per mediam horā:
deinde amoueatur, & alius illico superimponatur, & sic
pluries fiet.

Cū ad partem tractus iam fuerit humor,
quia resolui, aut in pus conuerti debet, confide-
randum est ad quod magis natura inclinet, vt eā
Chirurgus sequatur. Quòd si dubia & ambigua
signa adsint, ex æquis partibus diachilonis maio-
ris, & vnguenti basiliconis, dimidia verò olei li-
liorum, simul mixtis, & igni lento liquefactis, bu-
boni parum istius vnguenti linteo extenso ap-
ponatur, & breui téporis spatio cognoscet Chi-
rurgus, num magis resolutionem, quàm suppu-
rationem moliatur, motumque illum sequi te-
netur, atque iuuare. Si resolutionem, oleo cha-
momilæ, liliorum & lumbricorum tumor inun-
gatur, aut eisdem oleis assungia gallinæ addita;
& ceræ quod sit satis, vnguentum fiat. Quòd si
fortè contingat, partes tenuiores resolui, crassio-
ribus intus remanentibus, scyrrhi formā inducē-
tibus, curari debet veluti alij tumores scyrrhosi.

Quod si suppurationē moliatur, iuuabit emplastrum, quod cōmuniter fit ex radicibus maluæ, althææ, cum assungia porcina sine sale, ficibus coctis, theriaca, hordei que farina, vitellis ouorum, & cæpa assa: quod applicari debet parti, mutari que sex horis transactis. Quolibet verò signo suppurationis existente, cauterio actuali aperiatur: nam quod tuto hoc præsidio uti possimus, multo que magis quam potenciali, inferius videbimus. Vlcus verò deinde detergentibus, reliquis que indicationibus mederi debet.

Neotericus quidam in quadam constitutione pestilenti hac methodo & via incedebat. Postea quā cauterio actuali vsus fuerat, scara facta, specillo pluribus locis partē illam exquisitam scindebat, ut præberet pestilentibus vaporibus exitum, & ut citius scara recederet, eam butyro inungebat, aut oleo amygdalino, assungia ve porcina: quod si nec id proderat, utebatur emplastro branchæ ursinæ, radicis althææ cōtusæ & expurgatæ, ac maluæ, & cum folijs caulium parti superimponebat, donec scara auferri videbatur, ac tandem vlcus suis proprijs indicationibus curabat.

Linthea tamen, & reliqua quæ ex vlceribus tumorum pestilentium extrahuntur, iterum poni non debent, neque pro foribus deijci, sed vel cōburenda

176 De morbis malignis,

Historia pe-
stis Lugdu-
nensis.

burenda sunt, vel sepelienda: nam ex hac causa multa incommoda sequi possent: ut accidit in peste illa, quæ Lugduni successit anno 1565. nam quibus cura sepeliendi corpora data erat, linteis his sanie ulcerum apostematū permixtis parietes domorum noctu inungebant, ut illarum domini manè conspicientes, illas defererent, & tūtò ipsi eas possent inuadere & deprædari; ideò iure optimo cautum est, ut peste vagante, eius ministerio deseruientibus solis non liceret è Xenodochio egredi, sed comitatibus aliquibus notis & probatis ministris.

An in curatione tumorum, seu glandularum pestilentium cauterium actuale tutum sit remedium. Cap. XXIX.

Prima sect.
Prob. 32.

SOLENT De actuali cauterio nonnulli dubitare, an tutius sit potentiali uti: in his tumoribus præsertim qui sub axilla erumpere solent: nam Aristoteles, Philosophorū facile Princeps, qui etiam Medicinæ arcana penetrauit, id genus remedij negat, ignis videlicet usum: quæres enim quæ sint illa quæ secunda, vrendave sint, aut medicamentis curanda, respondet, *An quæ in ala, aut inguine abscesserunt, medicamentis curanda potius: quod ratione probari posset:*
nam

nam cauterium actuale robur præbet parti, eam
 que disponit, quominus recipiat excrementa a-
 liunde transmissa, sed tota vis curationis in his
 tumoribus est, ut per eas partes alliciatur & edu-
 catur virulenta materia, quæ in corpore præst:
 præter rem igitur erit, uti eo auxilio, quo partes
 roboratæ prava illa excrementa suscipere sint
 minus apta. Constat suppositum ex Avicenna. qui
 de cauterio loquens ait: *Est utile ad confortandum*
membrum, cuius complexionem volumus rectificare.

Fen. 4. lib.
 1. doct. 5. 6
 29.

Accedit, quod cum confertim ab eo altere-
 tur natura, ignis operatione, necessum est viriū
 & spirituum iacturam subsequi.

Pro huius dubij solutione scire cōuenit, actua-
 le cauterium multas utilitates corpori impartiri,
 cum eius sese offert occasio, quæ simul ex eo re-
 sultant: nam inhibet putredinem, excrementa
 prava absorbit, & virtutes naturales partis, abla-
 tione causæ eas molestantis, firmat & roborat, &
 ne vlcus sepat, prohibet. Ob id. Avicenna. *Cauteri-*
zatio, inquit, est valde utilis, iuvans, ne corruptio
spargatur. Sed quamvis his dotibus præditum
 sit, eo tamen utendum non est, si alia mitiora au-
 xilia, ac remedia ægris profutura existimemus.
 Quod si ex cauterij administratione sequi pos-
 sint aliqua incommoda, ut probare videntur ra-
 tiones & opposita argumenta, dum speratur

*Cauterij ac-
 tualis uti-
 litates.*

*Loco supra
 citato.*

maior utilitas, non est illius usus formidandus:
& sic est intelligenda Aristotelis sententia.

Accedit, quod sicut quædam partes corporis, ob earum dignitatem, neque vitionem, sectionem, aut medicamentorum vehementiam sustinent, sed tutissima desiderant remedia: ita ad nosæ cum ignobiliores sint, & ob humiditatem ad malignas putrescentias expositæ, tutius vri & secari queunt, tumore existente prauæ naturæ:

*Indicatio à
partis dig-
nitate sum-
pta quam
vim habeat
circa reme-
dia.*

neque tamen ignis operatione impediatur vene-
nosæ materiæ exitus: quinimò roborata natura,
quæ humorum putredine, aut corruptione erat
prius debilis facta, expulsiōi redditur aptior,
& vires quæ eo tempore prosterni videntur, sta-
tim cibo leui, potu, aut odore reparantur: quæ
non ita commodè succedunt, si cauterijs po-
tentialibus idem opus efficeremus: nam tardiùs
operantur, & ob moram magis debilitant: fe-
brem insuper & vigiliam augent: etsi nonnun-
quam, ægro molestè ferente, exhorrenteque actua-
le cauterium, aut alijs de causis eis vtimur, sed op-
timè correctis, & emendatis alijs, quæ ex pro-
pria natura corrigere valeant ingredientium ma-
lignitatem.

*Cauterium
actuale de-
bet prefer-
ri potètia-
li.*

Nunquid

Nunquid vesicantia medicamenta in pestilentium tumorum curatione sint tuta, examinatur. Cap. XXX.

Medicamentorum vesicantium usus magnas inter Medicos, variè & diuersimodè sentientes, in hac epidemia controuersias excitauit. Omisissis tamen aliorum placitis, meam hac de re sententiam dicturus, quarundam literarum exemplum ad dominum ac focerum meum colendissimum, Doctorem Sammartin de Ribera, Toletum à me transmissarum, huic capiti inferere non grauabor, quibus nostrum de hisce præsijs iudicium apparebit.

Epistola de vesicantibus medicamentis.

¶ Cum superioribus diebus, cū dilectissimo fratre meo Angelo Bocaangelino, tuo, ac parentis nostri charissimi iucundissimo cōspectu fruēdi gratia, Toletū profectus es, memini, nos certa quadā die, voluptatis capiēdæ causa rure cōfabulātes, in vesicantiū medicamentorū sermonē incidisse, & post longam inter nos habitam disputationem, me tandem fuisse pollicitum, Matritum, ac domum reuersum, quid de illorum usu, vi & efficacia sentirem, tibi rescripturum. Vt ergo datam fidem liberem, meam de his medicamentis sententiam libenter exponam:

argumenta quæ eorum vsum impedire possēt adducendo: deinde quæ considerationem propriam requirunt tractando, ac tandem obiectionibus positis satisfaciendo, sic enim veritas magis clucescet.

Primò si aliquibus affectibus cōuenire viderētur, maximè cutaneis: quia euacuatio fieri debet per conferentem regionem: nullum tamen auxilium videtur posse humores cutaneos præstantiùs euacuare, quàm vesicatorium, cùm ab ipsa parte educat, extrahatque humorem: sed in hoc casu non competit; vt cōstat ex Galeno. 1. de cōpos. pharm. per locos, cap. 2. In affectibus enim cutaneis, vt in alopetia & ophasi, admonet, ne cutis vltra quàm conueniat, incalescat, & exulceretur, pharmacorum fortium admotione. *Præ omnibus verò animadvertere oportet, ne in fortium pharmacorum admotione cutis vltra quàm conuenit, inualescat, &c.* Igitur si in his morbis citra febrem timet Gale. cutis exustionem à violento medicamento factam, multo magis in febribus pestilētibus, vbi calor præter naturam viget, & est deterioris cōditionis. Sed dices, hæc medicamēta frigidis & crassis humoribus, qui rebellē habēt naturam, & non cedunt alijs medicamentis, vtilia esse, ne sua malignitate & mora, præter crassitiē, quam habent, lædant: quibus obsistunt vesicantia,

tia, reuellendo ne fluât, ad externas partes ipsos
alliciendo, & quæ partem obsident euacuando:
hoc tamen verum non viderut, quia humores fri-
gidi, sunt reuulsioni inepti, & melius medebi-
mur attenuantibus & concoquentibus vtendo,
quàm irritantibus. Et confirmatur, quia aut re-
uulsione illa facta, per vesicatoria tentamus ma-
lignos & crassos humores trahere à partibus su-
pernis ad infernas: vt cùm humor est in ingui-
ne, & paullò inferiùs applicatur vesicatorium:
vel à partibus internis ad externas: vt cùm glan-
dulæ paruiſsimæ sunt, & tactum effugiunt, in ip-
somet loco affecto affigitur medicamentum. In
primo casu non expedit eis vti, quia crassis &
crudis humoribus naturalis est motus deorsum,
ad quem grauitas eorum inclinatur: non enim ti-
mere debemus, frigidos humores, vt sunt pitui-
ta & melancholia, dum pestilentem qualitatem
fortiuntur, sursum repere. Neque in secundo ca-
su tutò applicabimus vesicantia, si Galeno credi-
mus, qui interdicit, motum acriorum & mordē-
tium humorum, qui cutem molestant, ad inter-
na reuocare, neq; crudorū & frigidorū, qui in
visceribus sunt, extra ducere: inquit enim: *Caue-
re in talibus satius est utrūque reuulsum, & foras crudorū, &
intro mordacium.* Accedit, quòd vesicantia solūm
partes serosiores euacuare poterūt, crassioribus
intus

4. de tuen.
vale. ca. 6.

182 Demorbis malignis,

intus remanentibus. ¶ Quod confirmari potest, nam cum duæ qualitates eiusdem naturæ copulantur, altera intendit aliam. Vesicantia verò calorem habent malignum, & nostræ naturæ aduersum: ergo cum applicantur inguinibus, aut alijs partibus corporis, alteratione continui ab utroque maligno calore facta, cor vehementissimam patietur noxam ab intensione vesicantium.

Accedit, quòd in his morbis adest maxima putredo, cui aduersatur coctio: hæc tamen quietè fieri debet. Vesicantia verò medicamenta motu & agitatione coctionem interturbant: igitur sicut existentibus crudis humoribus non conuenit motus, quia cruda non sunt mouenda, minus conuenient humoribus iam coctis, & deuictis, & ex consequenti nunquam illorum vsus erit tutus.

Vltimò, dolor & vigilia sunt ex his quæ magis prosternunt & debilitant vires: vsus tamen vesicantium somnum impedit, quo naturæ opera meliùs exercètur, & propter dolorè, virium exolutio, syncope, & multa alia symptomata emergunt, motis prauis & pestilentibus exhalationibus cor & cerebrum adorientibus. Igitur reformidanda sunt, & quiescere potius expe-

expedit. Sed ut certa ab incertis separemus, sciendum primò est, apud grauissimos autores vesicantia medicamenta experta fuisse cum magna egrorum utilitate; sed idem in hoc quod in reliquis remedijs cōtingit, quæ si cognita natura egræ, & morbi specie, debita occasione applicentur, mirū in modū iuuare solent: secus his ignoratis: vnde non immeritò Galen. iubet ante remedium applicationem, speciem & differētiā affectionis, illius etiam causam indagare: hoc enim auxiliū neque pueris, nec senibus, neque habentibus impedimēta, de quibus inferius agemus, conducit: nam vigilia, & dolor, quæ ab eo concitantur, sunt eis infestissima: blandius enim & mitius sunt tractanda hæc corpora.

Aduertendum præterea est, quòd sicut euenit, idem pharmacū purgans ob diuersam eius naturā, aut permissionem, potentissimè trahere, vel clementer, aut medio modo: ita quædam sunt medicamenta, de quibus loquimur, potenter trahentia, quæ ob causticam & igneam vim, qua pollent, non solum conuocant humores, & bullas potenter excitant, sed vlcera praua efficere scimus: quibus vtitur aliquando Galen. in curatione alopetiæ: nam quamuis timens magnæ eorum calefactionem, quam cuti communicare possunt, alijs permiscet mitioribus medicamentis,

Quæ consideranda sunt ad hæc remedia exhibenda.

2. De cōpos. phar. secundum locos.

tis, sed violenta semper remanent: verum quia in illis affectibus vires celeriter neque resoluantur, aut debilitentur, tutius administrantur: attamen vesicantia, quia ad eas respiciunt, permisceri & corrigi magis debent: unde superficialius trahunt: quare minori quantitate, & correctâ, proficua sunt. humoribus conuocandis, & tumoribus pestilentibus curandis.

Hoc supposito, quæ potenter trahunt, sunt cantharides, arsenicum, titimalilac: sicuti ex accidenti fermentum & stercora aliqua. Inter hæc medium tenet piper, alliū, cæpa, quibus opoponax, amoniacumq; à nonnullis permiscetur cum aceto, oximelle, fellibus ve animalium, iuxta hanc, aut illam indicationem.

Nōnulli Chirurgi præterito hoc anno in ægris, qui his tumoribus pestilentibus corripiebantur, utebantur vesicanti, quod parabant ex æquis partibus pulueris cantharidarum, synapi, & auripigmenti, cum fermento permixtis, & caricarum siccarum mucilagine, superimposito statim emplastro diaquilonis, & amoniaci. Verum tamen hoc quod sequitur, tutius est, & maximè à multis probatur.

R. rutæ viridis manip. i. fermenti acidi sine cortice, & piperis, singulorum semiunciam: salis in puluerem reducti dragmam. i. & semiss. caricarum

carum nig. num. 4. puluer. ameos dragmam
femis. pistentur omnia ad formam emplastri re-
ducta, bis in die parti applicata. Vel paretur ex
semine ameos, oleo, sapone, & cantharidibus sa-
liua permixtis.

Semper enim dum cantharidibus utimur, se-
men ameos illis permisceatur, quia est propriū
illarū correctiuū, ut perhibēt viri grauiissimi an-
tiqui & nostræ ætatis. Omitto, breuitatis gratia,
plures alias formulas vesicantiū: nam vnusquisq;
poterit eas parare pro subiecti & tēporis diuersi-
tate, & ut magis reuellere, aut deriuare tentat:
verū quia multis videtur difficile vesicantia
posse reuellere, ut vnum etiam ex argumentis
initio positis probare nitebatur; quomodò id fie-
ri possit, videamus. Reuulsionum profecto etsi
aliquæ differentia sint, iuxta corporis diuersas
dimensiones: omnes tamen in hoc conueniūt,
idque habent commune, ut in contrarium locū
humores transferendi sint, illius ad quem fluere
incipiebant, ut sursum tendentibus, sit ad infe-
riora reuellendum; intro fluētibus, foras; si à dex-
tris, ad finitrum, & si retrorsum abeunt, antror-
sum; & è conuerso. Sed huic vsui multa prodes-
se possunt, præter euacuationes maiores, quæ va-
forum communitate fiunt: sicut frictions do-
rificæ, cucurbitulæ, balnea, medicamēta acria:

*Semen ameos
correctiuū
propriū can-
tharidarū.*

*Dubium au-
tem vesicantia
reuellē diui-
pradita
sint.*

4. de sanit. & sic Gal. pluribus locis, præsertim capite citato
tuen. ca. 6. inquit : *Caterum ad caput & viscera humorum delatio-*
nes acria medicamenta pectori imposita reuellent. Igitur
Vnctio cale- *cum vi medicamentorum vesicantium concite*
faciens, bal- *tur dolor, & maior cōmunicetur calor, quæ duo*
nea, & fo- *potētius alijs reuellere possunt, huic vsui profi-*
mēta; & in- *cua esse, non est negandum.*
ter passio-
nes animi
iracundia,
sunt quæ fo-
ras faciunt
ferri humo-
res.

Li. 7. c. 19.

Paulus similiter brachijs & cruribus in princi-
pio lethargi vitur medicamento sinapi confe-
cto, distantioribus partibus applicato, vt versus
inferiora humor trahatur: sic enim ait: *In acutis*
morbis, vt pote lethargo, profunda in somnum delatione (ca-
taphora dicitur) & catocho, sinapi inducitur, per initia qui-
dē cruribus: vbi verò materia radices egerit, capiti. Qua-
re non repugnat idem exequi vesicantibus, cū
reuellere est opus.

Vesicantia
derivationi
esse profi-
cua proba-
tur.

Derivationi esse proficua similiter non est du-
bium, nam si reuulsioni, vt nuper visum est, sunt
efficacia, minori quantitate, & alijs permixta de-
riuare valebunt, nam id quod potuit ex alto cor-
pore ad partes distantes humorem trahere, vale-
bit multo melius ad viciniora: & sic diuersis locis
poni solent, prout hoc aut illud magis tentamus
efficere.

Cui parti
sunt appli-
canda vesti-
cantia.

Ex hoc constat, falsò nōnullos existimasse sem-
per vesicantia applicanda esse infra tumorem, vt
si in collo, paullo ab eo inferi⁹: sicut si in ala, in par-
te

re interna humeri, id enim nō semper eodē modo esse faciendum cōstat: nāsi contigerit adenosas partes exiguo calore esse præditas, humorem quē pestilentem crassum & tenacem, non erit inconueniens eidem parti hoc medicamentum applicare, eo quē magis, si incipit euanescere, nā calore & siccitate, qua partes adenosæ tūc egēt, & dolore concitato trahetur: dum tamen diuertere magis cupimus, duobus digitis infra tumorem, expultrix concitetur, aut tandem distantioribus, cū magis reuulsioni incumbimus, iuxta varietatem & differentiam symptomatum emergentium.

Sed licet hæc quæ dicta sunt, rationi videantur cōsentanea, ij quibus in animo fuerit, nostrū placitum subuertere, dicēt, sinapismum ideō in prædictis morbis concedi à Paulo, atque ab alijs autoribus, quia multo remissiùs quàm vesicantia operatur. Prætereà pigris naturis, morbisque longis, & à frigida materia, concedi, non pestilentibus & calidis, de quibus hic agimus; quod probare possunt ex eodem Paulo dicente, *Porro qui ita frigori patuerunt, ut vix vlllo modo queant incallescere, his crura sinapi obliniuntur.*

Quibus nō conueniunt vesicantia.

Li. 7. 6. 19.

Quod autem calidis affectibus deneget, sequentia verba illius ostendunt, vbi non solum

188 De morbis malignis,

Paul. eod.
loco.

ad id resp. cit, sed ad alia plura, quæ hoc remediū renuere videntur, *In his autem, qui continua febre laborant, ulcusq; habent, tum in cartilaginosis, tum locis ex carnibus, vitari debet sinapismus, nam partes carnibus vacuæ si obducantur sinapi, vruntur, interim etiam nigrescunt.*

Vesicantiū
vsum impe-
dientia.

Ex quibus verbis cōstat, cū pestilentes morbi maiori ex parte continuam habeant febrem, eamq; mali moris, & quæ breui temporis spatio finitur, eoq; tempore vires ocysimè resoluatur, esse illis infestissima, multoq; magis si forsan accidat, biliosum hominē, aut natura calidū & siccum, aut æstiuo tempore, tali morbo esse affectum.

Cōditiones
ad hoc vt ve-
sicantia po-
nantur.

Veruntamen prædictæ obiectiones non habent vim debellandi nostram opinionem: nam in his casibus propter dicta incommoda, vesicantia apponenda non dicimus: sed cū inuadit tumor pestilēs hominem mediocriter carnosum, neque exquisitissimo sensu præditum, qui cum humoribus calidis frigidorum & crassorum habet miscellam, & cum hoc reliqua remedia vniuersalia & particularia non videantur prodesse. Quātum verò ad febrem spectat, si cū siccitate nimia coniuncta nō sit, si aliæ indicationes potentiores adsint, quæ hoc auxilium exposcunt, non ab eo est abstinendum. nam etiam

Gal. in phrenetidis curatione, cū expedit, calidis
 præsijs utitur: & qđ magis est, Paulus in cura-
 tione melancholiæ hypocondriacæ, postquàm
 usus est pluribus auxilijs, subdit: *Porro adhibita cu-
 rationi diligentia, neq; sinapi obliuiscere, sed acribus smeg-
 matis & dropacibus super dorsum ventremq; uti conuenit.*
 Vnde si Paulus in ventre his acribus utitur me-
 dicamentis, materia existente calida, neque ti-
 met illorum irritationem; quanto tutius glādu-
 lis & tumoribus pestilentibus, qui in adenos-
 is & ignobilioribus partibus sunt, adhiberi pote-
 runt? præsertim cū sciamus euacuatione illius
 materiæ naturam meliùs habituram, quam alte-
 ratione ab illa facta, per se illis lædi possit: sicut
 enim commorsis ab animalibus venenosis, dū
 reliqua remedia attrahentia non videntur suffi-
 cere, cauterijs, & his quæ scharam efficiūt, utitur
 Gal. idē in pestilentibus facere poterūt vesicato-
 ria correctā & emendata: quod autem verum
 hoc sit, constat ex 13. metho. *Huc, inquit, pertinet
 & cauterium, & medicamenta quæ cauterijs similiter scha-
 ram efficiunt, atque hæc omnia totam eius quod infestat
 substantiam exinaniunt.*

14. Metho.

Lib. 3. c. 21

*Eadem cu-
 ratio debe-
 tur glandu-
 lis pestilen-
 tibus, ac cō-
 morsis ab
 animalibus
 venenosis.*

Cap. 6.

Tandem inter tumores ex feruentissimis hu-
 moribus ortos carbunculi connumerantur: sed
 Galenus in illis non reuit usum calidorum me-
 dicamentorū in summo, ut videre est 14. meth.

vesican-

Vesicantia
medicamen-
ta quibus
sunt ex usu

vesicantia certè minùs sunt formidanda. Restat iam perpendere, quibus id genus auxilij conueniat. Primò cùm tumor pestifer alijs non cesserit præsidijs, vt diximus.

Secundò, quando humor, qui tumori materiam suppeditabat, cerebrum adoritur, aut cùm occultatur, & tunc delirium, aut profundus somnus egrum molestat: aut cùm cœpisset natura ad partem aliquam expellere venenosum humorem, & ab incepto opere desistere videatur, multitudine, aut venenosa qualitate humorum debilior reddita: vt quodam exemplo narrat Hippoc. i. epidem. sect. 2. tex. 39. *Exanthemata parua, & morborum excretionem indigna erant, & citò rursus se occultantia, aut post aures edemata quæ non soluebantur, & nihil significarent.* Et sequenti tex. ait: *Quibusdam verò in articulis, &c.* Galen. in comm. reuocat hoc aut ad multitudinem multorum & frigidorum humorum, qui coctionis beneficium subire nō potuerunt, & ob contumacem naturam expulsionem inepti fuerunt facti. Igitur eo tempore quo incipit natura mouere, & inceptum opus perficere non potest, prædictis conditionibus superius positis vesicantia correctæ & emendatæ, erunt ex usu, ne si humor intus detineatur, deteriora pariat accidentia.

Ex dictis constare arbitror, quid sit respondendum

dendum obiectionibus initio capitis adductis: nam Galenus agebat non tam de vesicantibus, quàm de causticis medicamentis, quæ pilos iterum nasci prohibent, cutim profundius vrendo, *Nam periculum est iterum atque iterum repetito eorum usu, cutem exuri*, inquit eodem loco. Non ergo agit de his quæ superficialiter opus suum efficiunt, & alijs permixtis. Idque constat, nam alopetiam curat ceratis quæ vim habent excitandi bullas, quæ eandem cum vesicantibus sortiuntur naturam.

Ad illud de reuulsione respondetur, quòd sicuti sinapismis in affectibus ab humoribus frigidis ratione reuulsione vtuntur auctores, veluti in principio lethargi, & aliarum affectionum, brachijs, inferioribusque partibus; & postea non verentur in statu ipsi particulæ affectæ applicare, sicut ex Paulo diximus: ad eundem modum si humores crassi sint, qui pestilentem febrem inducunt, licebit emunctorijs illa applicare, cum euacuationi humorum incumbimus. Quòd si omnino frigidi essent, potius attenuantibus & concoquentibus, quàm irritantibus uteremur: hoc tamen, si morbus inducias spectandi præbuisset.

Et sic ad alium locum Gale. dicimus loquutū fuisse

fuisse de humoribus crudis, qui neque putridi sunt, neque morbum grauem & pestilentem excitant: nam neque nos tunc vsum vesicantiũ medicamentorum suaderemus; sed cùm humor, etsi frigidus sit, aut tenuis & calidus, putredine praua malignam qualitatem contraxisset. Et licet sapissimè solùm icores, & tenuiores humorum partes euacuentur, id nõ obstat: quia cùm in eis contineatur calor acris & mordax, qui plurimorum symptomatum est causa, quacunque euacuatione ægro commodum infertur: sicuti in benignis frictio, balneum, & inunctio facere solèt.

Quãuis enim ex prauo illorũ calore, & violentia operandi, vt tãgitur in hoc & in vltimo argumento, aliqua incommoda sequantur: sed ad ea mala, quæ aut sunt, aut timentur, comparatione facta, ægro maiora commoda sequuntur: quia non solùm calidi humores pestiferum humorẽ efficientes in aliqua parte, etsi distante, solent ad interna recurrere, & partes principes inuadere; sed & frigidi & crassi, dum putredinem nacti fuerint.

Penultimum argumentum duo supponit, alterum, quietem ad coctionem & reductionem morbi pestilentis esse necessariam: vesicantia vero coctioni esse contraria. Secundo, neque in principio, quia crudi sunt humores, neque in statu,

statu, quia iam sunt victi, non esse illis opus.

Circa primum dicimus, falsum esse, vesicantia coctioni opponi: nam ut concoctrix ab actione cesseret, oportet, calorem quo utitur, vel corrumpi appositivo contrario; aut suffocari multitudi- *Calor tribus modis deficere potest.*
ne humorum, aut à maiori calore dissipari: ut flamma maior solet minorem extinguere. Vesicantia primo modo non sunt contraria, quia calida sunt. Neque secundo modo, quia potius humorum excessum auferunt, quam adaugeant mole maiorem. Neque ultimo modo: nam alijs correctis & emendatis, commoda remanent ad suum opus peragendum; praesertim cum non consulamus apponenda partibus principibus, ubi coctiones celebrantur, sed ignobilibus, ut iam dictum est.

Ad aliud de coctione, quae debet spectari, dicimus in his morbis pestilentibus, quibus alijs *Coctio quando in pestilentibus tum moribus est expectanda.*
praesidijs possumus coniectari, humorum reductionem ad expulsionem sequuturam, fatemur melius esse his non uti; negamus tamen, cum omnino pravam & pestilentem nacti fuerint corruptionem.

Sed quod humoribus qui incipiunt malignè & prave corrumpi, motus vesicantium non sit natura contrarius, sed proficiuus, & coctioni non repugnet, restat probandum. Primò quia ut experientia videmus, multa quiete putredini disponuntur; *Probat, ea quae quiescunt, minus à putredine vendicari, quam quae moventur.*
B b tur;

tur; motu verò, & vētilationi exposita, ab ea vēdicantur. Aquæ enim fluuiales nunquā putrescunt ex se: secus lacustres & retentæ. Semina similiter, fructus, vina & vestes quæ in locis minimæ transpirabilibus sunt, putrescūt: sed motu facilius ab inclusis vaporibus expurgantur. Idem constat experientia in fœminis quæ vitam agūt sedētariam, quæ quotidie innumeris affectibus à putredine capiuntur: minus viri, & præcipuè exercitati. Quod confirmare videtur Aristoteles, dicens: *Eodem modo id quod motu agitur, & fluit in putridum; magis eo seruatur, quod à motu cessat, &c.*

4. Meteor.

Coctio in
humoribus
quo tempo-
re procurā-
da.

Eodem modo humores, qui prius detenti in parte, malignè putrescere cœperunt, motu à vēdicantibus factò, meliùs deuinci & superrri poterūt à natura: & qui coctionem, siue reductionē subire possunt, eā cōsequentur impedimēto ablatò: ob id Hip. & Gal. nō cōmendant quietē & coctionē quocūq; morbi tēpore, sed circa statū, vt inde Medicus in principio agere & mouere possit humores, eos euacuando: vt qui postmodum relictī fuerint, coctioni obsequētiores sint.

Quòd si ob calidam & siccam istorum naturam dicant, scaram ab eis factam, esse impedimēto, ne prauis halitibus detur exitus: ad hoc dicimus, non esse expectandum vt fiat, sed humore tractò, ab illorū vsu esse recedendū, & illatū da-

mnū benigno aliquo medicamento auferendū.

Hæc sunt, quæ de medicamentis vesicantibus peste iam ingruente scriptis mandauerā, & nūc se præ manibus obtulerūt, cū de mea fide liberanda cogitarē: quæ licet absq; vlla cōtrouersia recipi posse existimē, tuæ tamen, Doctor sapientissime, cēsura libentissimè submitto. Vale.

Quoniam autem in omnibus glandulis pestilentibus communiter Chirurghi medicamentis vesicantibus theriacam permiscendam præcipiunt, videndum est an conueniat, qua etiam ætate, & quo tempore anni.

Theriace vsus in pestilentiū tumorum curatione an cōueniat, explicatur. Cap. XXXI.

COmunis ferè Medicorū opinio non solū exterius in pestilentiū morborū curatione theriacā vsurpāt, sed interiūs curationis & præcautionis gratia eā comēdāt: verū quibus ætatibus & morbis, quo ve tempore, & qua mēsurā, pauci sunt qui explicent: quæ omnia qua potuerimus breuitate, hoc capite exponemus.

Primò sanis & ægris cōuenire autumant, carminibus Andromachi eius auctoris persuasi, qui sic de theriaca cecinit:

*Sola potest eadem multis accepta diebus
Tollere de laso pectore puris onus.*

196 De morbis malignis,

Neu te dira lues, neu ladat noxius aer,

Hanc cape, cum primo est Sole reuēctā dies.

Cap. 16.

Et ipse Gale. lib. de Theriaca ad Pisonem, illius utilitatem exprimens, igni eam comparat: nam sicut ille purificandi vi constat, ita & hoc antidotū: Illos, ait, qui sani adhuc ipsam biberint, nō permittet, ut pestilentia capiantur, illos autem qui iam agrotent, sanat, aeris malignitatem commutando, corporis temperiem corrumpi non sinendo. Et quanvis Gal. non dixisset, ratio ipsa ostendit, quia præcipua præcautionis ratio in morbis venenosis consistit in usu medicamentorum, quæ illis aduersam & contrariam habeāt naturam, ut mutua actione & reactione vnum alterum vincere possit: sed nullum ad id efficiendum est theriaca præstantius: ergo ea uti licet.

Contrario-
rū opinio.

Contrā verò alijs suspectum videtur hoc remedium: nam, aut theriaca habet vim trahendi, & alliciendi ad se venenum, aut ipsum expellendi. Si primū, solum intrinsecus adhiberi proderit, ut illud ex internis ad externa trahere possit. Si verò vim expellēdi, perperam faciunt Chirurghi, dum bubonibus applicant emplastrum ex theriaca & cæpa confectum, siquidem pertimescendum est, ne humor pestilentem inducēs tumorem, intrò vi theriacæ impellatur.

Neque similiter sanis corporibus conuenire videtur:

videtur: nam quodcunque medicamentum magnum & efficax, si sanis corporibus exhibeatur, illa alterat, & perturbat, cum non inueniat in quod agat.

Pro huius dubij decisione sciendum est, theriacam vim habere trahendi venenū: quod postquam traxit, corrumpit, & destruit illud vi & efficacia, qua pollet.

Secundò notandum est, non omnibus naturis theriacam conuenire, neque omni tempore, aut ætati, ut autore est Galen. qui citato ait loco, *Theriacam ut Aestate sumas, nullo pacto consulo*, &c.

Interdicit etiam vsum illius pueris: nam ob maximas vires huius medicamenti, calor illorū dissoluitur, deficitq; sicuti cū plus olei quā par sit lucernæ iniicitur, narratque historiam cuiusdam

pueri, cui ipse reluctans, parentis consilio eam tribuit, & obijt: unde qui frigidioribus & crassis scatent humoribus, dum morbis pestilentibus capiuntur, aut eorum pertimescunt incursus, tunc exhibetur; cōtrariò biliosis, aut sanguineis,

& qui calido temperamento constant. sumique debet ieiuno ventre, ne eius actio impediatur:

quantitas verò non eadem est omnibus præscribenda, sed ea moderatione qua opus est, cum tā magnis antidotis, sicut theriaca, Mithridato, aut alijs similibus utimur, ut aduertit Galenus

*Gētilis sup.
s. can. Aui.*

Pueri theriaca infestissima.

Historia.

Theriaca quantitas quæ.

198 Demorbis malignis,

5. de simp. med. facul. *Omnia, inquit, quæ deleterijs aduersantur, si largius sumpta fuerint, grauius animantis corpus obledunt, quam obrem ea moderatione quantitatis omnes id genus facultates exhibere oportet, vt neque copia nimia corpus offendant, neque exiguitate sua à deleterijs vincantur: vnde nonnunquam fabæ Ægyptiæ quantitatem, aut nucis auellanae sumenda præcipit. Nos verò in hac cōstitutione rarò sola theriaca vti fuimus, sed alijs permixta.*

Ad id verò quod obijciebatur, exterius in tumoribus applicata, quid agat: respondemus simul ab ea tracto venenoso humore qualitatem illius prauam destrui, & corrumpi. Et idem cū sumitur, & opportunè datur. Quòd si rursus infestus, narcoticis & frigidis theriacam cōstare, quæ semper in actu operantur, dicimus fermentatione partes theriacæ calidiores frigidioribus præualere, illisque operari alexipharmaca vi, quæ polent.

Sed an talis in his & alijs antidotis virtus prodeat, ex substantiæ modo, occultave aliqua qualitate, aut alia ex primis, non exiguam habet dubitationem: quod vt intelligamus, sequenti capite disputandum proponimus.

Alexipharmaca medicamenta tumoribus pestilentibus applicata, nunquid qualitatibus primariis interuentus operentur, differitur: quid sit à tota substantia operari, explicatur, ac nonnulla de venenorum actione notantur. Cap. XXXII.

QUoniam cap. 19. promissimus aliqua dicturos circa alexipharmacorum naturam, quæ in morborum pestilentium curatione multoties à nobis laudata fuerunt: præcedentis capituli occasione videndum est, in præfenti, an hæc omnia occulta aliqua proprietate, citra qualitates primas agant in nostrum corpus, an verò illis interuenientibus. Circa quod variæ sunt Medicorum sententiæ & explicandi modi.

Nonnulli referunt ad perfectionem formæ in materia, ex qua qualitates illas resultare dicunt. Alij ad substantiæ proprietatem: quæ magis experientia, quàm ratione cognoscuntur.

Verù quia hæc opiniones frequentiori euertu, & experientia potius quàm ratione nituntur, nobis non placet: quod enim neque formæ, aut occultæ qualitati sit referendū, apertè videbimus.

Neque desunt alij, qui distinctione quadam vtentes, controuersiam totam dirimere existimant: supponunt enim, alia esse alexipharmaca,

*Descendit
hoc nomen
ab alexo-
me, id est
expello, &
pharmacos,
id est, dele-
teriū phar-
macum.
Therion, id
est, fera ve-
nenata.*

*Ab amo-
lior, id est,
qualitatem
veneficam
auertens.*

*Margarite
& pretiosi
lapides ex
accidēti a-
lexiteriadi-
cuntur.*

maca, alia alexiteria & amuleta. Alexipharmacum est id quod pharmacū repellit venenosum: idemque sonat quod deleterijs mederi.

Alexiterium est feram venenosam expellēs: nam talia medicamenta vtilia sunt ictibus venenosarum ferarum. Amuletum, quod malum aliquod auertit, qualitatem videlicet veneficam, sicuti antidotū est, quod contra venena datur, aut affectibus ex praua præcipuè victus ratione ortis. Hæc tamen omnia commune id habēt venenosus affectibus succurrendi: sed distinguuntur inter se, nam alexiteria propriè & per se, quia veneno obsistunt, non egent primis qualitatibus: à tota enim substantia operantur, illisq; aduersantur potentia & actione: nō verò per qualitates actiuas.

Alia dicunt esse, quæ minus propriè id efficiunt: vt alexipharmaca: nā quantunvis vim obsistendi venenis habeant, & in hoc cum primis conueniant; sed in eis qualitates primæ inueniuntur, quib' eorū operationes dignoscuntur, agūtque utroque modo. Sicut alia sunt ex accidenti alexiteria, ob id dicta, quia partes internas roborando, venenis obsistant: vt faciunt antidota ex margaritis, & lapidibus pretiosis, & multa, quæ ex se iucundum odorem emittunt, vt ambra, & muscus: aut quia euacuent vomitu, aut deiectione

ctione venenosam materiam : vt faciunt lac, oleum, & alia, quibus subuenimus his qui venenū aliquod hauserunt.

Hac præhabita distinctione respondent, the-riacam, & reliqua simili temperamento prædita, tumori pestilenti applicata, aut intus sumpta, tã substantiæ modo, quàm primis qualitatibus ad se venenum allicere, quominus cor adoriatur: & hoc primarum qualitatū excessu fieri, non repugnare, vt dictum est: secus verò contingere alexiterijs. Nā quanuis hæc actio interuentu alicuius qualitatē fieri possit, nō certè illi, sed proprietati substantiæ est adscribēda. Sicut enim chili in sanguinē permutatio medio calore fit; ob similitudinem tamen quam cum hepate sanguis habet, sanguificationem ei tribuimus: ita alexiterij vis ad venenum, aut deleterium morbum.

Cōfirmant suā opinionē ex eo q̃ medicamenta alexipharmaca non sunt omnino aduersa, cōtrariaq; venenis, sed mediā fortiūtur naturā inter ea & corpus humanū: similitudoq; & analogia, quæ in eorū actione est necessaria, vtriusq; debet esse cōmunis, vnde semiuenena dicūtur. Nā si essent penitus cōtraria, veneni potius nomen obtinerent, quia alexipharmacum contrariū calori vt quatuor, deberet esse eadem intensiōne frigidū & sumentī corpori venenum: ob id me-

Alexipharmaca quomodo dicuntur semiuenena,

diam habere naturam dicunt, quia si debita quantitate & mensura capiatur, & opportuno tempore, ob analogiam, & mediam quam sortiuntur naturam, corpus tuentur, & veneni vim obtundunt citra intemperiei excessum, qua parte alexiterijs participant.

Hæc igitur est horum opinio: aduersus quam si semel probauerimus, cuncta venena primis qualitatibus operari, facile erit idem de omnibus alexiterijs iudicium facere: & quod verum sit, constat.

Principia omnium generabilium & corruptibilium sunt primæ qualitates, quibus mediantibus agunt & patiuntur: quælibet igitur qualitas in subiecto per alterationem producta, soboles erit earum. Confirmaturque id ex natura venenorum, quæ non alia ratione vim necandi sortita sunt, quam quia suas qualitates ita intensas habeant, ut ab illis natura superata maneat: velut cicuta, opium & mandragora, frigiditate mediacantharides & sublimatum, medio calore: nam quæ humida sunt, & quæ sicca, ad tantam intensiorem peruenire non possunt, ut sic lædant, quin calorem & frigiditatem asciscant. Nam si hoc ita non est, ad quod genus morborum reduci debent illi qui ex venenis & medicamentis deleterijs fiunt, si ad excessum temperamenti non referantur?

Ponuntur venena quæ intrinsicis qualitatibus operantur.

Ex medendi etiam methodo, quam in curatione venenorum obseruamus, idem licet colligere: qua enim ratione lac propinandum iubemus ijs qui cantharides sumpserunt, nisi ut humiditate lactis, & frigiditate tēperata contrariarum qualitātū excessum corrūpamus: sicut piper, & alia calida & sicca, illis qui cicutam, aut aliud venenum frigidum hauserunt: cū contrariorum contraria debeant esse remedia.

Verū dices id ita cōtingere in venenis, quibus prædictæ qualitates in tanta intensione existant, non in his quæ proprietate substantiæ laedunt, ut felles venenatorum animalium, solanū, hydrargiros: & ex fungis nonnulli. Sed quòd etiam hæc substantiæ proprietates, sit qualitatibus adscribenda, probabimus primò autoritate, deinde rationibus. Galen. 4. de simpl. medic. facul. cap. 15. ex professo id nititur ostendere, cū ait: *Dictum autem, demonstratumq̃, sapenumero est, nec secius aliàs quoque repetam, quid sit secundum totas substantias agere, aut pati.* Et ut id explicet, subdit: *Ex quatuor elementis particulatim corporibus omnibus constant generationes impares mixtura, ac diuersæ: siquidem quadam ignis, quàm aliorum elementorum, in se plus continet; quadam aquæ: sicuti alia, si sors ita tulit, terræ, nonnulla aeris. Ex eiusmodi itaque imparitate proprietates corporum particularium sunt perfectæ.*

Probat
Galenī au-
toritate &
rationibus,
operatio-
nes à tota
substantia
qualitatib⁹
tribuēdas.

Appetitus
perfectioris
intentionis,
est præci-
pua causa
actionis &
passionis in
qualitati-
bus primis.

Ex quibus verbis elicitur, ut diximus, dum in uicem agunt elementa, ut mixtum producant, ob contrarietatem agere (hoc tamen appetitu perfectioris intentionis) facilius tamen, aut difficilius transmutari, pendet ex maiori, aut minori resistentia ex parte materiae; ob quam prouenit facilior unio substantiarum inter se, ut inferius dicemus. Hæc igitur similitudo, quæ intercedit, est potissima conditio ad actionis celeritatem, & commo-
ditatem.

3. de simp.
med. facul.
cap. 18.

Ipse etiam Gal. ait, venena interficere non posse, nisi cor afficiatur: & hoc ob maximam intemperiem, ut aperte illius verba significant: *Nec enim animal ullum interire potest, quin cor ab agendi munere cesset. Fieri porro ut cesset, nequit, citra maximam intemperiem.* Quod ratione probatur, quia corruptio illa cordi illata fieri non potest, nisi præcedente dispositione aliqua producta à contrario agente, quæ compati non potest cum naturali qua partes mixtione unite conseruabantur. Hæc verò dispositio contraria & positiua ad primas qualitates mediatè, aut immediatè spectat (raritas enim etiā, sicut calor, ad ignis introductionem disponit) sunt enim dispositiones omnes, sicut actiones & passionis similarium opera, sicut dissimilarium organicarum, quæ ex alio distincto principio dimanant.

Deinde

Deinde si illud venenum quod à tota substantia operari dicunt, contingat eadem quantitate dari diuersis naturis, non certè æquali temporis spatio eas alterabit, neque innatum calidū corrumpet: ergo quia minus agit in vnum quàm in aliud, ob resistantiam: consequens ergo est ad qualitates spectare eorū opera: & quāuis in illis nō reperiatur insignis qualitas excedēs, calida aut frigida, nō obstat, quia vnus caloris grad⁹ in vno subiecto vehemētius agit, quàm plures in alio.

Ex his & alijs pluribus rationibus, quas breuitatis causa prætermittimus, constat certè, actiones à tota substantia, aut contrarietate quā deleteria venena habēt, nō prouenire ab occulta qualitate, neq; à forma mixti; nā formæ rerū nō sunt immediatè operatiuæ: præsertim cū substantiæ nihil sit contrariū: inter deleteria verò & alexiteria cōtrarietas adsit. Restat tamē videre quomodo facilius, aut difficilius operari circa hoc aut illud subiectū, ad dispositiones quæ se tenēt ex parte materiæ referēdū sit. Quod cōstat, nam pinguiā facili⁹ ab igne inflāmantur & cōburuntur, quā aquea: oleorū etiā genera cū resinis? nā tenuia tenuib⁹; & crassa crassis cōmiscuntur, & varię sympathiæ, & antipathiæ resultant. A vipera morsis theriaca quæ ex viperis constat; scorpionis caro in eius ictu prodest, &c. Idem apparet in magnete,

*Diuersas
substantias
facili⁹ in
ter se vniri
propter si-
militudinē
materiæ p-
batur mul-
tis exēplis.*

magnete, quæ allicit ferrum, ob similitudinem quam habet cum eo ex parte materiæ, ob maiorem proportionem & dispositionem agentibus omnibus naturalibus necessariam. Et quòd qualitas interueniat constat: nam magnes concussione prius facta, efficacius trahit ferrum, quia dispositione materiæ illa qualitas meli⁹ agit. Idē facit Karabe, seu electrum, attritione calfactum paleas trahens; ob id quæ essentijs similia sunt, quod calidius est, potentiùs trahit; & propter idem ignis non transit in aquam, neq; aqua in ignem, sed ambo in aerem: & diuersa medicamenta quasdam partes corporis priuatim vitiāt, alterant, vel eis subueniunt: cantharides renes lædūt, quib⁹ opitulatur saxifragia. Ex dictis cōstat quid respōdendū sit obiectis: & ad vsū theriacę, & reliquorum medicamentorum, cū dictum sit agere qualitatū primarum interuentu, rimā dum est in eorum vsu, vt morbo opponātur, nā illi per se remedia aduersari debent, vt ex vsu futura sint, & prodesse possint.

Hinc de theriaca loquens, reddens rationem cur corpus tuetur: *Absumit, inquit, humores superfluos, calefacit membra refrigerata, corroborat naturalem virtutem, vt debitas actiones exercere queat.* Præsupponit ergo esse calidā: ideò hyeme, & non æstate eā sumendam præcipit. Igitur tam in istis, quàm in
fomentis

Gale. 5. de
simp. med.
fac. ca. 17.

Libro. 3. de
temperam.

fomentis & inunctionibus calidis, quibus citra distinctionem in tumoribus pestilentibus nonnulli vtuntur ad euocandum (vt ipsorum verbis vtamur) necessarium est noxas inemendabiles facere: ipsi enim sibi persuadent, hæc medicamentum virtute occulta, citra temperiem qualitatum his affectibus subuenire, & sic medicamentis purgantibus solent permiscere, cum illorum potius actiones impediat.

Eadē temeritate videmus nonnullos istorū trivialiū in cōstitutionibus pestilentib⁹ præcautionis gratia cōmēdare arsenicū, & alia venena cordi applicanda, nulla facta subiecti, aut temporū differentia, & nonnunquam cum maximo eorum, qui illis fidem adhibent, periculo. Quid enim, quæso, sperandum est profuturum venenū quarto ordine calidum, obiectum temperamento calido; aut subiecto sanguineo, aut bilioso, & æstate media, nisi ab utroque calore intensione comparata cor affecturū, & spiritus qui in ipso continentur, ardore suscepto feбри malignæ occasionē præbere? Dicēt trahi seminaria, si aliqua sunt in toto corpore: hæc rogo, dū p cor & viscera transeunt, nonne lædent? præsertim cū cucurbitulæ, aut frictio pectori adhibita potentiū traherēt: in his enim naturis maximum damnū sequi debere cordi non est dubium: quod non fiet

Venena applicanda an sint cordi, & qua cautione.

fiet in natura frigida & humida, & tempore hyemis, alijsq; medicamentis cum venenis permixtis, vt grauissimi & prudentissimi Medici, cū de his loquuntur, animaduertunt: atq; similiter admonēt, vt vtamur his alexipharmacis, quę analogiam cum temperamento habeant, dum cōseruare volumus: sicut dū curare, quę contrarietatem: hac tamē conditione, vt similitudo non sit tanta, vt nihil ab actione corpus alteretur; neq; tanta contrarietas, vt lædatur. Similiter nec tam frequens sit vsus, vt familiaritate comparata, assuescat natura, & corpus beneficium minus suscipere sit aptum: nam non solum medicamentis, sed & venenis potest assuescere natura; vt fertur de Atheniensi vetula, quę multo tēpore cicuta citra detrimentum nutrita fuit.

Gal. lib. 3.
simp. c. 18.

Sed opportunum est iam ad alios affectus qui peste vagante reperiuntur, deuenire.

De febribus colliquantibus, signis, præsignis, & curatione. Cap. XXXIII.

FERE In omnibus constitutionibus pestilentibus ægrotantes molestantur symptomaticis fluxibus, præcipuè verò colliquantibus, ob insignem humorum putredinē, aut corruptionem, à quibus tam aduersus natu-

*Calor fe-
bris colli-
quātisqua-
lis natura
sit.*

ra calor feruidus & malignus resultat, vt corpo-
ris substantias colliquet, partes mixtione & ge-
nuino calore vnitas dissoluendo, easque post-
modum non in vaporem aut halitum euaporā-
do, aut insensibiliter resoluendo, sed per manife-
stam euacuationem natura excernente, febrilis
caloris malitia, aut intensione irritata: quibus fe-
bribus nō pauci fuerūt in hac cōstitutione mole-
stati; adeo tamē affatim corpora cōsumit hæc fe-
bris deiectionibus istis concomitantibus, vt ad
marasmodos illas referendas existimarint multi:
quorum opinio à veritate aliena est, cūm ex pro-
pria & intrinseca natura tales non sint, in eas
tamen degenerare posse facillimo negotio, non
est dubium: & quod non sint eadem natura præ-
ditæ, ostendit caloris diuersitas vtriusque: in he-
ctica enim marasmode æqualis intemperies in
omnibus partibus producta, in colliquante inæqua-
lis, & feruidus calor inuenitur: prout vna substā-
tia magis quā alia colliquatur: deinde in illa ca-
lor à materia & humore nō pendet: in hac febrē
fouet humor: imò & marasmodos febres, quæ
ex colliquatione fiūt, colliquamēta sequūtur, de-
fluūtq; in ventrē, siue humor, siue alia substātia
sit: in hecticis vaporis vice materia digeritur.

*Febres col-
liquātes an
marasmo-
des sint ex-
quiritur.*

*10. metho.
cap. vltim.*

Signa.

Ex eo autē quod defluit in vrinis & deiectio-
nibus, affectam partem dignoscimus: cūm enim

in vrinis apparent nonnullæ particulæ perſimi-
les fruſtulis hordei, aut tritici, quæ effugerūt mo-
le confectionem, ſeu triturationem, ſignum eſt
crassi ſanguinis exuſti, aut carnes eſſe inæquali-
ter vi ignei caloris liquatas : vtrum verò ſit,
distinguemus ex calore præſertim : nam cùm
ſanguis id vitij genus patitur, rubedinem con-
trahet ſedimentum: vbi tamen carnes inæquali-
ter colliquantur, minorem multo, quanuis reli-
quis paribus aliæ ſubſtantia priùs carne ipſa col-
liquentur, vt recēs pinguedo priùs, quia minus
calori reſiſtit, poſt hanc antiqua pinguedo, ter-
tiò, recens caro, poſteà, antiqua, vltimò, ſolida
membra.

*A qua ſimi-
liter parte
fluat pin-
guedo, lege
6. epid. cō.
5.7. aphor.
55. vbi ex
colore, quā
titate, tem-
pore, & ex-
eundi mo-
do differen-
tia capiun-
tur.
8. de comp.
phar. ſecū.
10. cap. 7.*

In peſtilentibus tamen & malignis febribus
videmus hoc frequentiùs, humores videlicet
primò colliquari (cùm febres, quæ eo tempore
vigent, putridæ ſint, aut ex deurentium genere)
deinde hepar, cui humores prauam qualitatem
impertiuntur: quod docuit Gale. calida, dicens,
intemperie colliquationes fieri, primò humorū,
deinde carnis ipſius hepatis, & euacuari per ven-
trem bilem craſſam, graueolentem, & abundè
coloratā, & peſtilētibus febribus cōtingere ait.

Sed eſt conſideratione dignum, quòd etſi in
his febribus humores & mēbra colliquantur ſo-
lida, vt experientia videmus, verum non illorum
quælibet

quælibet partes simile damnum experiuntur; ut sunt fibræ, & mēbranæ: imò & ipsæ carnes quod duriores sunt, & pingnedine vacant, minùs colliquationi aptæ existunt: velut neque ossa; nam nihil quod effluat, potest ab his substantijs extrahi, ut expressè docuit Galenus, qui de substantia neruosa, & membranosa agens, ait: *Nec fas est eiusmodi singularium partium fibras à malignis febribus liquari, sicut carnes, &c.*

10. Metho.
cap. vit.

Antalis colliquatio fit in principio, augmento, statu, aut declinatione, lege quæ sita in Hip.

Circa præsagium, febres istæ dum ex vigilia prægressa, purgatione, aut inedia euenerint, minùs ægris periculum inuehant: multo autē grauius est, si ex vehementi & continua passione animi euenerint, ut facere solent illæ, quæ versus partes internas humores mouere sunt natæ: ut tristitia, & melancholia. Omnium tamen lethales, & perniciosæ sunt colliquationes, quæ ex maligno & feruido calore fiunt, præsertim repenti inuadentes: statimque cadauerosa apparet facies. Est etiam exitiale signum, si febris inflammatio aliqua interna coniungatur: omnes tamen ferè semper comitantur extremorum refrigerationes, resolutionem & dissipationem spirituum indicantes.

Præsagium.

Ad curationem perueniendo, supposita victus ratione, de qua cap. 18. egimus, in tam magno & prauo morbo multa solemus remedia tenta-

Curatio febrium colligantur quantum.

re: inter omnia tamen præcipuum maximumq;
 esse solet frigida potus, cum à totius corporis ca-
 lore magis quam à maligna qualitate partes li-
 quari cœperint: hoc cōmendat Gal. 10. method.
 cap. vltim. *Colliquantium, inquit, febrium iisdem me-*
thodis curā ages, tñ ad frigidam exhibendam quāprimum
properans; tñ ijs quæ humectant & refrigerant nutriend.

*Controuer-
 sia de aqua
 frigida po-
 tu in febre
 colliquante.*

At verò quia in hoc loco videtur potius Ga-
 lenus effectui intemperiei calida, & sicca subue-
 nire, qui sequitur ardentes febres, à quibus ori-
 ginem traxisse est coniectandum, dubium est,
 nunquid eadem methodo liceat nobis colliquā-
 tibus febribus ex malignis & pestilentibus hu-
 moribus ortis subuenire: nam quòd id fieri pos-
 sit, probatur. In vtrisque enim calor, siue mali-
 gnus, intensus, aut acris sit, colliquationem effi-
 cit excessu primæ qualitatis actiua: nam alia ra-
 tione non posset id quod concretum & vnitum
 est, diffundi: quæ enim frigore, id est, remisso ca-
 lore, concreta erant; à maiori liquari est necessa-
 rium. Secundò, quia ars consulit, & ratio ad id
 persuadet, contraria esse applicanda morbo: sed
 humorū fusio & colliquatio sunt effectus ignei
 elementi, cuius est attenuare & rarefacere: aquæ
 igitur frigiditate futurum est, vt humores ad cō-
 trarium reuertantur.

Et confirmatur: nam si huic præsidio aliquid
 esset

esset impedimento, neque esset morbus, aut illius causa, sed robur facultatis, quod cum tali affectu videtur stare non posse; sed huic robori non reluctatur aquae temperies, quinimò potu ad mediocritatem humores reducentur: igitur non est cur concedi nequeat.

In hac difficultate dicimus, quòd si contingat febris colliquantis malitiam perdere ex calida & sicca totius intemperie, siti magna aegrum molestante, non certè præter methodum erit, tali uti præsidio: metiendo tamen aegri vires, tam ex pulsibus, quàm ex reliquis signis, quæ ex facultatibus sumuntur: nam si tunc robur & consuetudo essent, neque inflammatio feбри esset coniuncta, quavis coctio non adesset, vrgentiæ causa posset quidem potus iuuare, præsertim si excretionibus biliosæ & spumosæ feruorem humorum indicaret: nam sicut intemperies calida & sicca bilis, aut alterius humoris potest retentricem facultatem adeò augere, ut excrementa ab expultrice excerni non possint, & tunc virtute aquae ablato illo impedimento, insurgit facultas ad expellendum: sic cum in his febribus humorum acrimonia, magis quàm siccitate, ad excernendum impellitur, vi aquae, mordacitate amissa, ad commodius operandum natura disponitur: vnum enim remedium numero potest diuersis affectibus

*Conditio-
nes ad po-
tum in fe-
bre colli-
quante.*

214 Demorbis malignis,

bus specie distinctis satisfacere: vt faciunt præcipuè generosa remedia.

Quòd si inſtes, venenofos humores deteriores fieri, quia craſſitie ab aqua comparata crudiores redduntur, & minùs expulſioni obediētioreſ, & mora magis lædunt. Reſpondemus, humores bilioſos nimio calore & ſiccitate coctioni eſſe impedimento, & ſic curatio tunc inchoatur ablatione illius: nam coctio à mediocri calore meliùs fit: ſi tamen calor mitis & remiſſus appareat, ſed ſummè malignus, & febris ad vltimum colliquationis peruenerit, tunc potiùs cibo, potu, & alexipharmacis ſubueniemus: & ſi tunc ſitis vrgeret, ptiſanam, aut ſirupū violarum, roſarumve ſiccarum, vel de agreſta, propinare poſſemus.

An purgatio in colliquantibus conueniat.

Circa purgationem nō eſt minor difficultas; an conueniat in hiſ febribus: nam quocunque medicamento exhibito, periculum eſt, aucta fluxione celeriùs mortem ſubſequuturam; & ſicut ſanguinis miſſio non expedit ob virium imbecillitatē, quæ haſ febres ferè ſemper comitari ſolet, ſic etiā neq; expurgatio conuenire videtur.

Ad quod breuiter dicimus, nulla generoſa auxilia eſſe in hoc affectu tentanda, cū ſtatim ex ſignis videmus ægri vires labi, & fluxum ventris nimis vrgeret. Sed cū contingit paulatim colli-

colliquationem fieri in subiectis, multis, sed vitiolis succis refertis, & intestina cunctatione illius substantiæ, quæ colliquatur, nimis irritari, tunc non abs re esset aliquod subductiuum medicamentum exhibere, vt mirabolanorum pulueres, tamarindorū pulpā, aut trypheram. Alijs magis placet rhabarbarum tostum cum gummi Arab. in aqua plātaginis, capitū rosarū, vel rhabarbari fæces, cū magis fluxus viget, ibi enim terrestriores partes relinquuntur, igneis, tenuibus, & calidioribus extractis: purgato enim prauo humore, semelque eductis prauis excrementis, quæ intus retenta, & alijs permixta fluxum augere poterant, necessum est, ægrum melius habere: sicut contingere solet, cū purgatione in dysenteria vtimur.

Omniibus tamen medicamentis permiscendi semper sunt aliqui pulueres respicientes cor, hepatis, aut ventriculum.

Quod si refrigeratio extremorū adeo vrgeat, vt ei subuenire cogamur, si lintea calida, & sacculi ex herbis aromaticis nō suffecerint, iuuare solent inunctiones ex oleo chamomilæ, nitro & theriaca additis.

Inter alia verò remedia particularia iuuat interdium accipere, præter serapia dicta, sirupum nenupharis, & portulacæ: noctu verò, vt concilie-

tur

*Serapia o-
nia, & reli-
qua dulcia
in febribus
colliquanti-
bus quare
vitanda.*

tur somnus, exiguam sirupi papaueris quantita-
tē illis admiscere: ab omnibus tamen serapijs &
rebus mellitis eos arcēdo, quia bilefcūt, maximē
cū febris estuosa est. Aer etiā alteretur versus fri-
gidū, vt febris incendium temperetur. Inter ex-
trinseca remedia iuuant epithemata applica-
cordi, & thoraci, ex aquis & pulueribus cordiali-
bus, nisi aliquid obftet, & præcipuē ea pars prius
corroboretur, & temperetur, quæ colliquari cœ-
perit, ne vltius damnum impertiatur. Ad con-
ciliandum tamen appetitum, & sistendum flu-
xum, ex vsu est emplastrū de crusta panis Mōta-
gnanę, cū aliquo puluere diarrhodonis, actu cali-
dū ventri applicarum. Alij ad cohibendū fluxū,
vētri vnguenta & emplastra astringentia appo-
nūt, quæ statim in principio, & in ventre multa
pinguedine & carne constante, suspecta sunt.

*Aetius ser.
p. cap. 38.
Petrus Mer-
cado Gra-
matensis
tract. 7.
Mallerius.*

Iuuant tabellæ ex pulueribus margaritarum,
& corallorum rubeorum cum aqua portulacæ,
aut conficiantur cum puluer. lapidis bezoar, &
boli Armen.

Tandē clysteribus ex lacte tepido, aut ptisanę
succo cū integro ouo, aut oleo rosarū vtemur.
Quòd si bilis acrimoniam & mordacitatem ob-
tundere voluerimus, paretur hoc modo. Caput
castrati aqua hordei coquatur, & huius decocti,
seu iuris, sumatur semilibra & cū duobus ouo-

rum vitellis & paucō saccharo iniiciatur: alij decoctum torrefacti hordei, capitum papaueris, & lactucæ parant; & cū necessitas vrget, succum cucurbitæ, plantaginis, & solani permiscēt: quibus rosas, myrthum, aut consolidam addunt. Quod si vlcus fiat ex acrimonia humoris, sanguinolentaque materia excernatur, curari debet veluti dysenteria, magis frigidioribus, humidioribus, astringētibus, aut siccantibus vtēdo, prout febrilis calor in partibus solidis, aut in humorū putredine consistere videatur. Scordeum commendant practici, siue à calore aut venenata materia colliquatio contigerit: nam in domāda praua & maligna humorum colliquantium putredine vires præcipuas habet. Hæc igitur sūt quæ circa febrium colliquantium curationē animaduersione digna videntur.

*De fluxu
colliquante
lege Hipp.
sect. 3. tex.
55. 61. &
70.*

*Puncticularis febris causa, differentia, signa,
& præsagia. Cap. XX XVIII.*

MOrbis pestilentibus, aut malignis grassantibus, lenticularis, siue puncticularis febris (nam de eius nomine contendendū non est) frequentissimè in cedit; eo modo appellata, propter peculiare hoc signum, quo ab alijs febribus differt; maculas scilicet, quas ni-

*Macula
quid sint.*

*Externe
causæ & in
terne pun-
cticularis fe-
bris in com-
muni.*

*Puncticula-
ris febris ex
sanguine, si-
gna.*

hil aliud esse existimant ferè omnes nostri Me-
dici, quàm exhalationes quasdam, quæ simul cū
vaporibus cutem pertingentibus illam comma-
culantibus, ostendunt feruorem, putredinē, aut
vstionem internarum partium. Nam si humores
in causa essent, pruritum, asperitatem, aut eleua-
tionem in cute causarent : vt in variolis & mor-
billis videmus . Fit hæc puncticularis febris ali-
quando ex causis externis & manifestis; vt ex ae-
re in substantia, aut qualitatibus nobis dissimili
reddito. Idem faciunt prauis cibi, aut corporis ex-
crementa. Nōnunquam benigni & familiares
humores occasionem præbere solent, quando
copia grauant naturam, & corrumpuntur: quod
efficere solet sanguis, in plethoricis præsertim: &
cū ex hac causa prouenerit, aderit totius cor-
poris lassitudo, oculorum & faciei rubor, dor-
si dolor: caput grauitate dolet, cum temporum
pulsatione: vrinæ rubræ & perturbatæ apparent,
pulsus magnus, celer tamen & creber existit, ac
tandem maculæ rubræ, quæ sanguinem, ex quo
genitæ fuerunt, nobis demonstrant.

*Puncticula-
ris febris ex
humoribus
omnino per-
niciosus si-
gna.*

Quandoque verò puncticularis febris fit ex
humoribus omnino prauis & perniciosis: ita vt
vt verè pestilentium febrium naturam æmulen-
tur. Gignitur verò hæc ex vitellina, porra-
cea, aut vstabile, aut melancholia: quæ dignos-
cemus

cemus ex signis quæ excessum istorum humorū ostendunt. Nam ex vsto & affato sanguine (exēpli gratia) melancholica fiunt deliramenta, animi deliquia, sitis, & internus ardor vehemens; somni interrupti & tumultuosi, & nonnunquā conuulsiui motus, nausea & vomitus prauorum humorum, maculæ nigræ, & sanguinis narium stillæ, pulsus inæquales, paruissimi, creberrimi & intercidentes, ac tādē cordis palpitationes.

Tertiò & vltimò contingit, fieri febrem puncticularem ex humoribus, neque ita mitioribus vt primis, neque vt his, quos modò diximus, prauis; vt ostendunt symptomata, quæ medium inter extrema habere videntur: tantoque erit morbus malignior, aut simplicior, quanto ad vnum, aut alterum extremū febris accedere videatur. Sitis enim, vigilia, anxietas, inquietudo, interior æstus, & reliqua ex bile flaua remissiora futura sunt, quam ex eadem vsta, & macularū color diuersus. Sicut si sanguis & pituita simul putrescāt in hac febre, vrinæ crassæ & confusæ apparebūt; sitis parum aut nihil molestabit, sed somnolētia & grauitas eos detinebit, & maculæ diuerso colore refertæ erunt, maiori tamen ex parte liuidæ, quas ex sanguine pituitoso putrido prouenire sci-
mus.

Febris puncticularis

mediam naturā habēs inter sāguinem & bilē vstam, quomodò dbeat cognosci.

Signa complicatorum humorum.

Presagia ad febrem puncticularem spectantia

Quod ad presagiū spectat, suppositis his quæ

circa dignitatem signorum in præfagiendo dicta sunt, nonnulla hîc subijciemus, quæ peculiarem in hac febre habent contemplationem ad mortem, aut vitam prædicendam.

*Præfagium
ex macula-
rum colore,
multitudi-
ne, loco, &
magnitudi-
ne.*

Quorum primum desumitur ex maculis: nã ex colorum diuersitate, magnitudine, & copia illarum, tempore & loco vbi hæret, diuerso modo prædicere possumus. Rubræ enim maculæ securiorem febrem arguunt: multo minus puni-
cæ, omnium pessimæ, & lethales, nigræ.

In pedibus, natibus, & lumbis illas apparere, melius multo est, quàm in pectoris anteriori parte, aut in facie: quod malum esse, in constitutionibus pestilentibus obseruarunt multi.

Prætereà quo plures & maiores sunt maculæ, si cum hoc optimum colorem nactæ fuerint, securiores sunt quàm paucæ & exiguæ, & prauis coloris.

Similiter quo citius apparuerint, id est crudo existente morbo, cum maiorem arguant irritationem, deteriores censentur, quàm quæ quinto, septimo, aut nono: nisi cutis ipsa extiterit impedimento: solet enim illius densitas & durities impedire. Sic Arist. 10. problem. 35. quærens cur vitilagine non corripiantur reliqua animalia, respondet: *Quia ceterorum animalium tergora dura sunt.* Irritationis etiam non leue argumentum est, dū

*Arist. pro-
ble. de viti-
ligine.*

ægri rigent, horrent, aut tremunt, aut dum incipiunt aliquam euacuationem moliri, aut euomere, sed ferè nihil expellunt: tales enim euacuationes exiguæ, pessimæ sunt censendæ: vt testatum relinquit Hippoc. *Si vomitus exigui, biliosi q̃, fuerint, malum, tùm aliàs; tùm si ægri supervigilauerint, nares q̃ his stillant, malum est.* Galen. in com. de exiguis his euacuationibus loquens, siue per alui deiectionem, vomitum, aut sanguinem narium fiant, in hæc verba ait: *Sed quæ ita euacuantur omnia, duorum alterum subeunt: nam vel quòd non queant tolerari ob copiam ab affectis effunduntur partibus, vel imbecillitatem ostendunt naturæ, quæ proponit quidem superflua excernere, sed nequit.* Hæc Galenus. Sed cur sanguinis stillæ? Non certè alia de causa, quàm sicut in simplicissimis & benignissimis febribus copiosi sanguinis narium fluxus contingunt, natura tunc valida existente, & minus à morbo molestata: oppositū, cùm stillæ erūpunt. Quod nobis constat ex Hippocrate dicente: *Enaribus pauca stillarunt.* Galen. in comm. ait: *Hoc est, ex ijs quæ malignis causis superueniunt, sicuti sanguinis eruptio nō malignis.* Philiscus similiter sanguinis habuit stillam sexta die, & obiit.

Vidimus etiam istorum nonnullos in puncti-
culari febre surdos: & quid tunc præfagire liceat
videamus. Circa quod symptoma perpenden-
dum

Ex parvis euacuationibus præsagium.

P. prorre. com. 2. tex. 47. Gal. in com.

Præfagium de stilla sanguinis.

3. in. 1. Epidem. tex. 18.

Præfagium ex surditate.

dū est, an id cerebri primogenea passione, aut
 4. apho. 49. imbecillitate fiat; nā tūc prauum signum est. Aliquando verò nihil quod pessimum, aut malignum sit, significat: cū fieri cōtingit ob humorem in auditorijs meatibus infarctum, natura per eam partem se exonerante, aut alia ratione.
 1. de caus. Igitur cū ex multiplici causa fieri possit surditas, sic præsagiendi modus erit diuersus. Sed qđ
 symp. ca. 3. frequentius in ægris videre cōsueuimus, ex quo præsagimus an firma mens sit, est, linguæ motus tremulus, musculis tunc deprauatè illam mouētib: quod prauī vapores efficere solent: ab eademque causa manus etiam tremunt: quanuis in alijs affectibus maioris mali præsagium sit, & internarum potentiarum irreparabilem læsionem ostēdant: quia non solum vapores, sed humores illuc irreplisse significantur: tantoque maius malum ex illis præsagiendum est, quanto signa minus cum ipso morbo correspondere viderimus, illiusque prauitatem nō patefecerint. Quod cōtingit, dum æger febre hac detentus nihil loquitur, & desipiētia sine tumultu sunt, & ipse quietus, dormire simulans. De his febribus loquitur Hippoc. dum ait: *Tremula, obscura, & contrectatibiles desipientia*, &c. vocatque Galen. in com. similes desipientias, seu phrenitides, hecticas: exemplo tincturæ semel in lanis acceptæ, quæ amitti non potest,

1. prorr. 33

phrenitides
 hectica quæ
 Galeno.

test, sic contingit, dum huiusmodi humores cerebri substantiam tinxerunt.

Ultimum prælagium in hoc morbo ex sudo . *Prælagium ex sudore.*
re desumitur, qui peculiariter in hac febre, quã-
tunuis in illius principio appareat, optimus cen-
setur: eoque magis, si ex contagiosis seminarijs
ortum duxerit. Hæc sunt quæ circa prælagia cõ-
sideratione digna videntur.

*Puncticularis febris curatio traditur: &
primò circa uniuersalia præsidia dubia
quæ emergunt, explicantur: deinde pecu-
liaria remedia huius morbi describun-
tur. Cap. XXXV.*

Apparentibus maculis num sanguis mit-
tendus sit, nonnulli hæsitauerunt: quæ du-
bitatio aliquos etiam modò premit, vt
in consultationibus experimur. Illam pertimes-
centes macularum expulsionem (sicut & alia na-
turæ iudicia in ægri commodum tentata) seruã-
dam esse asseuerabant: cui impedimento esse po-
terat sanguis missio. Accedit, in hac febre lan-
guidos & paruos pulsus apparere, qui facultatis
vitalis debilitatem ostendunt: quo casu san-
guinem mittere, imprudens consilium erit.

*Controuer-
sia de san-
guinis mis-
sione in pũ-
ctulari.*

Quibus

Quibus & alijs rationibus permoti, quando tanta erat necessitas, aut symptomata urgebāt, quæ tale genus remedij expostularent, maiores venas minimè secare audebant, sed aut scarificationibus utebantur, aut per hæmorrhoidas crassum sanguinem extrahebant. Alij è contra propter insignem putredinem & febris magnitudinem largè sanguinem esse mittendum dicebant.

Macula vno è tribus modis possunt apparere.

Vt tamen circa hoc, & reliqua quæ dicenda sunt in curatione, melius sententiam aperiamus, sciendum est, quòd macularum expulsio, ex quacunque causa contigerit, potest fieri vno è tribus modis: aut criticè; quod fit, cum robusta est facultas, & humortali præditus natura, ut illius beneficium suscipere possit: aut succedūt merè symptomaticè: vel medium tenent inter hæc extrema.

In qua febre punctulari non licebit uti bezoarticis, neq; emollientibus.

In primo casu Medicus, maculis illis apparentibus, sanguinem mittere non debet, neq; ad cutē allicientibus uti: nam frustranea essent remedia, quando eis non eget natura: nisi tamen expulsi-
bus, aut alijs signis cognouerit Medicus aliquo modo virtutem esse oppressam, & lentius, quàm par fuerat, expellere ad cutem, tunc sanè ut disposita magis plenitudine, quod reliquū est, expellat, sanguinem mittere, aut humores alterare, aut leuibus frictionibus uti, nō abs re esset.

Sed

Sed si eruperint maculæ, cruda omnino existen-
te materia, & omnibus intus perturbatis, si fe-
bris magna sit, & urinæ ruffæ, & sitis ingens, san-
guis copiosè euacuetur, si illius adsit copia (nam
de expurgatione si expediat, videbimus postea)
ab euocantibus, frictionibus, & alijs quæ ad cu-
ram prouocant humores, abstinendo. Nā omni-
no symptomaticas euacuationes non debemus
uiuare, sed corrigere intemperiei excessum, aut su-
perfluū euacuare. Igitur maculæ ex se non impe-
diunt remedium. Quod cum vulgares Medici
minimè sibi persuadeant, ab euocantium usu
nunquam cessant, maculis vtcunque apparenti-
bus, ad eas totam curationem reuocantes; quasi
actiones lædere possent, aut affectum per se pro-
ducere: vnde non mirum, si illis remedijs angan-
tur ægrotantes, & animo deficient.

Veruntamè cum neq; omnino cruda, neq; co-
cta materia, maculæ visuntur, & ex signis dubius
& anceps ad remedia peragenda sit Medicus; vt
æpe, dū causæ & affectus complicantur, contin-
git; tunc ex signorum syndrome videat, an bona
signa malis præualeant, an è contra: nam si pri-
num, à leuioribus frictionibus incipiat, & sera-
dia, aut apocemata perscribat iuxta naturam hu-
moris redundantis: quibus sit tolerantiam ægri
adinuenerit, eis cū maiori fiducia vti poterit: qđ

*Sicut cum macula e-
rumpunt cū
ægri tolerā-
tia, nō sunt
irritāda re-
medijs euo-
cātibus, sed
naturæ om-
nia relin-
quenda; cū
omnino sym-
ptomata
apparēt, iu-
uanda non
sūt, sed cau-
sa occurre-
re expedit,
contra vul-
gares.*

*In tertio ca-
su, cum du-
bius est Me-
dicus, quid
agere de-
beat.*

224 De morbis malignis,

euenit, cū humor, etsi copia non peccet, malignitate tamen vires superat: soletque natura eo tempore per cutē sudore insensibiliter, aut alio modo liberare ægros. Quòd si hæc non profint, & indicationes sanguinis missionem expostulauerint, tunc facienda erit, præsertim si antea nō fuisset extractus, quia morbus deluserit Medicū, leniter incipiendo. Misso enim sanguine puncticulæ abundantius erumpunt, quæ antea ob venarū obstructionē detinebantur: imò vt facultas melius quod expellendum est, expellat, laudat Gal. venæ sectionem: interim tamen causæ effici-
 cienti occurrimus: morbo enim eunte versus augmentum, aut statum, venæ sectio solet expostulari: indicatio enim quæ sumitur à morbo ipso, reliquas antecellit, siue à regione, aut quacunque alia causa prouenerint: vnde quantumuis sexto, octauo, aut vndecimo apparuerint, indicationib⁹ postulātibus, potest sanguinis missio exerceri: quia non dierum numerum, sed tātū virium robur ad illam faciendā attendere oportet. Atque dum solū euacuandæ plenitudinis causa fit, ex dextro brachio, aut sinistro, & interna vena facienda est. Sed ea iam deposita, si septi transuersi, aut alterius partis consensu in incremento febrium ægrum somnus molestat, aut delirare incipit, aut aliud vitij genus pati, maximū præsi-

1. Metho.
cap. 14.

Gal. 9. Me
tho. cap. 5.

Ex qua parte
sanguis
fit mittendus
in febre
punctulari

præsidium est sanguinem ex talo mittere, vt versus inferiora humor retrahatur. Alij ex hæmorrhoidibus, dū melācholici sanguinis notæ sunt, illum extrahunt: præsertim si aliqua euacuatio illius sanguinis fuerit suppressa: nam eo faculento sanguine extracto, interiora vasa & viscera temperantur.

Quòd si hæc febris apprehendat fœminā, cui defecisse menses sciamus, antequam ex superioribus venis, vt nonnulli faciunt, secetur vena, ex malleolis sanguis extrahatur: vt per vterum quod reliquum est, aut per sanguinis narium fluxū se se exoneret, & à morbo libera euadat, quia *Menstruis deficientibus*, inquit Hippo. *sanguis ex nariibus fluens, bonum*. Sed in euacuatione hac consuetudo est perpédenda: nā inter curandum obseruauimus, aliquibus accidere, nisi prius ex brachij vena secetur, tali euacuationes nil pdesse.

Et quia in puncticulari febre adhuc misso sanguine somnus aut vigilia ægrum molestare solent, nullum præsidium, tam his, quàm venenosis vaporibus extrahendis, cucurbitulis præstantius excogitari potest: nam cū tenuiores & serosiores humores, aut pars sanguinis quæ est subtilior, promptius venenosam qualitatem suscipiāt, & eā principibus partibus celeriter cōmunicēt, cucurbitulæ ab eisdem illatū damnum auertūt,

De cucurbitulis,

226 De morbis malignis,

aut tuentur, ad cutem rursus humores & vapores pertrahentes: quod insigne beneficium statim ægri experiuntur: nam anxietates, postquâ infixæ fuerunt, cessant, calor remittitur, somnolentia & capitis grauitas auferuntur. Ob id cum expulsi-
 bus conijcimus naturam expulsion-
 i in-
 cûbere, illas affigēdas præcipimus, & tūc multæ
 maculæ, quæ nondum eruperant, apparent; & si
 exire cœperant, abundantius se insinuant: ideo
 perperam faciunt, qui antequam cucurbitulis v-
 tantur, volunt corpus esse exactissimè euacua-
 tum: nam quòd plenum non esset, sufficeret.

*De cucurbi-
 tularum in-
 uamento le-
 ge Celsum
 lib. 2. c. 11.*

*Cucurbitu-
 le in puncti-
 culari mor-
 bo cui parti
 affigenda.*

Hac tamen aut illa corporis parte affigimus, consideratione habita ad morbi tempus, & acci-
 dentia: nam si reuellere sit opus, distantioribus
 partibus; sicut cum deriuare, proximioribus. At
 dum distantiam partium laudamus, nolumus ce-
 rebro affecto, à collo vsque ad calcanea apponen-
 da, vt faciunt multi, quos venustè taxat quidam
 neotericus: nam etsi omnia inuicem consentiāt
 inter se, oportet tamen vt societas, vasorumque
 communitas intercedat, si ex usu futura sit reuul-
 sio: nam quantumuis ad distantissima sit reuellē-
 dum, vt quotidie facimus, intelligendum est, cū
 nulla humoris in particula contenti suggerit in-
 dicatio; minimè in puncticulari, aut alia mali-
 gna febre, in qua citissimè occurrendum est, cer-

tam

am distantiam & proportionem respiciendo, quā nō multum recedamus à parte, vnde fluxio & origo mali dimanat; vt sic non solum quod inluit auertamus, sed quod est collectum, euacue-
mus per venas illas quæ colligantiam habent cū parte morbo obfessa, & particula vbi apponun-
tur: sic ad narium fluxum sistendum, hypochon-
drijs cucurbitulæ affiguntur: largiùs menstuis
fluentibus, mammis, &c.

Appositis iam cucurbitulis, quæ scarificandæ in hac febre sint, videam⁹: quæ verò secus. Scari-
ficantur, cū somnum profundū, aut aliud sym-
ptoma vehemens cerebrū patitur, vt versus par-
tes dolentes humores moti minus molestēt. Si-
militer quo maculæ, quæ per cutem apparent,
maiores sunt, eo tutiùs scarificari poterunt: nam
ex crassiori & viscidiori materia fieri est indicatiū:
minus, cū paruæ aut minutissimæ. Neque tamē
ante scarificationem multum detinere eas oportet,
ne tracto & retento sanguine, spiritibus re-
solutis, refrigeretur sanguis, & educationi fiat
ineptior. Sunt tamē aliqui, qui leui frictione vtū-
tur, antequam parti applicentur: alij cutem inun-
gunt, vt molliorem reddant: sunt tandem alij,
qui in ijs qui exquisito sensu præditi non sunt, &
quibus cutis est densa, cantharidarum puluerē
permiscent oleis rarefaciētibus, præsertim dum
profun-

*Quando cu-
cubitula
sunt scarifi-
canda, &
an multum
detineri de-
beant ante
scarificatio-
nem in par-
te.*

profundus somnus ægrum molestat; quod cū violentum remedium sit, non laudo.

*Controuer-
sia de purga-
tione in pū-
ctulari fe-
bri.*

Sed ad purgationem deueniamus, & an in punctulari morbo expediat, perpēdamus. Circa quam eadem fuit, ac multo maior lis, quàm in sanguinis missione. Existimant enim nonnulli, quodcunque medicamentum, siue leue sit, siue ex his quæ minorem faciunt materiam peccatē, necessum esse, vt vel humores moueat, & perturbet, vel naturam irriter, & ab expellēdi mune reuertat, versus partes principes, & viscera, humores, aut seminaria quæ in cute sunt, trahēdo: præsertim quia nulla similitudo potest intercedere inter medicamentum, & seminaria.

*Solutio dif-
ficultatis.*

Et confirmatur, nam quæcunque ad cutem repunt, per eam debent vacuari, tanquam per propriam & vicinam regionem, nō per alium. Pendet tamen solutio huius difficultatis, tū ex occasione quam febris hæc habuit eo tempore quo incepit; tū ex dispositione & corporis apparatu: nam si ex crudis aut prauis alimentis punctularis febris cœperit, non dñbium est, statim leue medicamentum esse propinandū, aut vomitorio aliquo vtendum, si versus ventriculi cauitatem humorum pars irruat: medicamentū tamen quod purgationi tribuitur, maiori aut minori quantitate, aut efficacia præditum sit, habita cōsidera-

*Medicamē-
ta leniētia
cur eadem
quantitate
nō sunt per-
scribēda in
prima regio-
ne euacuan-
dis excre-
mentis.*

sideratione loci illius, in quo cruditas viget: nam sub prima regione plures partes continentur, & breuiores viæ sunt in vna, quàm alia parte.

Sed si humor in maioribus venis cõtineatur, qui copia & malignitate officiat, vt ex pulsib⁹ colligemus, & maculis cutis sit depicta citra ægri toleratiã, & ad vltioriẽ sanguinis missionẽ, etsi exigua, scopi nõ sint, tũc proculdubio vrgetiæ causa ante 7. ægrũ purgabim⁹, dũmodò tamen internæ partes tãto calore præditæ nõ sint, vt consumpta medicamẽti humiditate vires illi⁹ frustrent^r, & calor & æstus intern⁹ augeatur: quæ tamẽ medicamẽta hæc sint, inferiùs videbim⁹. Ex quo cõstat solutio argumenti: nam si humores mouerẽtur à natura ad externas partes, cũ ægri tolerantia, & cum hac eadem maculæ appareant, vel cõiectura artificiosa assequi possemus, facultatem, præsertim naturalem, vim habere coercẽdi, & superandi materiam, alterantibus potionibus, aut alio præsidio adiutam, non certẽ ægrum purgarem⁹, donec febris remisisset; sin minùs purgare cogemur, præsertim quia maculas regredi intus nõ pertimescamus, cum ex humore morbo puncticularẽ efficiente nõ fiãt. Verũ demus illos humores esse qui cutẽ cõmaculant; certẽ quãuis per eã aliqua humorum quantitas esset expulsa, & nonnulla viderẽtur posse sequi incommoda, quando

*Expulsionẽ incumben-
te natura, si
citra ægri
toleratiã
sit, nõ impe-
ditur expur-
gatio.*

quando maius emolumentum expectamus, et si aliqua videretur posse sequi inconuenientia, utique facienda est, ut docet Galen. in Epid. *Forſan me, inquit, dicere putabitis, nunquam purgatione per aluum in huiusmodi affectibus utendum: ego verò id non dico.* Et paullo poſt ſubiungit: *Cuti ſiquidem inhaerentium ſuccorum curatio per ſotus & calida medicamenta fit; ſed mundum prius corpus oportet.* Vacuata enim cacochymia, qua febris magis inualeſcere poterat, & ægro diſcrimē inferre, agitatio, feruor, & reliqua quæ in ſtatu expectari poterāt, minus pertimeſcemus. Et quantumuis cum praua & venenosa qualitate humorum, & ſeminarijs, medicamentum non habeat analogiam, ſufficit cū humoribus aut excrementis quæ ex illis fiunt intercedere.

Solutio alterius obiectionis & analogia medicamenti ad ſeminarium puncticularis.

Obiectio.

Dices, medicamenta omnia, quæ purgando minorem reddunt materiam morbi, ob calorem febrem lenticularem auctura: lenientia verò nil cutaneis affectibus profutura, ob diſtantiā.

Solutio.

Ad hoc dicemus, multa medicamenta purgantia præparatione & aliorum mixtione ſuauiora multo & mitiora quàm antea erant, reddi: à quibus neque internus augetur calor, neque ægro, aut naturæ moleſtia inferitur.

Quæ purgantia medicamenta puncticulari febris affectis conueniant.

Laudant multi in puncticulari febre rhabarbari (dum bilis excedit) infuſionem in decocto
florum

florum cordialium, cum tamarindis & violarum
 sirupo ex pluribus infusionibus, aut cum sirupo
 ex rosis rubris in maiori quantitate, etsi iam in tā
 communi vsu non sit, vt prius erat. Quod si pi-
 tuita, aut melancholia excedant, agaricum, senē
 folia, polipod. permiscent, prout vnus humor al-
 terum excedere videtur. Sed certè dum purga-
 tio ante 7. fit, vbi coniectabile est, febrem calo-
 ris intensione molestare, omnibus ego præferre
 sirupum rosarum Persicarum ex 9. infus. quia nō
 solum glutinosa & lenta seminaria, sed & bilem
 vtramque, & icores (qui in his febribus solent
 præter naturalem calorem suscipere) blādè edu-
 cunt. Etsi nōnulli sirupum Alexandrinū ex no-
 uem infusionibus feбри punctulari aduersum
 esse dicant, quia rosæ ex quibus conflatur, parti-
 cipāt ex moschatulis atq; rubris, & ex rubris vim
 habere temperandi & refrigerandi; ex moscha-
 tulis purgandi & irritandi. Confirmāt id, quia si
 ex vtrisque seorsum sirupos conficias, & postea
 misceas, solutium Alexandrino persimilem in-
 uenies, qui irritationem, acrimoniam & calorē
 maiorem, quàm huic feбри conueniat, producit:
 quod certè à ratione alienum videtur, cūm feli-
 cissimo euentu quotidie contrariū experiamur:
 suauiter enim & citra molestiam purgat: nam
 quantunuis aliquādo eueniat, purgationem sub

*Sirupus ro-
 sarū rubea-
 rum non est
 modò in tā
 cōmuni vsu,
 ac antea.*

*Dubium de
 sirupo rosa-
 rum Alexā-
 drinarū an
 tutò exhibe-
 ri possit in
 punctula-
 ri.*

sequi multo maiorem, quàm à leui medicamento poterat expectari, id equidē ad naturā ipsam referendum est, quæ quocūque motu, aut dispositione exigua à medicamento sumpta, deinceps reliquum agit: nam expurgatio actio facultatis est præcipuè. Potest etiam serapio rosarum addi aliud ex violis solutium, aut ex mercurialibus confectum, seu manna in delicatioribus: verum non minoris virtutis & efficacix est electuarium quod diximus lenitium: nam citra molestiam putridum & infectum humorem educit, cuius descriptio hæc est.

*Electuarij
lenitiui des-
criptio ex
Hieron. Ca-
lestano.*

R. passularum sine accinis vncias 3. foliorum senæ vnc. ij. & semis. polypodij vncias. 4. hordei mundi vnc. duas, prunorum & tamarindorum ana vnciam vnam & sem. iuiubarum & sebest. ana. n. 40. mercurialium mani. vnū & sem. florū borraginis, buglosæ & violarum an. vnc. vnam, caricarum siccarum num. decem. Coquantur omnia in lib. 15. aquæ fontis, vsque dum pars tertia consumatur, & postmodum coletur, & cum vna istius colaturæ parte, & libra vna & vnc. 9. succi rosarum reducatur ad formam serapij. In reliqua tamen parte dissolue pulpæ tamarindorum & cassiæ fistulæ an. lib. j. & semis. diaprunis simp. lib. j. & vnc. ij. sacchari violati libram vnā: fiat electuarium. Addit autor in fine puluer. senæ

næ libram vnam, & vnc. tres, & diagridij vnc. j. sed in his morbis scamonea poni nō debet. Habet hoc electuariū easdē facultates quas diaprunis, aut diasebesten. Pharmacopolæ tamen exiguum quantitatem conficiunt, eius corruptionem timentes: à qua tamen possent illud vendicare duob⁹ aut trib⁹ comis absynthij in decoctione additis. Quòd si cōtingat tēpore quo indicationes purgationē postulabāt, ægrū illā renuere, aut siccitatē linguæ, & internarū partiū, eam dissuadere; aut de virib⁹ illi⁹ dubij sim⁹, & an medicamentū plusquā cōueniat, euacuet (pharmaco enim semel sumpto, illius operationē difficile cohibere possumus) igitur in his, aut similibus casibus, profūt sūmoperè in feбри pūcticulari ea apocemata, quæ vim tēperandi & extinguēdi caloris excessū, & prauā qualitatē prēdita sint, & vasa ab infarctu liberent, agitationē & prauū motū cohibendo sensim, & citra ægri noxam superuacanea excrementa purgando; vt verbī gratia.

R. scurzonera, scariolæ, fumariæ, mellisophili, buglossæ, & oxalidis, sing. m. j. seminis citri, acetosæ, cucurbitæ, & melonis, sing. vnc. semis. hordei mūdi pug. 4. bulliāt. s. a. in lib. 12. aquę fōtis, donec remaneāt lib. 3. Coletur, & exprimat^r, addēdo sacchari albi librā vnā, pulpę tamarindorum vncias. 4. sirup. ex citri aut limonum acido,

Quibus respicere debent apocemata in pūcticulari feбри.

Apocemata in pūcticulari feбри.

234 De morbis malignis,

& cichorij, sing. vncias 3. Pulu. diamarg. frig. au-
conf. hyacinth. drag. ij. Alij in decoctione per-
miscant carthami semen, aut polypodiū, aut siru-
pum solutiū, prout huius aut alterius humoris
fuerit excessus, & purgandi necessitas adsit.

*Apocemata
serapijs præ-
feruntur.*

His igitur largis potionibus exhibitis, multo
magis in febris punctulari ægris subueniemus,
quàm communibus serapijs, propter maiore effi-
cacia & virtutem qua pollent: nam vt per inte-
grum annum perdurare possint serapia, necessū
est illa concoqui plusquàm conueniat, herbis,
aut floribus, ex quibus multa componuntur: apo-
cemata verò statim sumēda tam exquisitè coqui
nō est necesse. De hora verò qua exhibēda sūt,
& de quantitate illorum propinanda, diximus ca-
pite. 24.

*Controuer-
sia de sudo-
re in puncti-
culari ante
purgationē*

Sed antequam ad particularia remedia deue-
niamus, restat examinare, an in punctulari fe-
bre, nondum purgata materia, expediat sudorē
prouocare: quando quidem feliciter in principio
apparere diximus, & rationi videri possit cōsen-
taneum, arte supplendum, quando natura defi-
cit. Scimus enim hoc solo remedio, cū cathar-
rus peragrabat, ægros fuisse liberatos, adhuc fe-
bre illos molestante.

Cui obiectioni dicimus, quòd etsi à sudorifi-
cis abstinere melius esset, dū materia multa, aut
cruda

cruda est, propter noxas, quæ tunc naturæ inferuntur: tamen si euenerit citra humorum redundantiam, obstructionem, aut grauitatem, febrem puncticularem incepisse contactu alicuius corporis, à quo, tâquam à primo fonte, contagium emanasse suspiciamus, tentandū est, quo citiùs fieri possit, seminaria sudore auferre. Dicuntur verò à primo fonte emanare, quando in aliquo corpore inclusa & profunda sit putredo in lenta materia ad minima elaborata, à qua insensibilia corpuscula visum effugientia prodeunt, habētque eandem vim ac corpora, è quibus immediatè, & tanquam à fonte effluxerūt: & in hoc à vaporibus contagiosis, quæ ad distās possunt inficere, differunt: illi enim propter partium constantem permixtionem facilè resolui & discuti possunt: secus seminaria, quando ab infecto corpore in aliud transeunt: nā cū ex illa conclusa, vt diximus, & profunda putredine in multo lentore constituta oriantur, difficilè euanescent: sed partibus hærent, & à paruis venis, & arterijs in maiores & partes principes se se infnuant: vnde tunc nisi aliud non obstaret, sudor prouocandus esset, vt ab illis corpus expurgeretur, & in posterum feбри puncticulari fomētum non præbeatur.

Explicatur quid sit seminaria à primo fonte emanare, & quomodo possit aliquid inherere, & penetrare ex lenta materia genitū.

Vapor & seminariū cōtagiosū quomodo differant.

Præter hoc etiam sudor iuuare potest, nō purgata

gata materia, quando in principio (nam in alijs temporibus coctione præcedente non est controuersia) cœperit natura illum prouocare , sed præ impotentia inceptum opus non valet perficere , & tunc medicamenta quæ huic operi dari debent , sunt quæ citra caloris intensiorem illud absoluât , natura artis beneficio adiuta: quod sæpenumerò admonet Galen. faciendum in alijs euacuationibus, præsertim. 9. methodi: nam menstruis diminutè erumpentibus, quando etiam sanguinem mittere expedit , docet ex coniunctis ambobus, quod conuenit euacuare. Sed dum nihil vrget, aut prohibet, tutius erit ante sudorem sarcinam deponere, ne obstructions augeantur, & putredinalis calor crescat.

Particularia verò remedia multa quidem sunt febri puncticulari proficua , vt potiones cordiales, electuaria, pulueres, epithemata, oxyrhodi-na, vnctiones, & similia, iuxta humorum & symptomatum emergentium, aut imminentium naturam, quæ præter vim temperandi , debent etiã facultate constare cohibendi humoris malignitatem: quibus ex usu erunt multa particularia remedia , quæ in febrium pestilentium curatione posita sunt. A nonnullis etiam probantur tabellæ ex margaritis, sandalis citrinis, terra sigillata, & citri semine , & scordei, aut ijdē pulueres cum aliquo

aliquo succo oxalidis, vel rosarum permiscen-
tur, & cum saccharo confectio fit. Ad eum-
dem vsum exhibendo illius cochleare cum a-
qua oxalidis summo manê, aut declinâte febre,
aut hyacinthorû confectiônẽ cum aqua, in qua
Monocerotis pulueres, aut lapidis bezoar fue-
rint iniecti. Sed omnibus his præferenda venit
quædam terra, denuò ad nos ex Italia adporta-
ta, quæ etsi malignis febribus proficua sit, præ-
sertim conducit puncticulari. Est colore albo
prædita, grauitate & substantiæ modo Lemniæ
per similis, quæ in Pedemonte reperitur (in quod-
dã præsertim oppido, vbi imago sacratiss. Virg.
Mariæ Mondeui à Vico, veneratur, innumeris
quotidie miraculis clarissima.) Hanc mihi pri-
mus omnium dedit, vt de ea periculum facerẽ,
excellentissimus dominus Carolus Philibertus
de Este, Marchio Sãcti Martini, serenissimi Sa-
baudiæ Ducis nepos, & felicissimo euentu his,
quos puncticularis febris vexabat, administraui,
præbendo pondus semidrag. cum aqua scurzo-
neræ; aut aliàs cum sirupo & aquis febrem pun-
cticularem respicientibus, deinde ad maiorem
quantitatem perueniendo. Circa victum
verò, & quæ in hoc obseruanda sunt,
lege suprà cap. 26.

238 Demorbis malignis,

*De variolis, earumq; materia, signis, & præ-
sagio. Cap. XX XVI.*

*Variolæ nū-
tij pestis.*

*Variolarū
definitio.*

*36. sect.
prob. 3.*

*Quibus dif-
ferant va-
riola & mor-
billi.*

PAuci sunt scriptores, qui inter pestilentes morbos non enumerent variolas: quando- quidem constitutione ipsa temporis in a- lienam naturam flectente, innumeri, non solum pueri, sed grandiores natu, soleant hoc morbo affici. Tamen enim cognatam, affinemque naturā cum pestilentibus morbis illæ habent, ut eorum nuntij dicantur: quare nonnulla circa variolarū materiā, generationem, causas, & curationem di- cere erit opportunum.

Sunt variolæ tumores parui per cutem efflo- rescentes, ex crasso plerunque sanguine geniti, paruarum inflammationum figuram referentes. Existimant multi, variolas vocari, ob similitudi- nem quam illæ cum varis qui in facie fiunt, ha- bent: quod videtur insinuare Arist. in problema- tis: nam quærens, *Cur in facie maximè tubercula oriri solent, quos varos vocamus?* postquam respōsum pro- blemati præbuit, subiungit: *Tuberculorum autem ge- nus id veluti pustula, minutusq; abscessus cuiusdam inconco- cti humoris est.*

Differunt à morbillis variolæ, primò ratione efficiētis causæ: nam, sicut statim dicemus, san- guis est ut plurimum illarum causa; & ad febres synochas

Synochas referuntur; morbillorum verò materia, bilis, & ex consequenti ad tertianas, ob id 7. die solent iudicari tardiùs variolæ. Rursus in illis humor tumorem causat, qui ad suppurationem peruenit: secus in morbillis: ac tandem in vtrisque calor diuerso modo tactum immutat: nã ex sanguinis putredine mitis, ex bile acris euadit. Morbillorum speciem esse nonnulli existimant exanthematum, seu ecthymatũ quoddam genus, culicum morsibus persimile: & papulæ illæ rubræ, rotundæ, & parvæ, quæ Sileno 8. post sudorem cuti eruperunt.

s. de morbis vulgar. Euphranoris filio pustulæ velut culicum moribus. 7. in historia Phercides. 8. apparebant velut culicum morsus: & eodem libro fullo in Syro.

Variolarum causæ aliæ externæ sunt: internæ verò aliæ. Inter externas connumeratur aer, vel siccus, vel calidus & humidus factus, longa mora in Sole, exercitatio vehemens, lactis prauitas, et in nuper natis contingit, cum nutricis lac deuitas conditiones non habet: aut in adultis, usque ad 7. præsertim annum, dum prauis cibis, & esculentis calidis & humidis, aut dulcibus vescuntur.

Variolarum causa externa.

Inter internas verò præcipua, ut aliqui existimant, est sanguinis menstrui reliquiæ, quæ ex infantis nutritione superfuerunt, quæ reliquis humoribus permixtæ, cum ex sua natura prauæ sint, calore & feruore ab illis excrementis in venis collecto, ad expellendum facultatẽ prorritat: quod

Variolarum causa interna.

240 Demorbis malignis,

Pen. 1.4.
tract. 4.
cap. 6.

Quid apud
Arabes sit
ebullitio p-
fectiua, aut
corruptiua,
explicatur.

deinde natura vt malū auertat, crisi similē eua-
cationē tentat. Hanc ebullitionem & feruorē
insinuat Auic. dicens: *Quandoquidem accidit in san-*
guine bullitio secundum semitam putredinis, &c. Non-
nulli tamen Auic. expositores illam ebullitionē
dicunt esse perfectiuam, aut corruptiuam. Per-
fectiuā vocant, cū pars sanguinis, & reliquorū
humorū, immunis & pura remanet à reliquis ex-
cremētosis partibus: secus cū eandē labē partici-
pant. Sed cur ebullitio illa est necessaria, siquidē
in scabie, & alijs cutis affectibus non requiritur?
Resp. illas prauas reliquias esse adeò ad minimas
partes reductas, ac sāguini permixtas, vt citra fer-
uorem & ebullitionē ab alijs nō possint separa-
ri, vt in externis videmus succis igni expositis.

Controuer-
sia an san-
guis men-
struus vario-
larū sit cau-
sa,

Sed contra id quod dictū est, sanguinē men-
struum, à quo variolæ generantur, praua natura
constare, & variolarum esse causam, extant plu-
res rationes & autoritates oppositum ostenden-
tes. Prima; Sanguis ille, est eiusdem speciei cum
eo qui in hepate & venis existit causa vtriusque
efficiens & conseruans eadem: igitur natura, &
temperie non distabūt. Deinde ex eo nutricibus
menses supprimūtur, quia sanguis, quo infans in
vtero nutriebatur, ad māmas refluit, vt ex eo lac
fiat. Ex purissimo tamē sanguine fit lac, vt docet
Hipp. lib. de natura pueri. *Trahit, inquit, quod dul-*
cissimum

*eissimū est in sāguine ad se se, simulq; etiā lacte modicē frui-
tur.* Dicendum igitur est, sicut partes corporis so-
lidæ ex semine fiūt, sic carnosas, tā ex menstruo,
quā ex reliquo sanguine, qui in hepate est, gene-
rationē, & nutritionē sumere: nā ex semine & sā-
guine mēstruo nostrū innatū calidū cōstat, quo
calore nutrimur, augemur, & tota vitæ periodo
duramus. Quod si ita est prauis istis morbis pro-
creādis nō erit aptus: nā quātunuis in solis qua-
litatib⁹, in calore scilicet & humiditate excremē-
tosa, vt aliqui arbitrātur, excesserit, certo spatio
nouē mensiū quo eo nutritus fuit in vtero infās,
in lucē iā editus, valetudinarius, atq; plurib⁹ mor-
bis obnoxius esset: præterquā quòd si sanguis
mēstruus retētus variolarū esset causa, cur dū sup-
primitur in fœminis tēperamento calidis & hu-
midis, variolæ nō fiūt? Nihilominus tamen Aui.
& Arabum opinio in hac re vera est, sanguinem
menstruum causam esse variolarū, communio-
rem tamen & magis vniuersalem: nam etiā citra
illam posse fieri, non est dubium, vt dicemus.

Quod vt intelligatur, sciendū est, in sanguine
mēstruo aliquid excrementosū, inutileq; reperi-
ri, alitioni pueri ineptū, sicut contingit in quacū-
q; alia materia nutritiōali: hoc autē deinde reli-
quis humoribus permixtum illos afficit, quous-
que à natura expellatur, vt suprā diximus. Si ve-
rò infēsibilibiter à valido calore, & robusta virtute

*Opinio Aui-
cena & A-
rabum ex-
plicatur.*

242 Demorbis malignis,

partes istæ sanguinis excrementosi consumantur, indies cū alijs corporis humoribus, qui quotidie generantur, deficiunt & corrumpuntur: nō mirum videri debet, si toto vitæ tempore à vario-
lis euadant immunes: quod maximè contingit his qui à teneris (vt dicere solemus) vnguiculis
tū educati, tū postea ipsi frugalitati & parsi-
monia fuerunt dediti: ob id non tam commu-
nes & vulgares extitere variolæ antiquis, quàm
nostris temporibus: sic Hippoc. & Gal. obscure
visi sunt de illis agere, locis citatis, quanuis de
morbillis extent alia loca, quæ ostendūt eis fuisse
notos. Sed vt ad institutum reuertamur, euenit
non rarò, cū natura impotens & imbecilla est,
vt semel expellat sanguinis infecti, aut excreme-
torum aliorum superuacanea, tunc quod su-
perest intus relictum, iterum reuerti illas co-
gat.

Aut tandem fieri potest consumpta materia,
qualitate praua intus relictæ, & partibus solidis
impressa, quòd ab humorum alteratione non
cesset, neq; desistat, donec ab ea & humoribus,
quibus aliquod illius vitij genus communicatū
est, immunis euadat. Hinc videmus multos di-
uersis ætatibus hoc morbo affici: quæ diuersitas,
& varietas, profluit & dimanat ex maiori aut mi-
nori fortitudinis causa, & resistentia subiecti, vt

potius in hac, quàm in illa ætate talem morbum contrahant: sicut videmus succedere in hæreditarijs morbis.

Sed quòd citra hanc communissimã causam possint variolæ generari, cõstat: nam si ab aliqua causa externa ex dictis contingat produci in corporibus qualitatem similẽ illi, quæ ab excrementis infertur, proculdubiò idem effectus pululabit. Inde videmus in Austrina tempestate sanguinẽ alterari, & ad hunc morbum disponi, pluresque vno eodemque tempore ab aeris, vel alia communi causa hoc morbo affici: etsi antea illũ passi essent.

Absque sanguine menstruo variolæ fieri possunt.

Ad loca tamen in contrarium adducta dicemus, verum esse, sanguinem menstruum, quo in utero fœtus alebatur, optimum esse, sed ex eo variolas gigni non dicimus, sed ex inutili & excrementosa parte quæ superfluit. Fœminis verò, quibus menses supprimuntur, ideò variolæ nõ superueniunt (dicunt aliqui) quia sanguis in illis retentus comparat diuersam qualitatem, quã ex nutritione excrementum quod supererat in fœtu, & ex consequenti symptomata diuersa. Sed melius dicemus, pueros facultates naturales perfectiores habere, vtpote principijs generationis propinquiore, sentientes verò hebetes & obtusas: sicque minùs irritantur, maximè ob familiaritatem

244 De morbis malignis,

ritatem quam ex nutritione compararunt facultates naturales cum sanguine menstruo: vnde diutiùs possunt illud in corpore detinere cum minori noxa: in foeminis verò detentus sanguis si putrescat, partes ab eo irritatæ & molestatæ, per patantiores & ampliores vias, aut per hanc aut illam regionem illum expellent: sin minus, tã prauã & veneno similẽ cõparat naturam, vt alios longè distinctos exitiales morbos generet.

Signa variolarum.

Verùm ad signa opus est deueniamus: quorum alia sunt antecedẽtia, vt turbata insomnia cū pauore, capitis grauitas, dorsi dolor, tussicula leuiter irritans, & inquietudo maxima. Cùm verò iam apparere incipiunt, quæ sanguinis, aut bilis permixtionem habent, celerius erumpunt, quàm alijs humoribus dominãtibz, ægrosque vehementiùs molestant: & si copiosus sanguis in corpore præest, in pectore angustia, & in gutture dolor persentiri solet. Narium etiam pruritus frequentissimè solet illos infestare, quia natura tentat orificia venarum, quæ ibi terminantur, aperire, vt per illam partem copiam sanguinis euacuando, potentior deinde euadat. Tremores, & oscitationes ex vaporũ copia subsequuntur.

Præfagia ad vitam & mortem sumuntur ex multitudine, magnitudine & colore variolarũ, ægrique tolerantia: nam rubræ variolæ, aut ad album declinantes, paucae, & quæ debitam ma-

gnitu

gnitudinem naſcæ ſunt, quæque facile exeunt ſine magna ægri anguſtia, aut febre, ſecuriſſimæ ſunt cenſendæ: oppoſitum, cùm tardè erumpūt, & cum anguſtia, ſyncope, & tactui duræ ſūt, aut exiguæ, & contiguæ: nam materiæ craſſitiem & prauitatem oſtendunt. ¶ Idem iudicium eſt, cùm ita continuæ ſunt, vt in vnus variolæ ventre alia promineat: nam arguit virtutem æqualiter non poſſe excrementa cutaneis partibus tranſmittere. Valde lethale eſt, ſi dileſcunt: nam cor materia adoritur, & ſyncope pereunt. Similiter cùm reſpiratio læditur, & vox impeditur: nam ſicut dum hæc benè ſe habent, ſignū eſt longè à partibus ſpiritibus variolarū materiā contineri: contrariū credēdū eſt, cū afficiūtur. Violaceæ, aut nigræ variolæ, niſi iudicio naturæ expulſio fuerit facta optima die, lethales valde ſūt.

Solet tamē euenire in hoc morbo, vt eo declināte moriātur ægri fluxu vētris: ſicut illo incipiēte ob copiā ſynanches. Sed quomodò declināte morbo, vbi natura victrix remanere deberet? Reſpōdem⁹, id nō fieri ratione morbi, ſed aut ob externas cauſas, aut quia pauco humore ibi delabēte, ſi prauus ſit, inteſtina abradit, & praua vlcera inducit, quæ nullis cedunt auxilijs: & cùm virtus ex prægreſſo morbo debilis remanſerit, nequit nouo affectui ingruenti obſiſtere.

Auicē.

In variolarum declinatione pueros perire, quomodo verum ſit.

246 De morbis malignis,

De curatione variolarum. Cap. ultim.

CVM variolarum curationem aggredimur, videndum primò est, an plenitudinis adsint signa in venis: nam tunc temporis nullo alio remedio præstantius mederi possumus, quàm liberaliùs florentibus etate sanguinem mittendo; pueris tamen partita euacuatione, ad plenitudinem, magnitudinem, & reliqua quæ illam expetunt animaduertendo. Neque eã impedire possunt variolæ, si exire cœperāt: tùm quia tam profusam & largam vacuationem non præcipimus, vt naturæ appetitus ad trahendũ excitet: tũ quia facultas expulsiōni incūbit poti⁹ eo tēpore, à qua non desistet à sarcina libera. Quòd cū per maiores venas, aut scarificationes educi non potest sanguis, multi vsi fuerunt cucurbitulis scarificatis, quibus allicitur foras materia, & sanguis cum minori virtutis dispendio extrahitur. Idem iuuamentum præstant hirudines scaripulis, aut natibus applicatæ. Auicennas laudat sanguinem ex naribus mittere.

An verò ultra. 4. sit sanguis mittendus in variolis? dicimus, quòd si eo tempore cum ægri tolerantia appareant, secunda vena non est: sin minus, & necessitas eam suadeat, facienda; quanuis penitus erupissent hoc aut alio die: vt si ad guttu

ris musculos irrueret sanguis, aut alterius partis interne inflammationis signa essent, sanguinis missio facienda venit.

Si tamen contingat ex sanguine bilioso & summè calido variolas prouenire, & cum signis malignitatis, quemadmodum in constitutionibus pestilentibus fieri contingit, tunc refrigerantibus medicamentis, & quæ malignitati obuiare possint, utemur.

Cibus refrigerans & modicè adstringens sit, ut & temperandi febrem, & compescendi ebullitionem sanguinis vim obtineat. Eadem qualitate serapia prædita sint (nisi alicuius humoris crassi permixtio aliud expostulauerit) quæ nimis dulcia sunt vitando, sicut in colliquantis febris curatione diximus. Conceditur illis sirupus granatorum, acetosæ, borraginis. Alij totum malum granatum contundunt, succumque illius exprimunt, & cum exigua admodum croci portione & sirupo de agresta interdium propinant, præsertim cum variolæ incipiunt erumpere, ut temperata & roborata facultas commodius expellat peccantem humorem. Cum verò plures apparuerint, & febris non est intensa, conceduntur serapia, quæ habeant minorem vim temperandi, maiorem tamen reddendi corpus purius ab obstructionibus & excrementis, & quæ simul muniat internas partes, ne patiatur, ut quod reliquum remanet expellere.

248 De morbis malignis,

dum, à natura melius educatur. Ad omnes istos
usus præstat sirupus ab Auicenna commenda-
tus, qui recipit caricarum drag. 7. lentium ex-
corticatarum drag. 3. laccæ drag. 3. dragagan-
thi, seminis fœniculi an. drag. 2. decoquantur in
lib. 5. aquæ, donec remaneat ex ea tertia pars, &
coletur. Potest, cùm exhibetur, permisceri cū alia
aqua, quæ febrem, aut affectam partem respiciat.

Dubium de
purgatione
in declina-
tione vario-
larum.

Solutio.

Sed variolis declinātibus; expediet ne vti pur-
gatione? Auicenna curare iubet ventris fluxum
eo tempore factum à natura: signum ergo est, il-
lum fieri symptomaticè morbo declināte: quod
confirmat Serapio, quando ait: *Huius ægritudinis
mos est (agebat de variolis) ut in fine eius accedat solu-
tio ventris: & facit accedere diarrhæam, aut intestinorum
excoriationem, propter acuitatem suam.* Dicimus itaq;
ratione morbi semper esse interdicens pur-
gationem, tam variolis incipiētibus, quàm decli-
nantibus. Nam cū tanta adsit permixtio mate-
riæ faciētis variolas cum reliquis humoribus se-
cundū minimas partes cum feruore, &, vt bar-
bari dicūt, ebullitione (vt prius dixim⁹) certè me-
dicamēta quęcunq;, essent infestissima naturæ.
Permixture enim ostendunt cōfusæ, & turbatę
vrinæ, quæ solent apparere adhuc ante earū eru-
ptionē; ex quibus potiùs variolas, quàm aliū ma-
lignū morbū futurum cōiectamur. Et idē quod
de purgatione dicimus, censendū est de his me-

dica-

dicamētis, quæ calore, & partiū tenuitate, sudores proliciunt; vt nōnulli temere ad faciliore variolarū exitū cōmendarunt: illis enim meatibus internis apertis, humoribusq; ibi delapsis, & calore tractis, multorum ac grauium symptomatū materiam præberi, non est dubium.

*Incommoda
sudoris in
variolis.*

Verūtamen si cōtigerit, declināte febre, & venis ex prægressis euacuationibus exinanitis, crudis repleri excremētis ex multa copia alimentorū prodeūtibz: sicut videmus sæpenumerò euenire pueris, qui morbo declināte, famelici relictī fuerūt, in quibus appetitus maior est, quàm caloris naturalis concoquētis robur: tūc præcautionis gratia cōueniet leuiter ventrē mouere aliquo medicamēto, quod internas partes roborādo, deponat quantitātē excrementorū, quæ in posterū febrē nouā poterāt suscitare. Quòd si tā exigua quātitas sit, vt instituta optima vict' norma, possit beneficiū naturę suscipere, ab ea abstinebim'.

Ad idē etiā faciendū cogimur, cū 14. die, aut 20. febris remissionē videbatur habere, & denuò reuertitur: quod etsi diuersis causis fieri possit, nouo morbo videlicet à priori distincto inuadēte, aut alia causa externa, sed præcipuè euenit, cū ex euacuatione à natura facta corpus non fuisset omnino à prauis humoribus expurgatum, & ea pars intus relictā latitans, nisi educatur, periculū est, ne febre denuo inualescēte, ægrū, nisi leuiter

Sura et si cōmuniter sumantur pro posteriori parte cruris carnosā, quam tibiā vocam⁹: hīc tamen, & reliquis nostri libri partibus usurpatur nomen hoc pro toto crure, maximè ab inguine usq; ad genu, quod femur dicimus.

purgem⁹, interimat. ¶ Solet etiā vehemēs dolor ex tumefactis variolis pueros molestare, nō tantū in facie & pectore, sed frequentissimè in suris ipsis. Multi huic symptomati subueniūt fotibus, aut euaporationib⁹, quæ moderatè calfaciāt, anodinaq; vi cōstent: qualia fiūt ex decocto maluę, althææ, lini, & fœnugræci semin. Alij apponūt lintea in horū decocto madefacta; aut linimentum ex oleo amygdal. & medula cruris vaccæ.

Pus deinde in variolis contentū, aurea acu extrahūt, & vlcera quæ remanēt, aqua sale permixta exiccant: quā parant ex libra vna aquę rosarū, & capitum illarum, & salis vncia.

In foraminib⁹ verò pulueres ex fabarū farina, amylo, & thuris & lupinorū, ex quibus & alijs similibus ad reliquas variolas, quæ in corpore sūt, exiccādas, culcitra nōnulli laudāt: quę omnia sapiunt barbarorū praxim, quorū munus est, nō tam morbo & causæ, quā accidētib⁹ occurrere. Si enī natura trāsmisit prauos humores qui in corpore præerāt, ad cutim, qui ad suppurationē peruenerūt, & remedia fuerūt opportunè facta, quorsum morbo declināte, tāta auxilia? Meli⁹ certè esset plenitudine deposita partes quæ solēt affici, tueri, vt nares, guttur, pectus, & intestina. A potionibus frigidis abstinemus, si tussis, aut aliud symptoma pectori officit: aeris temperiem considerādo nā sicut frigidus nocet cōstipando, sic calidus in

ternū calorē augēdo, ob id præcipiendū est, vt pā
nis debitē cōtegatur, & aerē modicē frigidū re-
spiret: quod vtinam possemus persuadere fœmi-
nis nostri tēporis, quæ præterquā pueros in cali-
do cubili, & clausis semper fenestris, habent, iux-
ta ipsas carnes lintea inuoluunt, vt mirum sit his
omnibus suffocari.

A rebus insuper astringētibus extrinsecus ap-
plicatis cordi, hepati, aut alijs partibus, abstine-
mus, & ab inūctionibus, & fotibus: quia semper
tentandū est, vt detur liber aditus humoribus &
excremētis, nisi adsit aliquod peculiare sympto-
ma, quod id exostulare videatur: nā ab Hippoc.
& Galeno non prohibentur omnino iniunctio-
nes & fomenta in cutaneis affectibus.

*In epidem
in histori
Simonis.*

Hæc sunt quæ circa morbos malignos & pe-
stilentes animaduersione digna visa sunt: de reli-
quis verò qui corporibus eueniunt, dicemus in
animaduersionibus Physicis & practicis in libros
De locis affectis, quas Deo duce typis mandabi-
mus: præsertim si liber hic ab studiosis
benigno, prout spero, animo
recipiatur.

F I N I S.

Laus Deo, Deiparæq; Virgini.

INDEX CAPITVM

huius libri.

Raditur definitio maligni morbi, & signa in communi
Cap. I. pag. I.

Agitatur cōtrouersia inter medicos circa naturam huius morbi epidemici, cum primò pestiferi tumores apparuerunt.
Cap. I I. 7.

Traduntur causæ huius morbi epidemici. Cap. I I I. 12.

Nunquid in hac constitutione aer fuerit praua qualitate affectus. Caput. I I I I. 22.

Quid præsagiendum sit circa huius morbi durationem. Cap. V. 40.
Cur constitutio hæc epidemica sæuius hoc anno 1599. molestauerit.
Cap. V I. 42.

An possit morbus pestilens citra febrem interficere. Cap. V I I. 45.
De natura malignæ & venenose qualitatis, quæ in pestilentibus morbis reperitur Cap. V I I I. 50.

Quæ corpora, quæ væ ætates sint obnoxia magis pestilentibus morbis, examinatur. Cap. I X. 55.

Traduntur signa, quibus deprehendere possumus, in quam corporis partem natura pestiferum tumorem sit transmissura. Ca. X. 59.

An sint aliqua signa pathognomonica morbi pestilentis. Cap. X I. 61.

Ponuntur signa febrium ephemerarum & putridarum pestilentium, & circa hæcticas pestilentes vindicatur Galenus à calumnia. Caput. X I I. 68.

Dignitates signorum ad vitæ & mortis præsagium in morbis pestilentibus examinantur. Cap. X I I I. 75.

Observationes nonnullæ huius constitutionis epidemicæ perpenduntur. Cap. X I I I I. 82.

Agitur de remedijs præseruatiuis. Cap. XV. 85

Traduntur nonnulla medicamenta simplicia & composita pro diuersis anni temporibus cōtra pestilentium morborum incursus. Cap. XV. 1. 99.

De his quæ spectant ad magistratus, & reipublicæ gubernationem. Cap. XV. 11. 105.

De recta victus institutione in morbis malignis & pestilētibz, cū actū molestant. Cap. XV. 111. 110.

Quid medicus agere debeat circa hec̃ticarum & ephemerarum pestilentium curationem. Cap. XV. 111. 115.

Indicationes vniuersales febrium putridarum pestilentium explicantur. Cap. X. 18. 116.

An liceat sanguinem mittere in morbis pestilētibz. Cap. XX. 118.

An liceat ante sanguinis missionem clystere vti. Cap. XXI. 125.

Debeat ne purgari pestilenti morbo oppressi, disputatur. Cap. XXII. 129.

An in febribz malignis & pestilentibus frigida aquæ potus sit ex vsu die purgationis, cū medicamenti actio frustratur. Caput. XXIII. 138.

Traduntur medicamenta concoquentia & alterantia, quibus pestilētibz morbis succurrimus. Cap. XXIII. 143.

An sudorem prouocare liceat in pestilentium morborum curatione. Cap. XXV. 146.

Ponuntur remedia aliqua morbis pestilentibus probata, ex his quæ intus sumuntur: & circa ea quæ extrinsecus applicantur, pauca subiiciuntur. Cap. XXVI. 154.

De carbunculo, siue anthrace pestilenti signis, præsagijs, & curatione. cap. XXVII. 158.

Glandularū natura & vsus in corporibus nostris exponitur: deinde de pestifero bubone agitur. cap. XXVIII. 168.

An in curatione tumorum seu glandularū pestilentium cauteriū ætUALE tutum sit remedium. cap. XXIX. 176.

Nunquid vesicantia medicamenta in pestilentium tumorum cura-

tione sint tuta, examinatur. cap. XXX. 179.
 Theriacæ vsus in pestilentium tumorū curatione an conueniat, ex-
 plicatur. cap. XXXI. 195.
 Alexipharmaca medicamenta tumoribus pestilentibus applicata,
 nunquid qualitatu primaru interuentu operentur, differitur: quid
 sit à tota substantia operari, explicatur: ac nonnulla de venenoru
 actione notantur. cap. XXXII. 199.
 De febribus colliquantibus, signis, præsagijs, & curatione. caput.
 XXXIII. 208.
 Puncticularis febris causæ, differentie signa, & præsagia. cap.
 XXXIII. 215.
 Puncticularis febris curatio traditur: & primò circa vniuersalia præ-
 sidia dubia quæ emergunt explicantur: deinde peculiaris remedia
 huius morbi describuntur. cap. XXXV. 221.
 De variolis, earumque materia, signis, & præsagio. cap. XXXVI.
 238.
 De curatione variolarum, cap. vltim. 246.

R E R V M E T
S E N T E N T I A R V M
N O T A B I L I V M, Q V Æ
in hoc opere continentur,
locupletissimus
index.

A

A C I D A quibus con-
ueniant: quibus ve-
rò non. pag. 143.

Acutissimi morbi an habeant cō-
iunctam febrem. 46.

Acutos morbos febrem habere
coniunctam, quomodo intel-
ligatur. 47.

Aer in primis qualitatibus alte-
ratus, in pravis corporibus
idem facit ac pestilens. 6.

Aer facillimo negotio ad quod-
cūque extremum vergit. 22.

Aer purus & naturalis vitam
conseruat. Oppositum, cū
corrumpitur. 22.

Aer in hac constitutione neque
à causis superioribus, neque

inferioribus vitium contra-
xit. 23.

Aeris intēperies quomodo cor-
rigenda. 91.

Aer cū inquinatus est, mutan-
dus statim. 92.

Aer putridus quomodo corrigē-
dus. 93.

Aeschines orator antiquissim⁹.
pag. 7.

Aeruginosa bilis, vitellina, &
porracea, in pestilētibus mor-
bis apparet 65.

Aestatis principio anno 1599.
pueri glandulis fuerunt mo-
lestati. 84.

Aethereos, simplices, & nulla
mixtione constare spiritus,

INDEX.

- an verum sit.* pagina. 69.
- Aethruriae Magni Ducis medicamenta morbis pestilentibus commendantur.* 104.
- Affectibus complicatis saepenumero representantur Medico signa dubia.* 82.
- Agens ut actionem producat, debet esse in actu.* 36.
- Alexipharmacum, Alexitherium, Amuletum, quomodo differant, & in quo conveniant.* 200.
- Alexitheria ex accidenti sunt margaritae, & pretiosi lapides.* 200.
- in Aloheriae peste quo praesidio multi evaserunt.* 153.
- Alimenta semiputrida, gossipium, & alia evitanda.* pagina. 108.
- Allium, theriacam rusticorum vocat Galenus.* 114.
- Amara quae nutritioni inepta.* p. 53.
- Analogismo, observatione & comparatione utebantur antiqui in morbis novis.* pagina. 7.
- Analogia qualitatum superiorum cum partibus adensiss in hoc morbo.* 16.
- Andronij trocisci describuntur.* 166.
- Andromachi carmina de theriaca.* 195.
- in Anglia & minori Germania febres ephemeræ pestilentes.* 68.
- Angustia pororum venenosus morbis pessima.* 56.
- Animalia in latibulis abscondita, quando magis appareant.* 27.
- Animalia genita ex putredine, eiusdem speciei sunt cum alijs vera generatione productis.* 38.
- Annus 1599. constans fuit, & sine aquis.* 30.
- Antidotus Aestate utilis.* 101.
- Antidotus hyeme salutaris.* pagina. 102.
- Anthrax quid sit, vide Carbunculus.*
- Apocemata feбри puncticulari proficua.* 233.
- Apocemata serapijs praeferuntur.* 234.
- Apollinis ira Delij laborabant peste.* 8.
- Apollonius quo remedio in peste utens inclaruit.* pagina. 123.

INDEX

Apparatus hominum vulgariū facilis ad suscipienda seminaria praua. 14.

Aquæ stagnatæ, paludosæ, & fœtentes, aerem inficiunt. pagi. 27.

Aquarum constantia, & ventorum inopia, ad communes morbos paratissima. 29.

Aquarum multitudo ex aspectibus, & ventorum natura prouenit. 29.

Aquæ destillatitiæ an alijs præferendæ. 144.

Aquæ destillatæ in plumbo & ære, an conueniant. pagina. 145.

Aquilonis flabra saluberrima. 30.

Arabes Medici præferebāt sanguinis missionem clysmis. pa. 125.

Ardentes febres quando pestilentes fiunt. 65.

Aristotelis locus de cordis læsione. 71.

Aristotelis locus de cordis læsione conciliatur. 75.

Aristotelis opinio de cauterio actuali. 176. *Eius explicatio.* 176.

Aristotelis locus de ijs quæ ma-

gis putredini resistunt. 149.

Aristoteles visus est cognouisse varioles. 238.

Asahub Arabum quid. 26.

Asie pestis cur scarificatione curabatur. 122.

Auicennæ sententia reprobatur circa communitatem pestis. 20.

Austrinus annus sine flatibus, morbosus. 29.

Austro calefaciendi & humectandi vis inest. 30.

Autumno & Hyeme cur constitutio epidemica cessare videatur. 40.

B

B *Elgis & Britannicis cur sudor magis cōmunis.* pag. 116.

Boli Armenici præparatio utilisima. 157.

Bolus Armena pestilentia affectus præsentaneum remediū. 119.

Bona signa absolutè quæ sint. 77.

Boræ refrigerandi & siccandi vis inest. 30.

Breuissimæ mortis signa. pagina. 84.

INDEX.

Bubones ante febrem cur securiores. 84.

Bubo pestilens quid sit. 169.

Bubo pestilens quomodo à carbunculo distinguatur. 169.

Bubonis pestilentis signa. 170.

Bubo pestilens qui ex parte coloris & loci sit deterior, aut securior. *ibid.*

Bubo quādo citra sanguinis missionem, & alexipharmaca, & euocantia debet curari. 170.

in Bubone pestilenti cūm adest facultatis expultricis debilitas, antequā sanguis mittatur, quid considerandum. 171.

Bubone pestilenti apprehensos an aliquando liceat initio purgare. 172.

Bubone affecti pueri quomodo curandi. 173.

C*adauerosa facies à Lucretio carminibus describitur.* 67.

Cadauera qua cautione sepelienda. 107.

in Casaraugustana peste quo remedio fuerint multi sanitati

restituti. pagina. 142.

Calor & humiditas in aere ob multas & continuas aquas fit. 28.

Calor febris diariæ non semper vnus. 68.

Calor tribus modis deficere potest. 193.

Calido & humido temperamento constantes, & sanguinei, immunes fuerūt ab hoc morbo. 33.

Canes & multa alia animalia si ti interempta. 50.

Cantharidarum correctiuū proprium quod sit. 185.

Carbunculis igneum elementum prædominatur. 45.

Carbunculi definitio. 158.

Carbunculi definitio præstantior. 159.

Carbunculi externæ & internæ cause. *ibid.*

in Carbunculis schara, an pustula appareat prius. 159.

Carbunculi colores diuersi à qua causa fiant. *ibid.*

Carbunculus an febrem sequatur, vel è contra. 161.

Carbunculi deteriores qui. 161.

Carbunculi iugulum infestantes, aut febrem sequentes,

cur

INDEX

- cur deteriores. pagina. 162.*
Carbunculi indicationes vniuersales & particulares curatiue à quo sumendæ. 162. 164.
Carbunculis sanguinis missio vsque ad animi deliquiū quando possit esse ex vsu, & ex qua parte. 163.
Carbunculis depascentibus remedia. 164. & 167.
Carnes quadrupedum quæ præstantiores. 90.
Causa efficiens malignitatis quæ sit. 3.
Causæ huius morbi epidemici quæ fuerint 14.
Causæ communes ad morbi pestilentis insultum, quæ sint. 56.
Causæ impediētes sitim in morbis qui illam excitare debebant. 66.
Causticum potentiale carbunculis proficuum. 168.
Cauterium actuale quæ incommoda corpori impertiatur. p. 177.
Cauterij actualis commoda. ibi.
Cauterij quare tutius vtimur in adenositis partibus. pa. 178.
Cauterium actuale debet præferri potenti. pagina. ibid.
Celeritas pulsus alijs differentiis præualet. 64.
Certæ regulæ in omnibus circa victum dari non possunt. pa. 88.
Charitas procuranda in his qui pesti deseruiunt. 106.
Chirurgi cum dubij sunt, num resolutioni, aut suppurationi natura sit procliuor, quid agere debeant. 174.
Cibus in fluxu colliquanti qualis esse debeat. 113.
Clystere quo casu sit vtendum ante venæsectionem. 128.
Clystere vti ante sanguinis missionē, inter mulieres tanquā lege sancitum. 126.
Coctio quando in pestilentibus tumoribus est expectanda. 193.
Coctioni an motus aduersetur. 193.
Coctio in humoribus an quocunque morbi tempore sit tētanda. 194.
Coctionis & cruditatis signa, virtutis robur, aut imbecillitatem ostendunt. 76.
Coctionis & cruditatis signa in morbis pestilentibus minus robur

INDEX.

- robur habent, quàm ciborum appetitus. 76.
- Cœlestia corpora, si ad conseruationem viuentium sunt concessa, quare pestilentibus morbis præbeant occasionem. p. 16.
- Cognitio temperiei & naturæ, ad quid prosit. 55.
- Columbi scissi per medium, buboni applicati prosunt. pagin. 174.
- Complicatas febres quomodo debeat cognoscere. pagina. 69.
- Communi morbo plures, & cum vitæ discrimin, in hac constitutione laborasse probatur. 19.
- Conditiones ad frigida potum in colliquante febre. 213.
- Congregationes plurimorum pro pestis præcautione auferendæ. 106.
- Constitutio epidemica an semper à meteorologicis impressionibus immunis fuerit. 27.
- Constitutiones diuersæ diuersis auxilijs liberantur. 135.
- Constitutiones pestilentes sua habent tempora, sicut morbi. 40.
- Consuetudo seruanda in præcautione. 88.
- Consuetudo in sanguinis missione seruanda. 119.
- Contagij definitio exploditur. p. 35.
- Et quid sit à primo fonte emanare, explicatur. 235.
- Contagij propria definitio. 35.
- Contagium fomite, contactu, aut ad distans inficere, quomodo intelligendum. 35.
- Contagionis seminaria per aerem sparsa, Lucretij versibus celebrantur. 35.
- Contagium ad excellentem putredinem referunt nonnulli. 36.
- Contagio qualitas principijs vitæ opposita communicatur pag. 36.
- Contagium ad causas superiores refertur. 36.
- Contagium non est morbus, neque symptoma, sed quid. pag. 38.
- Contagio deficiente potest hic morbus epidemicus interficere. 38.
- Contagium quomodo à pretiosis vestibus auferri possit. pag. 109.

INDEX.

Contrariorum contraria debent
esse remedia. 139.

Cor magnos morbos pati posse,
quomodo intelligatur. pagin.
75.

Cordi aduersissimi morbi qui
sint. 45.

Corpora incremata in bello, &
exhalatio putrida, ad pestem
parata. 31.

Corpora plethorica, & cacochi-
ma quare parata sint pesti. p.
57.

Corpora rara & laxa quomodo
preseruanda. 88.

Corpora densa & compacta cu-
te, quomodo preseruanda. 88.

quæ Corporis pars tumore pesti-
lenti sit corripienda, quibus
signis deprehendatur. pagin.
59.

Corruptio à putredine quomo-
dò distinguatur. pagina. 51.

Corruptio & putredo quomo-
dò acquirantur. pagina. 54.

Corrupta prorsus statim educen-
da sunt. 130.

Critonis historia explicatur. pa-
gina. 9.

Ctesiphontis historia ex Hippo-
crate. 75.

Cura in obseruandis ciuitatis

portis. pagina. 106.

Debilibus morbo pestilen-
ti affectis quomodo sub-
ueniendum. 155.

Declinatione vniuersali an æ-
ger pereat variolis. 245.

Deorum iram, pestis causam co-
gnouerunt antiqui. 7.

Deus instituit alimentum & æ-
rem, vt corpus tueri possit. 53.

Definitio quedam maligni mor-
bi refellitur. 2.

Definitiones proprietates rerum
explicant. 12.

Definitionis variæ partes expli-
cantur. 14.

Definitio vera maligni morbi.
pag. 2.

Destillationes, & expressiones
carnium, quibus conueniant.
113.

Destillationes proficue & ex-
pertæ in morbis pestilenti-
bus. 155.

Diaria febris vrinis optimis cõ-
stat. 64.

Diarijs pestilentibus exigua re-
media adhibenda. pagina.
116.

Dignitates signorum quæ sint
in

INDEX.

in morbis. pagina. 75.
 Dioclis, clarissimi Medici ante
 Galenum, de sudore opinio.
 147.
 Domicilia ubi multi cohabitāt,
 contagioni aptissima. 43.
 Domus electio in præservatione.
 94.
 ex Ducis Sabaudiae terris adspor-
 tatur denuo terra malignis
 & puncticularibus febribus
 proficua. 237.
 Dulcia quare vitanda. 89.
 Dulcia in febribus colliquanti-
 bus quare nocent. 216.

E

Ecclēsiæ cēsuris commune
 fieri debent, qui contagio-
 sas vestes occultē retinent.
 109.
 Eclipses quatuor qui præterie-
 runt, in quibus signis fuerint
 facti. 18.
 Elix a anafsis præferenda. III.
 Epilepsia consensu pedis, aut ma-
 nus, quare sensu priuat ani-
 mal. 51.
 Epilepsiam committens humor
 non putrescit, sed corrup-
 titur. 52.
 Epistola de vesicantibus medi-

camentis pagina. 179.
 Epithemata & cordialia extrin-
 secus applicanda qua cautio-
 ne. 156.
 Equi, & quadrupedes multi pe-
 ste capiuntur, ex Aristote-
 le. 17.
 Errandi præcipua causa in opi-
 nionibus, quæ. 12.
 Esus leguminum tritici loco, pe-
 stilentes morbos procreat. p.
 31.
 Euacuationes in principio quæ
 optimæ sint: quæ verò secus.
 130.
 Eustachij Rudi sententia de cō-
 munitate ad pestem. 20.
 Exanthemata, papulæ, & tumo-
 res pravi coloris, quid signifi-
 cent. 62.
 Exanthemata, & papulæ, cine-
 res sanguinis. 83.
 Excrementa contagiosorū, vijs
 publicis deiecta, quid malife-
 cerint. 43.
 Exiccationem causat sanguinis
 missio, quomodo. 118.
 Exiccatio in febribus pestilen-
 tibus conuenit. III.
 Expultrix facultas qua tempe-
 rie gaudeat. 139.
 Expurgatio oppositum motum
 causat

INDEX.

causat ab expulsiōe humo-
rum. 131.

Expurgatio in peste ab aeris vi-
tio non conducit. 131.

Expurgatio, existente cruditate
in primis venis, an cōueniat.
132.

Expurgatio, crudis existentibus
humoribus quare non conue-
nit. Ibid.

Expurgationi an requiratur idē
robur, quod sanguinis mis-
sioni. 136.

Expurgatio, declinante morbo
pestilenti, quando conueniat.
pag. 137.

Facultates naturales more
aliorum agentium natura-
lium operantur. 63.

Fames, bella, & reliquæ calami-
tates, Dei ira placantur. pag.
106.

Febres pestilentes magno calore
non constant. 62.

Febris diaria aspectu grauis. pa.
68.

Febribus pestilentibus sine ae-
ris peste, an sanguinis missio
expediat. 121.

Febres malignæ an vno succo

fiant. pagina. 4.

Febres ardentes an sine siti pos-
sint esse. 5.

Febris colliquantis caloris na-
tura & conditio. 209.

Febres colliquantes an maraf-
modes sint, & illarum signa
& differentia. ibid.

Febribus colliquantibus an frigi-
dæ potus conueniat. 212.

Febris puncticularis, vide Pun-
cticularis febris.

Fercula ex quibus parari debeāt.
112.

Fibræ & aliæ partes cur non col-
liquantur. 209.

Flatus omnes in quatuor distri-
buuntur genera. 30.

Fluentibus humoribus reuulsio
medella. 119.

Fluxus colliquantius in pestilen-
tibus morbis cuius humoris
sit. 62.

Fœminæ grauidæ, & ætate nu-
bili, quare obnoxie sint ma-
gis morbis pestilentibus. 57.

Fœtor, putredinis propria passio.
63.

Fomes non est causa contagio-
nis per se. 36.

Fomes est veluti materia, ex
qua contagium oritur. 36.

INDEX.

Fontanellæ, & hæmorrhoides
quare à pluribus morbis tueã
tur. 58.

Frigidæ potus die purgationis
quando conueniat. 139.

Frigidæ potus quantitas non est
eadem omnibus diebus pur-
gationis perscribenda. 140.

Frigidæ potum impediencia die
purgationis. 142.

Fulmine percussi videntur homi-
nes in peste. 48.

G

Galli depilato podice tumo-
ri pestilenti applicati, præ-
sentaneum remedium. 173.

Gallica lue, lepra, & elephan-
tiasi affecti, cur minus pesti-
lentibus morbis tētentur. 58.

Generosa auxilia quæ. 118.

Germani assis potius quàm eli-
xis piscibus vescuntur. pagi.
86.

Glabrities capitis & mentis of-
fiumque denudatio citra fe-
brem. 48.

Glandulam quare multi occul-
tabant. 43.

Glandulæ superiores partes mo-
lestantes, cur benigniores. p.
45.

Glandulis pluribus nonnulli eua-
serunt in hac constitutione:
non vero carbunculis. 83.

Glandulæ à se ipsis gubernan-
tur, sicut chartilago, & ade-
nes. 168.

Glandulæ quæ constant venis
& arterijs: quæ vero non.
169.

Glandularum definitio & usus.
ibid.

Glandulæ pestilentis curatio
neoterico quodam experta.
175.

Granatorum succus an conue-
niat in pestilentibus mor-
bis. 112.

H

Hæctica pestilens ut fiat,
quid requiratur. 70.

Hæctica pestilens foetorem ha-
bet anhelitus. ibid.

Hæctici calor cur non percipia-
tur. 70.

Hæctica pestilens, complicata
semper. 73.

Hæctica pestilentis calor qui. ib.

Hæctica febris non nominatur
à putredine. 74.

in Hæctica pestilente cur me-
diocres pulsus. ibid.

Hæctica

INDEX.

- Hæctica pestilens curationem non suscipit.* 115.
- Hæctica phrenetis quid sit.* pag. 220.
- Herbæ in condimentis quæ sint præstatiores æstate & Hyeme.* 90.
- Hieronymi Calestani electuariū præstantissimum.* pagina. 232.
- Hippocratis locus 3. epidem. explicatur.* 19.
- Hippocratis locus de flatibus discutitur.* 48.
- Hippocratem laudat Galenus in præcauendo pestem ex Aethiopia ad Græcos venientem.* p. 108.
- Hippocratis locus 1. epidem. explicatur.* 4.
- Hippocratis locus 3. epidem. de tempestiua purgatione explicatur.* 133.
- Hirutines in bubonibus pestilentibus quando iuuant.* pa. 173.
- Hirudinum præparatio.* 173. in margine.
- Hirudines cum applicantur, quæ cautio habenda.*
- Hispaniæ plura loca peste aeris fuerunt in hac constitutione molestata.* 28.
- Historia Critonis in epidemijis.* pag. 3.
- Historia Ctesiphontis in epidemijis.* 75.
- Historia viduæ cuiusdā iuuenis bilioso temperamento præditæ.* 33.
- Historia Nicephori Calixti.* pa. 49.
- Historia Theutonum de pretiosa veste pellicea.* 109.
- Historia pestis Lugdunensis.* pa. 176.
- Historia pueri circa theriacam.* 197.
- Horarij fructus putredini apti.* 43.
- Horribilia & mortifera signa quæ.* 80.
- Hotomani Imperij ciuitates morbis contagiosis obnoxia.* pag. 39.
- Humida corpora quomodo præseruanda.* 85.
- Humores contrarij cū putrescunt, signa pathognomonica obscurant.* 3.
- Hyemis & Autūni signa aeris corruptionem antecedentia.* 26.
- Hyemis tēpore quare cesset morbi populares epidemici.* 42.

INDEX.

I

- I**gnes volantes, & astantes quādo fiunt. 26.
- Inæqualis temporum constitutio ad pestilentes morbos paratissima. 11.
- Inediam in biliosis corporibus malignas febres facere quomodo intelligatur. 2.
- Indicationes in victu præseruationis gratia. 89.
- Indicationes vniuersales febriū putridarum. 116.
- Indicationibus curatiuis sanguinis missionem petentibus, quid eam impediat. pagina. 128.
- Inguina cur frequentius glandulis tentantur. 44.
- Iniectionis clysteris post sanguinis missionem commoda. pa. 128.
- Inopinata & subita mortis cause. 10.
- Intempestiue purgationis incommoda. 97.
- Ioannis Stadij opinio circa annū sexagesimum. 4.
- Iudices morborū vt simus, quæ præcognoscere teneamur. p. 59.

K

- K** Arabe quando efficacius trahit. 206.

L

- L** Aëticinia cur euitanda. pa. 89.
- Lapis bezoar, margaritæ & cōsimilia, quibus non cōueniāt. 114.
- Lassa corpora quomodo præcaueda. 89.
- Laxitas & raritas corporum ad trahendū per se non est causa. 56.
- Lethali morbo egrotantibus nulla remedia sunt ex vsu. pag. 136.
- Lingua quando redditur nigra ex fuliginibus; quando verò ex humore. 143.
- Loca Galeni contraria circa febrem in morbis acutis conciliantur. 47.
- Loca Galeni de allio conciliantur. 114.
- Lucretij carmina de cometis & ignibus in aere apparentibus. 26.
- Luctuosa suspiria in hectica pestilenti. 71.

INDEX.

Ludouici Mercati, medicinae Archiatri, de morbis pestilentibus vera opinio. 11.

Luna falcis figuram seruante, omnia languida fiunt. pagina. 15.

Lunae extremitatibus sursum respicientibus, iugulum mole stabant glandulae. 15.

M *Acule quæ sint.* 216.
M *Macularum diuersitas in colore & magnitudine.* pa. 218.

Maculae tribus modis possunt erumpere 222.

Maculis apparentibus quando conueniat sanguinis missio, expurgatio, & euocatio. 222. 225. 228.

Maligni morbi definitio. 1.

Maligni morbi definitio expeditur. ibid.

Malignum pro pestilenti usurpat Galenus. 2

Maligni morbi descriptio. pagina. 2.

Malignae febres an certum habeant tumorem. 5.

Maligna qualitas, accidens est, & à quo resulet. ibid.

*Marci Antonij tempore seuis-
sima pestis.* 14.

Materiales causae morbi maligni quæ sint. 3.

Matritum clanculum multorum aduentus contagioni materiam suppeditauit. 43.

Medicamentorum debita permixtio in purgatione necessaria. 137.

Medicamenta purgantia morbis pestilentibus proficua explicantur 137.

Medicamenta blanda antiquis cognita. 141.

Medicinae partes quæ 110.

Medium in contagione debet intercedere. 37.

Melancholici cur minus peste afficiantur. 58.

Menstruus sanguis an prauus sit. 240.

Meteorologicæ impressiones in suprema regione aeris quomodo fiant. 26.

Methodi libris, & alijs locis nõ agit Galenus ex professo de curatione pestilentium morborum. 120.

Monachi periclitati sunt ex potu vini corrupti. 55.

Morbi sparsi & distincti, in pesti-

INDEX.

pestilētes degenerare solēt. 6.
Morbus, telus & elephantiasis.
 pag. 7.

*Morbus iste epidemicus non est
 nouus.* 22.

*Morbilli quomodo à variolis dif-
 ferant.* 238.

*Morbillos fuisse notos Hippocra-
 ti, ostenditur.* 239.

*Morituris non sunt adhibendæ
 manus.* 110.

N

N Eapolitani regni ciuita-
 tes ex morbis sporadi-
 cis in pestilentes degenera-
 runt. 32.

Nicephori Calixti historia. 49.

*Nigræ deiectiones in principio
 deteriores.* 79.

*Nouum morbum existimarunt
 glandulas nonnulli.* 11.

*Nucum viridum destillatitia a-
 qua cum theriaca, præsentia-
 neum remedium cur tiori,
 & præcautioni pestis.* 104.

Nuntij pestis, variolæ dicuntur.
 238.

O

O Bstructio leuius arteria-
 rum quomodo celerem

mortem causat. pagina. 49.

Obstructio à quibus fiat. 99.

*Occasio mittendi sanguinē, quā-
 do quietior hora, & quando
 quæcunque.* 124.

*Oculorum rubor, & flammeus
 ardor, pestilentis morbi si-
 gnum.* 66.

*Omne vitæ, & mortis genus à
 corde prouenire, quomodo in-
 telligatur.* 49.

Ordo in colliquatione. 210.

*Ossa, canum alimēta, carnes cru-
 de, quarundam auium, &c.
 qua ratione.* 54.

Oua quibus interdicenda. pagina.
 90.

*Oxyrrhodinum quomodo appli-
 cari debeat.* 157.

*Oxyrrhodinum an niue refrige-
 randum.* 157.

*Oxyrrhodina frequentius mu-
 tanda, quam hodie faciunt
 multi.* ibid.

P

P Anise electio. 89.

*Pemphiga febris magno ca-
 lore est prædita.* 63.

*Periculum quando adstantibus
 sit prænuntiandum.* 115.

*Perniciosissima signa ex vesicæ
 inflam-*

INDEX.

- inflammata. pagina. 80.*
- Pestis natura non sumitur ex prauitate symptomatum. p. 21.*
- Pestis ex aere, valde contagiosa. 24.*
- Pestis ex aere, nemini parcit. ibid.*
- Pestis venenosa fera totas ciuitates depascitur. 25.*
- Pestes ex seminarijs contagiosis longiores. 40.*
- Peste vagante, quare reliqui morbi cessent. 48.*
- Pestilenti morbo affecti perire solent remedijs opportunè factis. 76.*
- Pestis cor tanquam venenum lædit. 8.*
- Pestis ex aere definitiones refelluntur. 13.*
- Pestis ex aere definitio vera. pagina. 13.*
- Pestis definitio ex seminarijs contagiosis citra aeris corruptionem. 13.*
- Pestis Aethiopiæ seminaria. p. 32.*
- in Peste plures perire, non est necessarium. 20.*
- Petrus Salius circa hæcticas pestilentes taxatur. 71.*
- Phalangij ictus valde lethales pagina. 46.*
- Phigethlon. phyma, quid sint. p. 169.*
- Phrenitidis & lethargi pathognomonica signa quæ. 61.*
- Pile manibus gestandæ ex quibus parandæ 95.*
- Pisces an morbis pestilentibus conueniant. 86.*
- Pisces marini qui præstantiores. ibid.*
- Pisces pestilentibus morbis non sunt obnoxij. 17.*
- Pisces aeris peste non capiuntur. ibid.*
- Placidissima signa quæ sint. pagina. 80.*
- Præsagium de morbi duratione. 40.*
- Præsagium febrium colliquantium. 211.*
- Præsagia in morbo puncticulari ex sudoribus, vomitibus, tremulis motibus. 219.*
- Præsagia ex variolis. pagina. 245.*
- Primæ qualitates contagiosum morbum efficere non possunt. 31.*
- Prognostica signa in comparatione posita, quæ sunt. 78.*

Progn.

INDEX.

Prognostica signa ex Hippocrate. 82.

Ptifanae laudes. 112.

Pueri cur facilius in morbos pestilentes incidant. 57.

Pulsus inaequalitas, & ordinis perturbatio, quid ostendant. 65.

Pulsus non alterari in febre pestilenti, quomodo intelligatur. 65.

Pulsus cur noctu videatur praestantiores in morbis pestilentibus. *ibid.*

Pulsus dilatio quid peculiare habeat in febre diaria. *pagina.* 68.

Pulsus cur naturalibus persimiles in hectica. 71.

Pulsus robustus ex pugna duorum contrariorum fieri non potest. 72.

Pulsus magnitudo est differentia familiaris pulsus. *ibid.*

Pulsus robustus ex vehementi facultate. 73.

Pulsus vari à qua causa fiant. *ibid.*

Puncticularis morbi generatio, differentiae. 216.

Puncticularis curatio. 221.

Purgationi apta corpora quae

sint: quae vero non. 97.

Purgantia an conueniant in colliuatione. 214.

Purgantia medicamenta in puncticulari febre, quae. 230.

Putredo dissolutionis mixti est causa. 52.

Putredini incipienti, & factae, quomodo subueniendum. *pa.* 117.

Putredine vigente, cur urinae crassae. 64.

R

Remedia simplicia & composita praeservationi deseruiunt. 99.

Remedia particularia puncticularis febris. 236.

Remedia colliquantibus febribus proficua. 216.

Renum immodicus calor, multitudinis urinae causae. *pagina.* 66.

Renum obstructio, hydropis causa. 67.

Repellentia an conueniant carbunculis. 166.

Res praeter naturam quae sint. *p.* 37.

Respiratio quas differentias habeat in pestilenti febre. 63.

Renul.

Reuulsionum differentie iuxta
diuersas corporum dimensio-
nes. 185.

Reuulsioni vesicantia proficua.
186.

Romæ pesti sanguinis missio nã
erat ex usu. 120.

Rosa Alexandrina an moscha-
tulis participant, & nunquid
tuto in puncticulari febre
ad ministrantur pagin. 231

Sana corpora nullis Medici-
næ legibus astringi debet.
pag. 98.

Sanguinis missio an præcautio-
ni conueniat. 96.

Sanguinis motus clysterc impe-
ditur. 125.

Sanguinis missio, aluo fluente,
prohibetur à Galeno pagina
128.

Sanguinis missio in carbunculo
ex qua parte 163.

Sanguinis missio in carbuncu-
lo in femina prægnate qua
cautione fieri debeat. pagin.
165.

Sanguisugæ quando naribus ap-
plicandæ. 124.

Saturni & Martis coniunctio
in quibus signis magnum ma-
lum portendeant. 25

Seminaria contagiosa ex Flan-
driæ Hispaniã asportata 10.

Senes à causis externis quare fa-
cilius afficiantur. 57

Serapia diuersas corporis parte
respicientia. 144.

Serapia qua hora sint exhiben-
da. 145.

Serapia quando misso sanguine
sunt exhibenda. 146

Serapia minus efficacia sunt
quàm apocemata, et quare.
234.

Sicca constitutio an pestilentiũ
morborum sit causa pagina.
49

Sicca corpora an sint semper in
eodem statu conseruanda. p.
87.

Signa antecedentia pestilentem
morbum, quæ sint pagina.
59.

Signa pathognomonica non ha-
bet pestis. 61

Signa omnia magis horrenda et
terribilia in morbis pestilen-
tibus. 62.

Signa humoris putrefacti exces-
sum ostendentia. 69.

Mm Sig na

- Signa absconditum et abditum ostendunt.* 76
Signa quæ breuitatem & securitatem pollicetur. 77
Signa absoluiè mala quæ sint. p. 78
Signa proximam mortem ostendentia. 81. i
Signa in praxi cendo a Medicis obseruanda. ibid.
Signa ualde lethalia quæ. pagi. 80
Signa febrium colliquantium. 209
Similitudo inter medicamentum & humores necessaria est ad purgationem. 129
Simplicia medicamenta frigida & calida, & duplici qualitate constantia. 100.
Sitis in pestilentibus morbis ingens solet reperiri. 66.
Siti adeo solent laborare ægro- tantes, ut in puteos se conij- ciant. ibid.
Solis e Lunæ eclipses quomodo pestis causæ extitere. 14
Solis eclipsi præcedente, bellæ & incendia subsequuta. pa. 25.
Spiritus in animi passionibus c- tissimè dissipantur. 69
Stibium, & argntum uiuum, periculosa medicamente pa. 103.
Stoici & peripatetici variè de aeris opinione senserunt. pa. 22.
Sudore obiit in hac constitutio- ne nobilissima quedam mu- lier. 66.
Sudoris copia in ephemeris ap- paret. 68
Sudoris in morbis pestilentibus prouocati non meminerunt antiqui. 146
Sudorem significare calori na- turalis debilitatem, excogi- tauit Diocles. 147
Sudor euacuat materiam sero- sam. 148
Sudor post uniuersales euacua- tiones solet esse ex usu. ibid.
Sudor frigidis & calidis moue- ri potest. 149.
Sudorem frigida aquæ potu mo- uet Celsus. 149.
Sudorem mouëtia simplicia me- dicamenta. 151.
Sudorum uariæ formulæ 152.
Sudor est bona crissis in aposte- mate timoroso, secundum Auicennam. 140.
Sudorem cum præcipimus, an- somnus

INDEX

Somnus sit permittendus. 153.
Sudorificum remedium in hac epidemia observatum, ibid.
Sudor quando conveniat in febre puncticulari. 234.
Suppuratione & abscessu multi in pestilentibus morbis liberi evaserunt. 129.
In suris (femoribus inquam) tumores aborti, cur lethales. 44.
Suscipere alienam naturam, quid sit. 51.

T

T*Emperici & naturæ cognitio ad prædicendum quibus morbis sint aliqui obnoxij, multum facit.* 55.
Terra Lemnia cum vino utebatur Galenus in morbis pestilentibus. 48.
Terræmotus pestem minatur. 27.
Theodorus Angelucius ad tertianas nothas, febres malignas reducens refellitur. 5.
Theriacam igni comparat Galenus. 196.
Theriaca pueris infestissima. 197.
Theriaca quomodo trahat venenum. ibid.

Circa theriacæ, & aliorum alexipharmacorum quantitatem consideratio 198.

Theriaca narcoticis constans an tuto possit exhiberi. ibid.

Thorax cur calorem maiorem habeat in pestilente febre. 63.

Thucydidis pestis tempore æstatis. 31.

Titi Livij historia de anni siccitate. 50.

Toleti & Matriti, facta ad pestem collatione, pauci perierunt. 19.

Tumore existente in ala sub axilla, an competat sudor. 150.

Turgens materia quare quocunque tempore est educenda, & non quæ committit pestilentem morbum. 134.

V

V*Alentina ciuitas, & multa maritima loca, non fuerunt populari morbo affecta.* 33.

Vapor, & seminarium contagiosum, quomodo differant. 235.

Variolæ à varis dictæ, & earum definitio. 238.

INDEX.

- Variolarum causæ externæ, & internæ.* 239.
- Variolarum curatio per vniuersalia & particularia remedia.* 246.
- Venæ exinanitæ à quibus sanguinem trahunt.* 127.
- Venenum fumentibus sanguinis missio nocet.* 120.
- Venenosa qualitas non est valde sparsa in principio in morbis pestilentibus.* 133.
- Veneri dedita corpora quomodo sint præseruanda.* pagin. 87.
- Vesicantia ex parte affecta humorem educunt.* 180.
- Vesicantia calorem habent aduersum naturæ.* 182.
- Vesicantia dolorem & vigiliâ causant.* ibid.
- Vesicantia vt ponantur, quæ cõsideranda.* 183.
- Vesicantia qualiter diuersis modis parari possint.* 184.
- Vesicantia quæ trahant per se: quæ ex accidenti.* ibid.
- Vesicantium formulæ.* 184.
- Vesicantibus semen ameos re- Etè permiscetur.* 185.
- Vesicantia reuellendi, & deriuandi vi prædita sunt.* pagin. 185. & pagina. 186.
- Vesicantia cui parti sint applicanda.* 186.
- Vesicantium impedimenta quæ sint.* 188.
- Vesicantia quibus naturis conueniant.* 188 & 190.
- Vesicantia humoribus calidis quando conueniant.* 189.
- Vesicantia coctionem non impedire, quomodo intelligendum.* 193.
- Vestes contagiosorum crematæ fuerunt in hac constitutione.* 41. & 107.
- Vestimenta quæ in præseruatione.* 95.
- Vinum diuerso modo paratum in præseruatione.* 95.
- Vinum in morbis pestilentibus an conueniat.* 113.
- Virgilij carmina de peste aeris.* pag. 25.
- Virgo Maria Mondeni, innume- ris miraculis clarissima.* 237.
- Vires in pestilenti morbo, plusquam in alijs sunt conseruandæ.* III.
- Virium iactura sine causa pro- cathartica, quod malum portendat.* 62.
- Vita in quo consistat.* 46.

INDEX.

Viuo existente homine, quomodo producat^r qualitas in humoribus veneno similis. pagi. 50.

*Volatilia quæ præstātiora in Vi-
ctu. 90.*

Vrgentiæ causa cū remedia magna fieri non possunt, quæ via incedendum. 134.

Vrinæ color quare optimus in morbis pestilentibus. pagin. 63.

Vrinæ optimus color & sedimētum in hectica. 70.

Vstio, aut putredo, præcipuè fa-

*ciunt ad malignam qualita-
tem producendam. 3.*

X

X *Enododochium diui An-
tonij Matriti vicinis do-
mibus contagium commu-
nicare potuit. 43.*

*Xenodochium pestilentibus mor-
bis destinatum, qualiter sit
disponendum. 107.*

Z

Z *Opyria antidotus Galeni.
103.*

FINIS.

INDEX

FINIS

M A D R I T I,

Apud Ludouicum Sanchez,
Año MDC. IIII.

BRITISH
LIBRARY

M A R T I N

Año MDCLIII
Apud Ludovicum Sanchez